

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztőségi szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélyszerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre
frt., évnegyedre 1frt, 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Igazgatói zárbeszéd, a kolozsvári főtanoda 1877. jun. 29-én tartott zárünnepélyén. — Adalékok a kolozsvári népoktatásügyi állapotokhoz. II. — Tervezet az iskolai takarékpénztárakról. Révai Pál. — Az áll ig. tanács gyűléséből. — Vidéki Élet: A dézsi egyházmegyéből. Berkeszi. — Külföld. — Irodalmi szemle. — Tárcza: A mester példabeszédeiből. A talentumok, (Vége.) Egyházi s iskolai hírek. — Körözvények. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetése.

Igazgatói zárbeszéd

a kolozsvári ev. ref. főtanoda 1877. jun. 29-én
• tartott zárünnepélyén.

Nemes ifjuság!

Az idő feltarthatlanul halad. Az órák, napok és évek kimért lépteikkel lejárnak, nem kérdezve: ha vajjon beléjük helyezelt reményeink, számításaink és terveink bételjesültek-e, avagy füstbe mentek; ha vajjon tartamuk alatt örültünk-e, avagy szenvedtünk.

Igy az 187°/₇-ik tanév is már csak volt! nem maradvá fenn belőle pár óránál több, mi alig elégséges annyira, hogy futólagos visszapillantást vehessünk lejárt évi életünkre és ténykedéseinkre, holott érezzük, tudjuk, hogy e számbavevő és számotadó visszatekintés nélkül: évi működéseink befejezetlenül maradnának.

Tegyük meg tehát (ha közelebbi erőfeszítéseink következtében, kifáradt állapotunk miatt hiányosan is) a befejező számbavételt s azzal tegyünk eleget emberi természetünk azon kiváltságának, mely szerint csak az ember képes tudatosan kapcsolatba hozni a dolgok végét a kezdettel, az eredményt a czállal, a jelent a multtal. Állítsuk tudatunk elébe azon czélokot, melyeknek megvalósítását az év elején magunk elébe tűztük, és tegyünk igaz vallomást: ha vajjon ama czélok elérésére megtettük-e mindazt, mi lehetőségünkben állt? És ha ez önbírálatnál úgy fognók találni, hogy elhatározásaink s kötelmeink teljesíté-

sében lágymelegek, vagy tán épen hanyagok voltunk: önmagunkat rosszalva és elítélve jövőre szilárdabb kintartásra, nagyobb erőfeszítésre tökélljük el magunkat.

Mindenek előtt azonban adjunk hálát a gondviselésnek, hogy szerencsésen befejezhettük tanévünket, holott jól tudjuk, hogy minden igyekezetünk mellett is, igen sokképpen lehetünk volna megzavarva, sőt egészen megis gátolva.

E rövid hálaadásunk után pedig a kegyelet szelid parancsának tegyünk eleget azzal, hogy tanodánk lettint évi gyászainak fájó emlékét — ez alkalomhoz mért rövidséggel bár — ujtsuk meg, tudva, hogy a nemes fájdalomnak ép úgy, sőt még inkább megvan emelő hatásuk, mint a nemes örömeknek.

Bizonytal még eleven emléke él mindnyájunk keblében annak a kettős nagy gyásznak, mely közvetve bár, tanodánkat mindgyárt a tanév kezdetén érte. Fájdalom! már szept. 16 án ki kelle tüznünk a gyászlobogót tanodánk homlokzatára: az 1876. majus 1-sőjén elhunyt, hazafi- és egyházügyi érdemekben oly gazdag, egykázkerületi főgondnok, széki gróf idősb Teleki Demokos emlékünnepele, mely alkalommal a nemes halotthoz méltó emlékbeszédet, tanodánk történelmi tanára, Sámi László tartotta meg.

És e gyász könnyűit még le sem törölhetők, a gyász lobogót még le sem vehetők: megdöbbenette szívünket és elménket az elsőnél is nagyobb, sőt bizton mondjuk, erdélyrészi hazánkra nézve a legnagyobb vesztésnek leverő hire. Értem: egyházkerületi főgondnok, hidvégi gróf Mikó Imrének mult mult évi sept. 16-dikán történt elhalálozását, kinek földi részét az országos meleg részvét ugyanazon hó 19-ik napján kísértte ki az örök nyugalom helyére. Nagy halottunk fölött az emlék-ünnepelet, egyházkerületi igazgató tanácsunk kegyeletes intézkedése következtében, a testvértanodákkal egyidejűleg tano-

dánk mult évi novemb. 18-ik napján tartotta meg, mely alkalommal a kipótolhatlan nagy veszteség fölötti gyásznak Hegedüs István tanártársunk volt méltó toimácsa.

Tudom, hogy ez alkalommal nincs helye sem a gyász, sem a dicsőítő beszédnek az elhunyt két nagy férfiú fölött. De miután magát a gyászeseményt meg kellett említnem, úgy érzem, hogy ezt tennem nem volt szabad a nélkül, hogy az annyira kiérdemelt dicsőítésnek egy pár, részemről telhető igénytelen szava által, az ifjúságnak kegyeletes érzelmét ne fokozzam.

Egy nemzetnek n. if! vagy éppen az összes emberiségnek közérdekei, azok az örökbecsű és örökéletű *valóságok*, melyeknek érvényre juttatását akik egyéni életük czéljává képesek tenni: azok szintén örök becslés és örök élet részeseivé lesznek. Ily férfiak fölött a halálnak nincs diadala! Szellemök, hideg sirba-szállás helyett, az együtt-élők és következő nemzedékek meleg kebelébe költözik által, és ott tovább munkálja az igazat, szépet és jót. Ez a valódi apotheosis n. if! valódibb, mint az egykori rómaiaké volt, kik a nagy, vagy nagynak vélt, férfiak meggyújtott máglyájáról sasot bocsátottak ég felé, jelképül annak, hogy az elhamvadónak árnyelke az olympiak boldog társaságába fölvetetni méltó. Ily valódi apotheosisban részesül a mi két nagy halottunk: gróf

Mikó Imre és gróf Teleki Domokos! Mig hazánk földén magyar nemzetiség, protestans egyház és magyar tanügy lesznek, mindaddig az ő szellemök is élni és munkálkodni fog. Részünkről ez alkalommal legyen elég ez egyszerű emlék-virág a két sirra, melyeken még alig hervadott el a soknemű babér-koszoru, melyekkel a hálás elismerés könnyek közt koszoruzta meg a közügyek e két bajnokát.

E nagyok mellett két egyszerű halottja is volt tanodánkunk a letűnt év alatt. Értem: már csak volt egyetemi hallgató s egyszersmind tanodánkunknál közoktató Nemes Józsefnek, és helybeli születésű 2-ik közép osztályos tanulónak, Földesi Gyulának korai elhunytát. Az elsőnek hült tetemeit f. évi február 20-ikán, a másadikét april 3-ik napján kísértük ki az örök béke helyére.

Az életnek, n. if! a magasztosak mellett, igen sok elszomorító, sőt leverő jelenségei is vannak. Ez utóbbiak közé tartozik az, midőn egy, még csak bimbózás- vagy virágzásban álló, szép reményekkel kecsegtető ifju élet a halál által egyszerre megsemmisítetik. Hogy mily szép reményekre jogosító élet volt a mi kedves halottainké, miudnyáján tudjuk, kik őket ismertük! És ezért a mi felettük való szomorkodásunk vajmi méltó! De azért zugalódás nélkül nyugodjunk meg a végzés kifürkészhetlen utain, és egy pár könnyet ejtve sirjokra, mondjuk nagy

TÁRCZA.

A mester példabeszédeiből.

V.

A talentumok.

(Vége.)

Igy folyt ez több éven át, mig végre az úr hazatért. Első teendője volt magához hívni három szolgáját, s megkérdezni őket, miként használták fel a talentumokat, mikkel megajándékozta. Jött a művész, a genius ragyogásával szemében s az ékesszólás szavaival ajkain. Füst-termebe vezette urát, hol utolsó nagy festménye függött; átvezette a keze művével telt képcsarnokokon; meglátogatta vele az egyházakat, melyek pompás oltárképei a kor csodái valának; elébe tevő a tájképeket, arcképeket, győzelmi- és hőstetteket, melyeket nők és férfiak egyaránt bámultak.

„Helyesen, helyesen!” mondá a fejedelem, te híven megőrizted ajándékodat; nagy műveket vittél véghez, birtokaimat gazdagítottad, örökös jótéteményt árasztál egész népemre; önmagadat fejtéd ki, midőn saját életedet, gazdaggá tevéd, de egyszersmind hozzájárultál az egész emberiség bol-

dogságához, nemesüléséhez és jóságához. Mindazok előtt kik ismernek, a hősiesség és szentség tanítója voltál, azoknak száma pedig legio. Új tehát jobban felől, s légy az én tisztelt, becsült barátom.“

Erre a második felé fordult s kérdezé: „Mit tettél te?”

A második is megmutatá neki mit tett. Előhozá a nagy pénztári-könyveket, melyek bizonyíták, mily gyorsan gyarapodott vagyona, s kimutatták hajóinak, raktárainak, portékáinak számát; gyöngyökkel, drágakövekkel telt szekrényeket nyitott fel, becses szövegeteket bontott ki, végre pedig betegápolóihoz s intézeteihez vezeté.

Az úr igen megörült azok látásán s megdicsérte szolgáját szorgalmáért. Ő is helyesen járt el, megtöbbszörözto ajándékát; neki is első helyet kell vala elfoglalnia barátságában.

Ekkor jött a harmanik szolga, csüggedten, szeméit a földre szegezve, mintha szégyelne urának arcába nézni. Szeretett volna nem is jönni, szívesen elmaradt volna s most úgy lépett elő, mint egy bűnös. „Nos, kérdé az úr, mit tettél te, mit birsz nekünk felmutatni?”

„Semmit!”

„Semmit? Semmit? Hol a talentum, mit adtam?”

„A földbe ástam.”

„Mért ástad a földbe?”

mesterünkkel: „atyánk, ne úgy legyen a mint mi akarjuk, hanem a mint te akarsz.“

És most a hála és kegyelet adójának e szives lefizetése után, fordítsuk tekintetünket a csendes temetőtől az élet zajos mezejére s adjunk számot tanodánk letűnt évi bel- és küléletéről, és pedig igaz lélekkel, azaz: nem becsülve túl lehető érdemeinket és nem leplezve el bizonynyal létező gyarlóságainkat.

Megvallom, n. if! hogy nekem, ki érzem és tudom, hogy mennyire féltett kincsök úgy a szülőknél, mint az egész nemzetnek a képződés alatt álló ifjúság, — eszámadóit tiszt a legmélyebb érzelmeiket támasztja lelkemben. Mert úgy képzelem, mint ha ez ünnepélyes órában nem veletek szemben állanék, hanem veletek együtt a szülőkkel és nemzetünk geniusával szemben. Ily komoly számoltatók előtt képzelem magunkat s mintegy hallom hozzánk intézni a rövid, de nagy kérdést: megfelelt-e e tanoda tanári kara és ifjúsága a letűnt év alatt a beléjük helyezett bizalomnak és várakozásoknak?“

Ohajtanám, hogy e kérdésre egy merőben részrehajlatlan s egyszersmind oly személy felelne, ki tanodánk évi életét és működését avatott szemekkel kísérelhette volna. Ilyennek hiányában a lelkiismeretes feleletet nekem kellvén megadni, nyugodt lélekkel felelhetem: „Igenis! tanári testületünk, melynek tag-

„Mivel nem huzhattam belőle nyereséget, igen kicsiny volt arra, hogy valamit csinálhassak belőle. Nem akart sem gazdagságot, sem tisztességet, sem dicsőséget szerezni nekem. A mellett tudtam, hogy bármit is kezdjek vele, semmit sem hoz be nekem, minden előny egyedül neked jut. Ha még úgy dolgoztam, kinlódtam, küzdöttem volna is, te tartanál mindenre igényt. Te a ki idődet távol tartományokban vigan töltötted, csak a kezdet kellett, hogy kinyujtsad, hogy elvegyed a mi a tied. Mért dolgoztam volna hát éretted?“

Midőn az úr e beszédét hallá igen haragosná lán. „Érettem dolgozni!“ kiáltá, „hát nem magadért dolgozol-e inkább, mint értem? Nem kapott-e semmit a festő azért, hogy tehetségét kifejtette? Nem kapott-e a kereskedő semmit azért, hogy a magáét tökélyesbíté? Szegényekké tettem-e őket? Elraboltam-e a művésztlől érzékét a szép iránt, képzelődő erejét, s örömét mindazon, a mi kellemes? Elvettem-e a kereskedőtől nagy lelkű, nemes szívét?“

„Jutalmad kicsiny, valóban az volt-e? Talán azért gondold ezt, mert semmit sem tudtak nagynak, minek nagy látszata nincs; de valójában nem volt az kisebb, mint a többiek. Ha használtad volna, még ha nem is tettél meg mindent, mire képes voltál, ha jól használtad volna, tökéletesen boldog szívet adott volna neked, bár sem híressé, sem

jai közt a testvéri egyetértés mellett a szoros kötelesség-érzetnek szelleme lakozik, egész erejéből buzgolkodott nagyfontosságú feladatának a letűnt év alatt is eleget tenni; az ifjúság pedig, felfogva saját érdekeit, s megértve a tanári kar jó szándékait: mind szorgalom, mind erkölcsös magaviselet tekintetében, *átlag véve*, dicséretesen megfelelt a beléhelyezett várakozásoknak.

„Átlag véve“ — mondtam — mert hogy egyes mulasztások s kisebb jelentőségű törvénybe ütközések most is fordultak elő, az, gondolom, magától értendő. Akarom mondani, hogy egy ily számos ifjúból és gyerekből álló kis államtól azt várni, hogy annak tagjai kész erkölcsiséggel birjanak: túlhajtott, sőt természet-ellenes követelés volna. Véleményünk szerint, ifjutól, s még inkább gyerektől elég anyyi, ha ő a törvényeket és kötelmeket alattomosan kijátszodni nem igyekszik, s azokkal való összeütközés esetében, makacs ellenszegülés helyett, hibáját elösmerni s s azt jóvátenni kész. E várakozásnak tanodánk ifjúsága a letűnt év alatt eleget tett, s az által a tanodai igazgatóság feladatát nemcsak megkönnyítette, hanem élvezetessé is tette.

Az ifjúságnak ezen általánosságban kifejezett dicséretes magatartását illetőleg azonban megjegyezni kívánom, hogy az örvendetes eredmény létrehozásában, a tanári és tanítói testület mellett, nagy ré-

gazdaggá nem tette. Azzá nem is tehetett, de pénznél, dicsőségnél többet adott volna neked: békét és megelégedést. Ha kissé jobban ápoltad volna, igen drága és szép hazát készített volna neked, tele szeretettel, jósággal, hol nincsenek barátságatlan arczok és tettak, sem engedetlenség, sem bigátság, sem önzés, a hol mindnyáján, a legöregebbtől a legifjabbig, egymást segítik, vigasztalják, szeretik és áldják, hol a gyermekek szülőik iránti tiszteletben nőnek fel, s a szülők úgy bánnak gyermekeikkel, mint barátokkal, a hol szeretet könnyűvé teszi szegénységét tűrni, nehéz munkát dolgozni, hol a kötelesség gyönyör, s a gond öröm lesz.“

„Ha osztályrészedet még egy kissé jobban ápolod, nagy számú barátot szeresz magadnak vele, szeretetedet saját házadból a másokéba is beviszed, szomorúakat vigasztalsz, sötét lakásokat megvilágosítasz, tekinteted, hangod, jóságod által, beteg ápolókba méssz, melyeket szolgálom épített, hogy a szegény szenvedőkegy ágyaikban vigasztald, a homályosodó szemeket s gondtelt arczokat jóvateledre hirtelen vidítsd fel; s a szerencsétlen betegek úgy tekintettek volna rád, mint a nap sugarára, s lelkök mélyéből áldottak volna. Hát nem érdemes-e az a fáradságra? Kicsiny ajándék az, mely ily czélokra fordítható? Szegényes ajándék az, mely ily jutalmat terem?“

szök van a tanodai esküdteknek, főleg pedig az ellenőrnek is, ki az ifjuság bel- és küléletének minden mozzanatára kiterjedő éber gondoskodása s tapintatos, humanus bánásmódja által az ifjuságot nem annyira rákényszerítette a törvények tiszteletben tartására, mint inkább megkedveltette vele a törvényszerű életet. Bizonytal, nagy részben e példa-adó örökösnek tulajdonítható az az örvendetes jelenség, hogy több szabadsággal bíró értebb koru ifjaink közül ez év folytán, tudtomra, egy sem sikamlott el a mai fiatalságra nézve oly veszélyes örvények felé, melyeknek a megelőző években nálunk is megvoltak áldozataik, — értem: a fényes kávéházakat és sötét zálogházakat. Ezért fogadja úgy a tanítói személyzet, mint az esküdtek és ellenőr, a szülők és haza nevében a tanodai előjáróság szives elismerésének nyilvánítását.

ADALÉKOK

A kolozsvári népoktatásügyi állapotokhoz.

(Ajánlva a m. kir. közoktatásügyi. miniszter úr figyelmébe.)

II.

Kolozsvár, 1877. július 2.

A városi bizottsághoz intézett s lapunk közelebbi számában, egész terjedelmében, közölt átírata a kolozsvári ref. egyház képviselőjének, kellő világításba helyezi a tényál-

„S ha még jobban kiakartad volna fejteni, ugy még gazdagabb jutalmat nyertél volna vele. Szivedet a szeretet előtt oly otthonossá tehetted volna, hogy az a megvetetteket, idegeneket sőt még a bűnösöket is magába fogadta volna. Ellenségeidet barátáiddá téríteni; a rosszakat a jó szeretetere tanítani saját példád által, kemény sziveiket nyájasággal enyhíteni, minderre képes lettél volna, ugy hogy a lefelre esőbb szögletben rejtőző jó is dicsően s termékenyen törjen elő. Nemes példád által oda hatottál volna, hogy az embereket egymással megszerettesd, egymás iránt érdekeltesd, vitáikat kiegyenlítsd, féltékenységeiket eltávolítsd, s haragjaikat megfékezd. Szövetkezve a társadalom ama hatalmával, melynek törekvése az igazságtalanságnak útját állani, mely annyi embertársat boldogtalanná tesz, te a tiédet a rabszolgák megszabadítására, a rabszolgatartók megtérítésére, a vétkesek javítására használhattad volna. Nemes adomány volt az, mit én neked adtam. Nemesebbel már nem bírok. Akár nagygyá tett, akár nem, de helyet biztosított neked a mennyországban s a mi több, mennyországot teremtettem voln önmagadba.“

„Mindebből semmit sem tettél te; semmit sem munkálodtal embertársaid békéjére, örömére és boldogítására;

lást s az elfogulatlan olvasó, bizonytal, meggyőződést meríthet abból, hogy a képviselet ez átíratát nem valamely kicsinyes felekezeti indokok sugalták, hanem magának a városnak is jólfelfogott érdeke sürgetőleg követelte volna, hogy e nagyfontosságú ügy beható figyelem tárgyává tétessék, egyfelől a város nehéz pénzügyi helyzete s másfelől a népoktatás érdekeinek szemelőtt tartásával.

S mi történt? *Azóta több mint egy egész év tel: el s a csaknem 9000 lelket számláló ref. egyházközséget, mely évszázadokon át nemes áldozatkészséggel viselte a városi népoktatás terhének nagy részét, a városi hatóság — élén a katolikus polgármesterrel — mindez ideig, sürgetések daczára, válaszra sem méltatta.*

Történtek ugyan, oly formán mint a vontató hajók haladni szoktak, egyes lépések a városi bizottság kebelében, ez ügyben, csakhogy minden egyes lépés arra irányult, hogy a ref. egyház előterjesztése, körvonalozott ajánlatai s kérelme teljesen mellőzve legyenek.

És ez sikerült is. Daczára annak, hogy az 1876-ik évi költségvetés tárgyalása alkalmával, két községi iskolára előirányzott összeg törlésével „népoktatási szükségletekre“ 6000 frt vétetett föl s ez összeg ugyanily czímen a f. évre is előirányoztatott; daczára annak, hogy az egyházi képviselet átíratában azon ajánlat tétetett, hogy a kért segély megadása esetében, az egyházközség egyik néptanulóját a város épon azon részébe helyezi át, hová — az iskolába nem járó tankötelesek érdekében — legszükségesebbnek mutatkozik: a tek. tanács, illetőleg polgármester úr jónak látta, az egyházközség ajánlatát ad acta tenni s a helyett ugyanazon vidékre, egy községi iskola felállításának eszméjét újra föl-

nem áldottad a szegényeket, nem segítetted a gyöngéket, nem vettél fáradságot magadnak házadat boldoggá tenni, de még arra sem volt gondod, hogy saját szivedet fölvidítsd. Jó tehát, a veszteség tiéd. Add vissza jutalmadat úgy a mint én adtam.“

A szolgálta keresgélni kezdett szive homályában s igyekezett megtalálni a szeretetnek kicsiny vető magvát, mely abba ültetve volt, s végre egy hitvány elszáradt összezsugorodott fekete valami vont elő, mely egykor a szeretet csirája volt — ez minden mi benne volt. Az ajándék nem használtatott, azért veszett így el.

És az úr így szólott: „Gondold meg, hogy az, a ki a maga adományát használja, minden más adománnyal is bír; az azonban, ki adományával visszaél mindent elveszt. A hű művész és kereskedő a magok talentumán és azon tisztességen kívül, melyet az nekik szerzett, a jó szív másik talentumával is bírnak. Te nem csak jó szivedet, hanem becsületedet is elvesztéd. Hűségük a gazdagsághoz és dicsőséghez megszerzi nekik még embertársaik szeretetét és áldását. A te hűtlenséged ép úgy megfosztott téged a gazdagságtól és dicsőségtől, mint a szeretettől.“

szíre hozni s egyszersmind azt javasolni, hogy az előirányzott összeg terhére, első sorban, egy községi iskola számára, telek vásároltassék, tudván hogy ha ez határozatba megy, a rendelkezés alatt álló összeg egészen igénybe lesz véve, s így az egyházi képviselőt kérelme nem lesz többé pénzhányában, teljesíthető. Mielőtt a városi bizottság a kérdés elvi oldalához csak hozzá is szólott volna, az előleges szerződést meg is kötötte *egy oly telek megvásárlására nézve, melyről a szakértők kimondották, hogy a kitűzött célra teljességgel nem alkalmas, mert a város végén, félre eső, annyira elsüllyedett, hogy esőzések alkalmával, a Felekről leomló víz mindig ellepi s pincze-üregeiben állandóan megtelepszik, különben is a rajta levő épületek teljesen rozszant állapotban vannak s főleg azon épületrész, mely tanteremmé átalakítandó, mint évtizedeken át istálló helyiség, ammoniákkal van saturálva.*

Miután azonban azon telket, mely évek hosszú során át mindig eladó volt, de vevőt sehogyan sem tudott kapni, a város által *okvetlen* megkellett vásároltatni ez utógondolat megvalósítására a községi iskola szép titulusa igen alkalmas expediensnek mutatkozott, egy második „szakértő” bizottság ajánló véleményével, a javaslat a városi bizottság elé terjesztetett s daczára annak, hogy a vita a kérdésnek csak azon elvi oldala körül forgott, hogy az egyházi képviselőt ajánlata elvetésével, állittassék-e azon vidékre községi iskola? a jegyzőkönyvbe fölvétetett, hogy a bizottság a javasolt telek megvásárlását is elhatározta s a jegyzőkönyvet hitelesítő biztosok egyike, tiltakozó megjegyzését hiában tette meg, a bizottságnak egek közelebbi gyűlésében a jegyzőkönyvnek azon pontja is, szavazat többséggel, hitelesített.

Az egész ügy jelenleg a bel- és közoktatásügyi miniszteriumunk előtt áll s kötelességünknek fogjuk tartani értesíteni t. olvasóinkat a végeredményről.

Most csak, végül, annyit említünk föl, hogy az egyházi képviselőt a jelzett eljárásokból meggyőződve arról, hogy ez idő szerint Kolozsvár hatóságának s bizottságának kebelében oly áramlatok uralkodnak, melyek a ref. egyház legmúltanyosabbigényeit is elsőprik: jun. hó 24-én tartott népes gyűlésében, a következő határozati javaslatot, egyhangulag, magáévá tette.

„Határozati javaslat.

Tekintve, hogy az egyházi képviselőt 1876 jun. 6-dikán 95 szám alatt kelt határozatával indokolt átiratot intézett a nemes városhoz, melyben följejtve, hogy egyházunk a népoktatás terén, egybehasonlítva a többi testvér felekezetekkel, erejét túlhaladó áldozatokat hozott éveken át, a nélkül, hogy az áldozatoknak megfelelőleg a város részéről arányos segélyben részesítettetett volna, kijelentette, hogy azon esetben, hogyha a nemes város a jelenleg nyújtott segélyen felül 3000 frt külön segélyt szavaz meg; nem csak jelenleg fönntartott népiskoláit továbbra is a törvényes kellékeknek megfelelőleg tartja fön, hanem külmagyar-utczai népiskoláját vegyes népiskolává átalakítva, a nemes város által kijelölendő oly tájra költözteti át melyen — je-

lenleg a tankötelesek szükségét kielégítő iskola nincsen, — egyszersmind följajánlva azt is, hogy ez esetben muzeum-utczai gyermekkertje mellé elemi iskolát is rendez be;

Tekintve, hogy az egyházi képviselőt e följejtésére, illetőleg ajánlataira a nemes várostól — az 1877. 9. sz. alatti megsürgetés daczára is, — mind ez ideig semmine-mű válasz nem érkezett;

Tekintve, hogy az egyházi képviselőt 1877 apr. 5-ikén kelt 53 számú határozatával kiküldött bizottságot felhivta az iránti vélemény adásra, hogy miután az 1876 jun. 6. 95 számú határozat kimondotta, hogy a városi segély megtagadtatása esetén az iskolák reductioja válik szükségessé: mely iskolák lennének megszüntetendők, hogy ily uton elenyészethető legyen az iskolai alapnak, a közalapot terhelő évi 2200—2300 frtnyi deficitje;

Tekintve, hogy ezen bizottság indokolása szerint azon kényszer helyzetbe jutott egyházunk, hogy közalapját terhelő iskolai deficitje megszüntetése végett nagyobb megtakarításhoz kénytelen folyamodni, s e végett legcélszerűbbnek mutatkozik az egy magában több, mint 1500 frtnyi deficitet okozó belső-farkasutczai leány iskola megszüntetése, annyival is indokoltabb lévén épen ezen iskolának fölhagyása, mivel egyházunk többi iskolái fogadják kebelükbe egyházunk tanköteleseinek tulnyomó nagy többségét;

Tekintve azonban, hogy a prot. egyház magas missiojából kifolyólag mindenkor kötelességének tartotta áldozatok árán is szolgálni a magyar nemzeti művelődés nagy fontosságú érdekeinek, kiváló gondot fordítván különösen a népnevelésre;

Tekintve, hogy e morális kötelesség alapján a városunkban amugy is elhanyagolt leány növelés ez intézetét nem szüntetheti meg a nélkül, hogy biztos garanciákat ne szerezzen magának arra nézve, hogy ez által sem a nő nevelés, sem a szabad vallás tanítás és így a felekezet érdekei csorbát nem szenvednek;

Tekintve, hogy az egyház által rendes tanítókul alkalmazott tanítónőkkel szemben az egyháznak kötelezettségei vannak.

Mondja ki a képviselőti közgyűlés, hogy:

a belső-farkasutczai leányiskolája megszüntetésével a belső-farkasutcza 9 szám alatti épületes telkét a külső és belső felszerelvényekkel együtt — leltár mellett — tulajdonjoga fönntartásával, használatra följajánlja a magy. kir. közoktatási miniszternek a következő feltételek mellett:

1.) A tulajdonjog elismerésül fizet az állam kormányhasználati díjul egy darab 20 frankos m. k. aranyot.

2.) Köteles az államkormány 1877 szept. 1-ejére e telken teljes állami elemi leányiskolát berendezni és fönntartani.

3.) A felekezet által jelenleg ez iskola mellé alkalmazott okleveles tanítónők: Vadas Zsuzsanna és Békési Lila, ugyanazon minőségben az állami leányiskola mellett alkalmaztassanak.

4.) Azon esetben, ha, a mint óhajandó, a m. k. állam kormány városunkban az elemi leányiskolával kapso-

latban felső leányiskolát kíván föllátni, az egyház beleegyezik, hogy e telken a szükségesnek mutakozó építkezések, az állam-kormány költségén, megtéssenek.

5.) A felekezet fönntartja magának azon jogot, hogy saját kebeléből szegény sorsu leány gyermekeknek — szám szerint legfelebb 10-ig — tandíjmentes fölvételét kívánhatja.

6.) E szerződés hatályban marad mindaddig, míg a most átadandó telek, a magy. kir. alkotmányos állam-kormány felügyelete alatt, a kijelölt iskolai czélokra használtatik, az ott fennálló tanintézet jellege felekezet nélküli s tannyelve magyar lesz, — ellen esetben ha az itt kitett 6 pont alatti kikötések bármelyike megtöretnék: e szerződési viszony megszüntnek tekintetik, a telek külső és belső felszerelvényeivel — általában az állam által netalán teendő építkezésekkel együtt — az egyház tulajdonába és birtokába száll vissza, minden nemű fizetési, vagy megtérítési kötelezettség nélkül.

Az egyház kebeli tanácsa utasittatik az itt kimondott elvek alapján részletes szerződési terv kidolgozására s annak a kolozs megyei magy. kir. tanfelügyelő útján a magy. kir. vallás és közoktatási miniszter ural egyetértőleg való megállapítására és a m. állandó igazgató tanács által leendő helyben hagyás kieszközlésére.

E határozata által, a kolozsvári ref. egyház, azt hiszszük, fényesen megezőfolta azon vádat, mintha őt ez ügyben felekezeti mellékes tekintetek vezérelnék. Azon pillanatban is, midőn kénytelen felekezeti munkásságát, a népoktatás terén, szűkebb térre vonni, egy — több ezer frt értékű — áldozatot hoz a népnevelés oltárára s dicsősségének fogja tartani, ha a magos kormányval kötendő egyezkedés által, — melyre a helybeli m. k. tanfelügyelő úr közbenjárását szives készséggel följánlotta — közremunkálhat a városunkban elhanyagolt nőnevelés fölvirágztatására s egy állami elemi leányiskolával kapcsolatban egy felsőbb leánytanoda föllállítására.

S - s.

TERVEZET

a Szilágymegye (előbb Középszolnok-Kraszna megyék) területén fekvő, községi és felekezeti alsó- és felsőbb népiskoláinkban felállítandó „iskolai takarékpénztárak” módosítáról, tekintettel a helyi viszonyokra.

(Folytatás)

II.

Az iskolai takarékpénztárak életbeléptetéséhez, második helyen álló tényezőknak, a szülők egyetemét említem.

„Ezen intézmény életbeléptetése által, a szülőkre pressio gyakoroltatnék s még közönyösebbeké lennének a nevelés iránt!” Mondja a „Kolozs-dobokai tanító testület” véleménye, melyet az 50-es bizottsághoz felküldött.

Szegéne Szász Károly! sok ezer nállad gazdagabb és szegényebb szülő társaidal! Milyen kiálthatatlan „pressiot” gyakorolhatnak rád gyermekeid; midőn a „karácsonfa” körül ujongó örömben látod őket, s lelked szemei előtt egy tündérvilág képe vonul el, abból a korból, midőn a

szőke Maros partján nem tudtad volna kiolvasni e szót: „pressio”. Soha sem feledem el 1875-ik évi „pressionalt” lelked hangulatát, melyet a hanyatló év végén, a „Karácsonfa” című sorokban fejeztél ki a „Pesti Naplóban”!

Ne féljetelek urak, ott az ellentáborban! Igaz, hogy a szülői szeretet gyermeke iránt némely körülmények között határtalan; de hiszen nem is szeretet az, mely korlátok nyügét viseli; csak az a szeretet hoz bajt, mely az eredmények *milyenségét* nem látja a jövőben; de ha a szeretet nem *vak*, hanem látja a célt, miért a szívbe adatott, az ilyen szeretettől soha sem kérhet eleget még a gyermek sem, és soha sem fog eleget tehetni e szeretetnek még a szülő sem, bár gyermeke legyen az kire irányult. De ha mégis volnának olyan *vak* szülők, kik gyermekeik kérését zsarnoksággá — nem is pressio! — engedik fajulni s ezt a tanító észre venné, nem áll módjában hatni a tanítónak úgy a szülők, mint a gyermekekre? Minden szülőre csak nem gyakorolnak pressiot gyermekeik? Nem, bizonyára, nem! Nem csak egy Szász Károly, de igen sok szegény protestans pap s ezer meg ezer tanító, s még több ezer gazdag és szegény, de jozan gondolkozásu szülő, tudni fogja, hol és meddig van a gyermeki követeléseknek határa, hol és mikor válhatuék az „pressiová”! Az, kinek telik, hogy olyan boldogul vissza idézze a karácsonfa mellett ártatlan apró gyermekei között az élet arany korát, mint felteszem egy Szász Károly, s vele millio szülő, ám tegye, vétkeznék ha nem tenné; de az ilyenek az iskolai takarékpénztárakra is tudnak adni gyermekeiknek néhány fillért, még pedig minden pressio és anélkül, hogy közönyösebbek lennének a nevelés ügy iránt, mint a milyen buzgók most. Az, kinek nem telik a „Karácsonfa”, nem erőlködött eddig se, s nem fog ezután se, ha esze van, mert elsőbb dolog egy jó csizma, vagy meleg felső a gyermeknek mint a „karácsonfa”; de azért nincsen olyan szegény apa, ki legalább — ha még koldulja is — egy darab kenyeret ne hozzon az angyal nevében ártatlan gyermekének. Ha nem telnék valaki gyermekének krajczár, nem fog takarítani gyermeke abból, mit szülője adhatott volna, ha lett volna, s nincs baj érette, mert a mint alább látni fogjuk, még a koldus gyermek is, ha iskolába jár: *saját szerzeményre tehet szert*, a mit megtakaríthat, s *ez a saját szerzemény megtakarítása leendő a mi küzdelmünk végeredménye*, először a gyermeknél ennek öröme és a felnőtt korban pedig. kétségtelen hasznára az *egyén és a társadalomnak*.

Nem látjuk a „pressiot” sem a gazdagok, még kevésbé a szegény szülőkre nézve s logikátlan az állítás, hogy e miatt lennének a szülők *közönyösök a nevelés ügye iránt*; sőt határozottan állítjuk, hogy ha *pressiot* gyakorolnak, az nem elidegenítés fog lenni, hanem épen vonzódás, érdeklődés. Az év folytán olvastam miszerint „Francia ország 53 megyéjében, 2300 iskolánál, 155,000 tanulól tesz a takaréktárba”! Mikor lesz nállunk ez öröndetes jelentés? Mikor tudunk 155,000 gyermekbe, j. bár ilyen erényt „gálvánisálni”? De ugyan ott olvasom „a

gyermek takarékosági hajlama kihat a szülőkre is — tessék a „pressio“! — mert egyedül Bordeaux-ban, a helyi takarékpénztárnál, 30—34 ezer betevő fél, mintegy 12—13 millió francot takarított 1874-ben; még egy év múlva már — ugyan ott — 41,820 betevő fél, 15 millió francot takarított! Bizony csak így magyarázható meg az 5 milliárd hadi kárpótlás miseriájából való kiszabadulás! Vajha a mi „quotánk“ is, eszébe jutna sokaknak!

III.

Harmadik helyen emlitem, mint tényezőket, az iskolai takarékpénztárak életbeléptetéséhez: a gyermekeket.

Ott, az ellen táborban kifogyhatatlanok az érvelésben s épen magokra a gyermekekre vonatkozólag. Említünk meg néhányat a főbbek közül.

„Nem volna czélszerű — mondja a „Kolozs-dobokai“ tanító testület — elvonni a gyermektől a táp- és játék szerekre adott filléreket, különböző vagyoni állásuak ellenszenvé, átplántálnék a gyermekek lelkébe, nem lévén módja minden szülőnek, hogy gyermekének pénzt adjon, s így a jó közszellem megzavartatnék; a takarékpénztárak oly versenyt keltenének, hol a gyermek csaló, tolvaj s t. b. lenne; takarékoság helyett fősvénységre tanítanák általa, s így, mint a népiskolai nevelés czélján kívül eső eszköz elvetendő, mivel a takarékoságot más uton is fellehet ébreszteni a gyermeknél“

Ennyi alaptalan, pædagogiai ismeret hiány, lélektan ellenes, egymásnak ellenmondó állítást, csak a felületes gondolkodás és elfogult ellenszenvnek lehet megbocsátani.

Ha mindez elősorolt érvelések, az összes magyarországi népiskolák növendékei hason felére találók volnának még akkor se jöhetne számítás alá belőlök így is; pedig ha ma életbe volna léptetve az intézmény s már kész adatokkal rámutatnának a gyermekekre, melyből hízog, csaló, tolvaj, irigy, fősvény s nem tudom én miféle átok vált: még elhinnék nekik, hogy van valami igazok; de kemény szemrehányásunk volna akkor is velök szemben; mert a tanító képességét, nem csak a papíron szeretjük látni: hanem ott a katedrában, ott a gyermekek testi és lelki élet fejlődésében. Hát mire való a pædagogia? Nincs eszköz a tanító kezében? Nem ismeri azokat? Ugy menjen kapálni, menjen árkot ásni, menjen, a hol a birkát meg lehet téríteni, hogy tilosba ne menjen. Nem mondom én, hogy minden szülői háztól egyforma képzett és egy irányban fejlett és egy modorral előkészített anyag kerül a tanító kezébe a gyermekekben; de $\frac{9}{10}$ része olyan, kiket az első holdnapban fegyelemre fordított ideje alatt fölismerhet a tanító; a másik $\frac{1}{10}$ re pedig megtudhatja a családi viszonyokat, melyek a gyermeket ilyen, vagy olyan rendtelenné képezték; s kezében van a fonál, melyen a gyermeket helyes irányba vezetheti s folytonos óberség által meg is védelmezheti a jó irány ösvényén.

Kár volna elvonni a játék- és tápszerekre adott filléreket! Furcsa indok! Helyes és szükségesnek tartjuk a gyermek számára nyújtott játék szerezket, melyek az ő fogalom körébe eső tárgyakat ábrázolják s mintegy beszél-

gető társul adnak néki; de azokat a minden széptani izléssel ellentétes pöffedt képű, meztelen testű, nyomásra sipító bábokat, haszontalan, s a legtöbb esetben törékeny anyagból készült játkszerezket, melyek a vigyázatlan gyermek kezében, már az első órában megsemmisülnek: azokat határozottan károsoknak mondjuk. Az ilyen játkszerezkekre fordított filléreket — s pedig olcsóságukat tekintve, ezeknek van a nagyobb kelendőse! — adhatja minden szülő az iskolai takarékpénztárakba való betételre s üdvösebb dolgot alig tehetne vele; mert míg egyfelől a játkszerek után esengő gyermek követelő hajlamát szegi meg általa, addig másfelől a pazarlást ellensúlyozza s fordítja üdvös irány felé.

A tápszerekre adott filléreket, minő: a cukor, szentjánoskenyér, kifli, alma stb. nem tudjuk eléggé károsoknak festeni a gyermekre nézve, s határozottan pædagogia ellenes cselekvénynek nevezzük, mennyiben a rendszeres táplálkozás idején kívüli felvétele a tápszereknek nyálankosság és rendetlenségre szoktatja a gyomrot még a felnőttknél is, hol talán ha nem is kevésbé követelő a gyomor, mint a gyermeké, de azért kész engedelmesen hódol a megszokásnak.

Révai Pál.

(Folytatása következik.)

Az áll. igazgató-tanács gyűléséből.

Kolozsvárt, 1877. júl. 1.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter elnök, br. Bánffy Albert főgondnok, Benkő János, Lészai Ferencz ig. tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Bodor Antal titkár.

Az időközben elnököleg ellátott ügyek bejelentése és helybenhagyása után előadatott Pánczél Károly fogarasi lelkésznek az e. község vásárvám joga haszonbörbe adása alkalmával tett eljárása ellen többek által tett panaszra vonatkozó felelete és ahoz mellékelte okmányok; melyek által igazolva lévén a panasz és vádak alaptalan volta, a panasz vissza utasítottatik és panaszlók igazolatlan vádaskodásaikért rendre utasítottatnak.

Székely József megbízott mérnök jelentése folytán a nagy-körtvélyesi püspöki erdő szabályozás befejezése szorgalmazása iránt az ügyvéd felhivatik.

A vallás és közoktatási minister úr közli Szolnok-Dobokamegye közigazgatási bizottságának a deési egyház-község sérelmesnek vélt azon eljárása ellen tett panaszát, hogy felhívására, nevezett egyház-község az iskolai vagyoni kimutatását nem küldötte meg. Miután az 1868-ik XXXVIII. tcz. 14. §. c. pontja értelmébe megszábotott felügyeleti jog gyakorolhatása végett szükséges a kérdéselt adatok ismerése, kéri az illető egyház-községet utasítani a fennkivánt adatoknak a közigazgatási bizottsághoz leendő beküldésére. Felterjesztés intéztetik a vallás és közoktatási minister úrhoz,

melyben felfejtetik, hogy általában a külön iskolai vagy on alig lévén tekintetbe vehető, népiskoláink kevés kivétellel az illető egyházközségeink vagyona jövedelméből tartatván fenn, másfelől egyházközségeink iskolaszékei, sőt számadó gondnokai is az egyházközségi, templomi és iskolai alapokról biztos kimutatást nem képesek egybeállítani és ily adatokat közvetlenül nem is szolgáltathatnak ki. Azonban a vallás és közoktatási miniszter úr megtalálására ig. tanácsunk kész a szükségesnek találandó iskolai adatok közlése iránt intézkedni.

A széki egyházmegye közgyűlése felküldi a szentmártoni egyházközség módosított papi díjlevelét megerősítés végett. Az egyházközség felvilágosítás nyújtására hivatik fel az iránt, hogy az 1500 véka gabona mennyiséget meghaladó magtára természetben, mint gabona, vagy részben — és mennyi részben? készpénzre változtatva és miként kezeltek? szokásos-e, hogy a magtári tőkék lejárt kamatai tőkésítettnek, ily nagy magtári tőke kezelhető-e biztosan s e magtár állásáról adjon részletes kimutatást.

A szászvárosi tanoda azon ajánlatot teszi, hogy a tanodai pénztárnok a gr. Kún alapítvány kezeléséért évi 120 frt javadalomba részesüljön. Az ajánlat közöltetik alapító gróf úrral s egyidejűleg számvevő vélemény adásra szolítottatik fel az iránt, hogy az alapítványi jövedelemből évenként mennyi összeg hagyatott fenn rendezésre.

Göldner Nándor n.-teremi alapítványi pénztárnok felterjesztésére a 10% kamatozással kiadott tőkék kamatai 8%-ra szállítottak le.

Kézdi egyházmegye felterjesztésére megerősítettett a felszernátoni egyházközség és politikai község között kiállított csere szerződvény s azon figyelmeztetéssel küldetik le, hogy ugyanazon felterjesztésnek a községi iskolára vonatkozó része, mint külön felterjesztés tárgya, tekintetbe nem vétetik.

A görgényi egyházmegye tanácsa felterjesztésére a sárpataki egyházközség és id. Gr. Teleki Domokos között létesített csereszerződvény megerősítettetik s mivel a csere által a 420 frtban megállapított gr. Teleki alapítvány megszűntnek nyilvánított, utasítottatik az egyházközség, hogy a cserebe kapott föld terménye árából és tőkésítendő kamataiból az alapítványi tőkét helyezze vissza.

Szabó Ádám számvevő kérésére elvileg kimondatik, hogy az 1874. évi ker. közgyűlés 86. szám alatt kelt határozatát megelőzőleg keletkezett tized kárpótlási kisorsolási többlet kamatai a magyarországiakra nézve 1874 évi május 1-től az erdélyiekre nézve 1874 évi július 1-től folyólag számítva utaltatnak ki az idézett határozat értelmében a kamat élvezetre jogosultaknak.

A nagy dobai e. község iskola háza felépítésére 300 frt a m. lapádi egyház község papi lakja kijavítására 275 frt 7 kr. a lelei egyház község iskola terme belső felszerelésére 300 frt. utalványoztatik az illető egyház községek rendelkezés alatt álló tized kárpótlási kamataiból.

VIDÉKI ÉLET.

A dézsi egyházmegyéből.

Hosszúfalva, 1877. június, 24.

Jóllehet a nevelés ügy iránt való érdekeltség a társadalom művelt osztályában a legbensőbb lüktetésig hatott, melyről csak nem mindennap a legörvendetesebb mozzanatok olvashatunk még is jól esik a nagyobbak között a kisebbeket is látnunk, főleg akkor, ha tudjuk, hogy mily fontos azon missio, melynek szolgálatába nyilvánulnak. Ime! tehát ne csak mi, hanem tudják meg mindazok, a kik a nevelés ügy iránt a buzgóság lelkétől át vannak hatva, hogy b. Geradó Ágostonné, szül. gróf Teleki Emma ő nagysága nemes lelkületéből és fenkölt szelleméből kifolyólag ez előtt néhány évvel Hosszúfalva községében felállított és minden tekintetben általa fentartott népiskolában folyó hó 24-én tartatott meg a nemes grófnő — s kedves leánya — és néhány intelligens egyén jelenlétében, a növendékek vizsgája, a legszebb eredménnyel.

Mielőtt e mozzanat részletezésébe bocsátkoznám, meg kell említenem azt, hogy a nemes lelkű grófnő intentiója ezen iskola felállítására és fenntartására által, az volt s ma is, az hogy a hajdani Kővárvidék kevés magyarságában a nemzeti érzelmet ne engedje kihalni, ápolván a nyelvet; szóval mint protestans szellemű iskola legyen védbástyája a nemzeti érzelemnek. Hogy az ige testté legyen: minden felekezet számára megnyitotta ajtaját. Törekvését már eddig is szép siker koronázta, mert az iskolába járó növendékek száma 55—60, kiknek két harmadát a vidéki oláhság gyermekei teszik.

S hogy az oláhság magyarul taníttatja és épen itt gyermekét, oka az, hogy nem csak ingyen tanításban részesülnek, de még öltönnel is a nemes Grófnő látja el évenként mindeniket; ily módon ösztönzi a magyar nyelv elsajátítására.

Ilyen ajkú gyermekekből állott az az 53 szám, kik az említett napon egy szép sikerű vizsgát mutattak be minden tantárgyból, de főleg a magyarnyelvből és az írásból oly szép előhaladást tanúsítottak, hogy minden jelen volt egyént meglepett; nem ok nélkül, mert olyan oláh fiukat, a kik a múlt őszön belépésök alkalmával még egy szót sem tudtak magyarul kiejteni: most olvasni és igen jól írni hallottunk és láttunk. Nagyon sajnáljuk, hogy a tanfelügyelő úr nem szerencsésítettett jelenlétével.

A vizsga bevégeződése után Bartha János egyház-tag meleg szavakban mondott köszönetet a nemes Grófnőnek pártolásáért és kegyességéért, azután beszolgáló lelkészt t. Pap István a tanulókhöz intézett elismerő és buzdító beszédével a vizsga bevégeződött. Ezután bevonultunk a tanterembe, hol kezdetét vette most is — mint minden év végén — az alapító Grófnő által adományozott jutalom kiosztás. Minden fiúnak egy csinos kiállítású kék posztó mellényt, leánynak egy-egy nyári szörköntöst, a Grófnő kedves és a tanügyet melegen ápoló leánya Antonia ő nagysága saját kezeivel — a tanulásra buzdító szavak kíséretében — adott át. Miután nagyobb része a kis seregnek a kapott öltöny darabot felöltötte: kezdődött a test-gyakorlat produkálása.

E productio bevégződése után üteny szerint tanult lépésben megindult a kis muzsa sereg, a somkuti zenekar „Rákoczy indulója“ kíséretében, a családi udvarba, hol a gyermekek év végével szokásos megvendégelése a legkedélyesebb hangulatban folyt le.

Szintén nem hagyhatom említés nélkül, hogy a grófnő ő nagysága kedves leányával adták fel a kis tanulóknak az ételt; a vendégség telyos bevégződéséig ott állottak. Páratlan leereszkedés, utolérhetlen szivélyesség!

Nem hagyhatjuk említés nélkül jeles képzettségű Rácz Sándor tanító urat, ki szakképzettsége, tapintatos eljárása, a tanításban lankadni nem tudó búzgósága által ez iskolának szellemi istápjja.

S végül kívánjuk, hogy alapítóját és fentartóját a nemes grófnőt és kedves leányát tartsa meg az Isten nemzetünk és protestans vallásunk javára, hogy szellemi törekvéseiknek sikerét mint két téren megérhessék.

Berkeszi.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(Az apostoli hitvallás kérdése a berlini sinoduson.)

(Vége.)

Efleiderer beszéde.

„Először is sajnálatomnak kell kifejezést adnom, hogy az előttünk fekvő javaslat (a Kochanné) feletti tárgyalások nem azon nyugodt, nemes tárgyilagosság hangján tartattak, a melyen a referens úr kezdette. Én részemről igyekezni fogok ebben az ő példáját követni. Az ez órában lefolyt vita csaknem teljesen megerősíti bennem azon tapasztalást, melyet már évek óta szereztem, hogy tudniillik az apostoli symbolumhoz való viszonyukban a különböző irányú theologusok conservatívabbul gondolkoznak, mint a laikusok. S én ezt nagyon megfoghatónak találom. A theologusok az egyházi tudalmat tulnyomóan annak folytonos történelmi fejlődése szempontjából képviselik, míg a laikusok ellenkezőleg a jelenkorit representálják. És ez ama két sarkpont, mely egy egészséges egyházi életben egyenlően szükséges és jogosult, mint ahogy gyökér és gyümölcs egyhelyre tartozik. Azért kell, az egyik, mint a másik fél képviselőinek kölcsönösen odahatni, hogy a két nemű érdekek egészséges egyensulya létrejőjön. Ha már most a theologus álláspontjára állok először is, a referens ur nézeteihez kell csatlakoznom az apostoli symbolum jelentőségét és becsét illetőleg. Be van ugyanis bizonyítva, hogy az apostolicum az egyház alaphitvallása lett s évszázadokon át az is maradt. Ha mondják, hogy nem a keresztyénség alaptanait, hanem alaptényeit tartalmazza, úgy azt még pontosabban oda lehet formulázni, hogy az alaptanokat a tények alakjában. És épen ebben rejlik e vallástétel hasonlíthatlan becse, hogy a keresztyén sarkfogalmakat nem elvont tanalakban fejezi ki, mely örökké vita és félreértés tárgya maradna, hanem az objectiv tények szemléleti, egyszerűen-főnséges formájában, a történelem lapidar-styljében, a hieroglyphok szent nyelv-

vén. Ezért a legképzettebb theologus is (a mennyiben tudniillik valóban az) telyos benső őszintességgel mondhatja ol e vallástételt, mivel előtte a szavak rövid érzéki jelekül, abbreviaturákul szolgálnak, a bennök foglaltatott dogmaticus tartalom mellett; de ép úgy épülhet rajta e legegyszerűbb keresztyén is, ki előtt a külső formából sejtelmes módon válik ki a mély, idealis értelem. Lássunk csak erre egy pár példát: „Született szüz Máriától“ — itt a theologus rögtön arra eszmél, hogy a „született“ szó által vissza kell utasittatni ama tévtannak, mely szerint Krisztus nem valódi ember, hanem valami égi phantom lett volna, és a „Szüz Mária“ kifejezés által azon ellenkező tévtannak, mely szerint oly közönséges ember lett volna, mint bárki más.

Már most nem érthetünk-e mindnyájan, a kik itt vagyunk, egyet, az igy értelmezett tétellel szemben? Nem vagyunk e mindnyájan meggyőződve, hogy Krisztus egyfelől valódi igaz ember, másfelől pedig ismét nem közönséges ember, nemünk általános életének nem csupa folytatása, hanem inkább az emberi történelemnek valódi ujrakezdése volt? S ha a theologus e gondolatsorokról, melyek az apostolicum egyszerű tételében vannak összenyomulva, határozottabban tudomást szerez magának, s e kifejtett tudás által közvetíti a tétel igazságát, úgy ez a dologban magában még nem képez lényeges különbséget a laikussal szemben, ki előtt a gondolatnak ama közép tagjai nem oly ismeretesek. Vagy nézzük a hitvallásnak egy más, sokat vitatott tételét: „Szál-la alá poklokra — felméne mennyekbe“ — mit tartalmaz ez tulajdonképpen egyebet, mint ama keresztyén sarkfogalmat, hogy a legmagasabb tökélyre vezető út, a fájdalomnak mélyes-mélyén vezet át, s hogy Krisztus, miután az emberi szenvedések minden mélységein keresztül ment s túlhaladt, megmutatá nekünk azt az utat, a melyen mi utána mehetünk s kell hogy menjünk a mennyekbe?

De önök azt mondják talán mind e gondolatok, melyek a hitvallásban igy föllelhetők, szépek s jók volnának, de jobb szeretnék közvetlen, világos, félreérthetlen szavakban kifejezve látni, mintsem a régi hitvallás oly idegenül hangzó, sőt gyakran talányos nyelvén. E kívánalmakat fölfogom, de ne tagadjuk, hogy teljesítése nehéz, sokkal nehezebb, mint a mennyire a legtöbben, kik igy beszélnek, sejtik. Azon eszméket mai beszédmodorunk formájában úgy fejezni ki, hogy a theologusok s képzett laikusok előtt ne csak érthetők, hanem ellenkezés nélkül elfogadhatók legyenek, ez még tán menne; de ne feledjük, hogy egy egyházi vallástétel nem csak az egyházak egy része, hanem egész összesége, nem csak a képzett, hanem a képzettség nélküli tagok előtt is érthető kell hogy legyen s vallásos tudalmának egész tartalmát közvetlenül, felfoghatólag kell hogy előadja, ha céljának, mint az egyházi liturgia része, meg akar felelni. Hogy mi, maiak egy e czélnak megfelelő hitvallást tudnánk-e készíteni, affelől kétségben vagyok.

Savigny jogász tudvalevőleg megtagadta korának hivatottság a törvényhozásra. A mi korunknak azt hiszem van hivatása ugyan a politikai törvényhozásra, de nincs az egyházi hitvallás formulázására. Ehez még igen bele van me-

rülve a vélemények és irányok küzdelmeibe. Igaz ugyan, hogy mindenfelől, theológiában és egyházban, a legszorgosabban iparkodnak azon, hogy ott a tudomány eredményeit a keresztyén tudalom kielégítő kinyomatává fűzzék össze, itt pedig, hogy az egyházi közélet alakját termékenyen és tartósan újra rendezzék; s ki tudja, vajjon ha e sürgős munka itt ott is relativ véget ér, nem fog-e akkor egy új hitforma, mely mindenkit kielégítsen és összeecsatoljon, érett gyümölcsként öltünkbe hullani? Ennek jövődéli lehetőségét teljességgel nem vonom kétségbe, de igen is annak lehetőségét, hogy e gyümölcsöt már most leszakasszuk. Tekintsünk csak bele az egyházak történelmébe; a tartós hitformák ott is mindig a megelőző hosszas forrongások és küzdelmek eredménye szokott lenni; előbb mindig a vallásos szellem különböző érdekeinek és irányainak kellett egymással megküzdeni és megpróbálkozni, mielőtt egy érvényes hitformában állandó egyensúlyra juthatnának.

Ha pedig korunk nem képes új és jobb vallástételt állítani fel, akkor nyilvánvaló, hogy joga sincs a régi megszokottat beszüntetni. Mert ott soha se rontson az ember, hová annak helyére valami jobbat állítani nem képes. Ez okból tartom én az előttünk fennforgó kérdésben a legtöbb theologusnak konservatív álláspontját teljesen igazoltnak, s megvallom, hogy ha csak a theologusról volna szó, habozás nélkül csatlakoznám a referens javaslatához, a napirendre tértést illetőleg.

Csak hogy a dolognak más oldala is van, és az engem Techow közvetítő javaslatára felé hajolni kész. Ha látom azt, hogy nem csak valami radicalis csöcselék, hanem a laikus világ legtisztelteméltóbb férfiai is, férfiak, kik nyilván a legmelegebben éreznek az egyház és annak erkölcsi vallásos feladata iránt, élénken megütköznek azon hitvallás formáján, s hogy tisztelteméltó, de kissé ósdi nyelv- és gondolatmenetének idegenszerűsége miatt őket valódi lelki aggály fogja el, — igen, uraim, akkor azt hiszem, hogy ezek oly tények, melyeket az egyháznak a legsúlyosabb kár nélkül nem csak hogy egyszerűen ignorálnia nem szabad, hanem a melyekkel számolni kötelezve van. A mily távol kell hogy legyen tőlünk egy az említett hitforma tartalmához és alakjához ragaszkodó meggyőződést annak megvetése által sérteni, melyet szentnek tart, vagy e részben a legvesekélyesebb kényszerrel is gyakorolni is (a mint egy előttem szólónak szerencsétlen szava hangzott); ép oly bizonyára tekintetbe kell vennünk másfelől ama meggyőződéseket is, melyek az apostolicum szó hangzásától visszariadnak s ép azért az egyháztól is elidegenülni érzik magukat. Vagy nem oly becsülendők-e e meggyőzések is, mint a többiek?

Ezért én azon véleményt táplálom, hogy éber napjainkban az egyházkormányzás szép feladata az, hogy a nézetek illetően eltérésében középútat kereszen, miáltal a különböző érdekek egyenlő kielégítést nyerjenek. Mindenekelőtt hozzánk, theologusokhoz, illik az, egy ily közvetítés lehetőségében hinni, s az ily meghasonlást nem mindjárt az erőszakos aut-aut elvének tragicalai élére állítani. Tekintsék önk kissé nyugodtan a Techow-féle javaslatot, mi olyat akar az

tulajdonképen, a mit ne akarhatna mindenki, meggyőződésének kockáztatása nélkül? Liturgiai szervezetünk s különösen az apostolicum használata szabályzatának időszertű kérdését akarja az egyházi illetőségek elé hozni, hogy itt egy minden oldalú alapos és érett vizsgálatnak vessen alája. Itt aztán különböző pro et contra módosítás jöhet szóba. Megfontolandó például az a kérdés, hogy az apostolicum nem vihető-e kisebb mértékre vissza, s nem vezethető-e be egy referáló formulával (a mint a berlini főzsinat határozá) vagy talán a hason-formularéknak egy választéka volna kiadható, úgy hogy azok használata ne legyen mindenkire nézve kötelező? Vagy hogy e hitforma rövidített alakban használtassék (miben Luther könyvecskéje már úttörő volt)? Minde lehetőségeket nem akarom itt részletezni; csak bizonyítékul hoztam fel arra nézve, hogy mennyi útja-módja van annak, hogy az ellentétes érdekek közvetíthetessenek s az egyházi pártok egyesítése létre jöhessen, már a mennyiben mindenik félnek tisztességes szándéka a másikkal kijönni! Ez okból ajánlhatom én önöknek buzgón Techow közvetítő javaslatának elfogadását. Pfleiderer tanár e magvas beszédének olmondása után a nyugalom helyeállt; mire a kérdés szavazás alá bocsáttatván Techow közvetítő javaslata 30 szóval 18 ellenében elfogadtatott.

IRODALMI SZEMLE.

Egyházi beszédek.

Templomi s temetési használatra, írta Lukács Ödön, nyíregyházi ref. lelkész. Budapest, Klein Alfréd kiadása. 1877. Ára 1 frt 20 kr. Tartalmaz 29 közönséges s ünnepi s 5 halotti beszédet. Általában véve megjegyezzük, hogy e beszédek, a styl egyszerűségét, a conceptio s kidolgozás világosságát s a több helyett fölcillánló szónoki erőt és lehet tekintve, a közepszerűség színvonalán felül állók s lelkészársaink által sikerrel használhatók. Klein Alfréd úr jó szolgálatot tett irodalmunknak; midőn kiadásukra vállalkozott.

Adalékok

a magyar ref. egyház zsinattartási ügyének multjához. Közli Révész Imre. Külön lenyomat a „Figyelmező“ 1877. VI. VII. füzetéből. Debreczen, 1877. Tartalma következő:

I. A zsinattartás ügyének multja a tisztántuli ref. egyházkerületben.

I. A mult időkben volt némi egysége a magyar protestans egyháznak. Erdélyi fejedelmek. Status evangélicus.

II. Az 1790—1 évi országgyűlés s a status evangélicus törvényterve azon. Tökélfntes autonómia. Nemzeti zsinat.

III. A budai zsinat. Előkészületek arra. Kánonainak végsősora.

IV. A zsinat-tartás ügye a budai zsinat után 1848-ig.

V. Előkészületek az 1848-dik év. egyetemes értekezletre. Zsinattartási indítvány az értekezleten.

VI. A zsinattartás ügye 1849 után jelenkorig.

II. A tisztántuli ref. egyházkerület választmányi javaslata, felirata és végzése zsinattartás ügyében, az

1846-dik évben szeptember. 24. Poroszlón tartott közgyűléséből.

Tán jeleznünk is felesleges, hogy e füzet igen érdekes történelmi visszapillantásokat tartalmaz, melyek bár első sorban az egybeülendő convent tagjai számára szolgálnak tanulságos tájékozásul, de általában véve a hazai prot. ügy minden barátjának figyelmére méltók s mint ilyen olvasóinknak melegen ajánljuk. 40 krért bérmentve kapható.

A Vasárnap és a munkás osztályok. Francziából fordította Kőmives János, jegyzetekkel bővítve kiadta Balogh Ferencz. Debreczen. 1877. 8r. 33. 1.

A nagyszalontai ref. egyházmegye jegyzőkönyve. 1877. ápril 5. Debreczen. Ivrét. 12. 1.

A külső somogyi ref. egyházmegye jegyzőkönyve. 1877. ápr. 17., 18. Kiadta Demjén József e. m. főjegyző. Székesfehérvár. 1877. Nagy 8r. 33. 1.

A Szatmármegyében tartott négy első ptestans zsinat végzései; magyar nyelvre fordította s történelmi bevezetéssel ellátta Kis Áron. Budapest 1877. 8r. 64 1. A két erdői s az óvári és csengeri zsinatokról szól.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jul. 5.

— *Lapunk fél- és negyed-éves előfizetőit, előfizetőseik megújítására tisztelettel kéri, a kiadóhivatal.*

— A közoktatásügyi minister úr hajlandónak nyilatkozott Kolozsvártt egy állami felsőbb leánytanoda föllállítására, miután a város is e célra, már az első évre, 2000 frt segélyt följajánlott. E tárgyban a minister úr a napokban leiratot intézett a tanfelügyelőséghez s véleményt kér a helyiség tárgyában. Örömmel regisztráljuk e tényt, mert bizton remélhetjük, hogy ha az ige testté lesz, városunkban s nőnevelés eddig elhanyagolt ügye kétségen kívül nagy lendületet nyer. Csak annyit jegyzünk meg, hogy bizton építeni csak ott lehet, hól erős alap van s e téren az alapot az alsóbb leányiskolák képezik, melyek városunkban eddigelő sok kívánni valót hagynak fönn.

— *Kolozsvári ref. főtanodánk* 1876°/₇-ik évi zárúnepélyét jun. 29-én tartotta meg. *Jancsó Lajos* ig. tanár mondott berekesztő s beszámoló beszédet, melynek általános részét mai számunk élén közöljük. A beszámolás részleteiből főlemlítjük a következő érdekes adatokat. Állami ösztöndíj kapott 4 tanuló, 60 frtjával 240 frt. Egyházi árva címen segélyt kapott 5 tanuló, összesen 400 frt. Az alapítványok kamataiból kiosztatott az első félévben 329 frt 80 kr. a másodikban 413 frt 76 kr. Kiosztatott 8253 pár cipő, melynek értéke 704 frt 58 kr. Tandij mentes volt 119; féltandijmentes 21; e javadalom összege 991 frt. A legatíók s magánoktatás javadalmainak értéke 5600 frtra tehető. A tanodai közkötségek alóli mentesség értéke 525 frt. A összes javadalomé 9270 frt.

— *A Daily Review* szerint az edinburghi egyetemes presbyterianus zsinat tagjai legfőlebb háromszázan lesz-

nek, s pedig a tagok egyharmadrésze Angolország, egyharmada Észak-Amerika, egyhatoda a gyarmatok, egyhatoda az európai szárazföld többi egyházai által választatik.

A főtiszt. püspök úr a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Tudásul.

751—1887. A vallás és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága 13,214 sz. a. kelt leiratában tudatja, hogy „A népiskola módszertana Dr. Dittes Frigyes után szerkesztették Gyertyánffy István és Kiss Áron” című munka kedvező szakbirálat alapján, népiskolai tanítók, valamint tanítóképződei növendékek használatára alkalmasnak találtatott.

Köröztetnek :

732—1877. Deési egyházmegyénkben a *kozórvári* kántor-tanítói állomás. Fizetése: 32 o. 6. frt. 10 hold szántó és kaszáló egy tagban, 2 öl fa, 34 véka kepe, tanulóktól (15—20) 33 kr. lakás, melléképületekkel s kerttel. *Pályázati határnap július vége.* Folyamodványok esperes t. t. Nagy Lajos aához Dobokába (u. p. Válaszút) küldendők.

737—1877. Kolozs-kalotai e. megyénkben:

a) a *szentlászlói* kántor tanítói állomás. Fizetése: a terményeket is pénzbe számítva 300 o. 6. frt.

b) az *ó-fenesi* kántor-tanítói állomás. Fizetése: tandij 100 o. 6. frt. minden ágytól 36 kr. és egy fél véka rozs = 54 frt. és 80 v. rozs; minden örökségtől (van 44) egy fél szekér fa, vagy 80 kr. 1 hold, minden évben használható, első oszt. szántó, 1 kender föld, 3 kis vékás tavaszbuza föld, 3 szekér szénát, 2 szekér sarjut termő rét fél szekér szénát termő rét — két évben egyszer használható; a temető füvének fele része. *Pályázati határnap mindkettőre július vége.* Folyamodványok esperes t. t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

739—1877. Marosi egyházmegyénkben:

a) a *kebele-szentiváni* papi állomás. Javadalma 266 frt. 7 kr.

b) a *kendői* tanítói állomás. Fizetése 56 kalongya búza, 28 kal. zab, 2 öl fa, canonica portió 3 hold 744 □ öl az egyháztagok által művelve, tanulóktól 50 kr. lakás, kerttel. *Pályázati határnap mindkettőre július vége.* Folyamodványok esperes t. t. Vályi Pál aához Ny.-Szentbenedekbe (u. p. Ákosfalva) küldendők.

759—1877. Udvarhelyi egyházmegyénkben a *dályai* kántor-tanítói állomás. Fizetése: 108 kal. búza, 103 kal. zab; 26 véka búza, 52 v. zab, 16 v. szemes törökbuza; 34 szekér tüzi fa; 5 hold 800 □ öl szántó és 3 szekér szénát termő kaszáló haszonélvezete, melyeknek adóját az egyház fizeti; tandij közép számításban 30 o. 6. frt.; szép lakás 3 szobával, kamarával, pinczéssel, gazdasági épületekkel, terjedelmes veteményező- és a lelkésszel közös szép gyümölcsös kerttel. *Pályázati határnap július vége.* Folyamodványok esperes t. t. Solymosi István aához Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvár, június 22-én 1877.

A szerkesztő postája.

T. olvasóinkat főkérjük, sziveskedjenek a balasszalyi egyház főtisztjával, felvilágosítani a közönséget a balasszalyi egyházzal, és a közönséget a közönségről értesíteni. Bis dat,

qui dicitur a SZÉK Marosvásárhelyt. A nyugalom élén ne feledjék az egyedül maradtokról.

tegyék Biró Károlynak, Tassá-d. Közleményed nem kaptam meg. Küld be újra.

Eppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.

Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.

Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.

Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.

Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.

Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymn. tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tankönyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. STEIN JÁNOS.

(1—*)

STEIN JÁNOS

erd. muzeum-egyleti könyvtárusnál Kolozsvárt kaphatók:

z öskeresztyénség történelme. Irta dr. Baur Ferdinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Fesko Lajos 3 frt.
Köznapi imák négy hétre templomi használatul. Irta Filep Mihály. Csinos bőrkötésben 2 frt.
Temetési beszédek. Irta Fejes István 1 füzet 1 frt.
Abián Dániel népszerű egyházi beszédei egy egész évre. 3 frt.
Agenda. Egyházi szertartási beszédek és imák s ezekhez mellékletül jegyzetek és utasítások. Irta Fürdő Lajos. II. kiadás. 2 frt.
Comillák. Kiadja Dobos János. Második kiadás 2 frt 40 kr.
Halotti egyházi beszédek. Irta dr. Heiszler József. 1 frt 60 kr.
A protestans polemika kézikönyve. Irta dr. Hase Károly. Fordította Hegedüs János. 2 kötet
I. kötet: Az egyház 2 frt 40 kr.
II. kötet: Az üdv. 2 frt 60 kr.
Népszerű egyházi beszédek. Irta K. Mindenekelőtt. 1 frt 40 kr.
Bibliai szövegtár. Készítette Rákóczi János. 2 frt.
Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János. 1 frt 40 kr.

Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatul készíttette Bozsodi József. Második kiadás. Ddiszkötésben 2 frt
Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófoházszal. Irta Tompa Mihály. 1 frt. 60 kr
Egyház szertartási beszék. Készítette Révész Bálint, kötve 2 frt 40 kr
Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve 2 frt
Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet 3 frt
Ünnepi, alkalmi és halotti imádságok templom használatra. Összeszedetett néh. Szoboszlai Pap István hátrahagyott munkáiból. Kötve 2 frt
Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán. 1 frt 40 kr
Kálvin élete és a kalvinizmus. Emléktül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulatarra. Irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arcképevel. 2 frt
Egyházi beszédek. Irta Tompa Mihály. Első füzet 1 frt 64 kr

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap' szellemi részét illető
közlemények címzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre
frt., évnegyedre 1frt., 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Győzd le a rosszat jóval. Kradolfer nyomán.
— (Sz—s.) Úttörők (Adalékok a sepsi-szt.-györgyi tanoda keletke-
zése történetéhez) I. — Tervezet az iskolai takarékpénztárakról. Ré-
vai Pál. — Vidéki Élet: Zárjelentés a bürkösi állami iskoláról.
Horváth István. — Külföld. Németország. Anglia. Franciaország.
Spanyolország. Törökország. Amerika. — Tárca: Kuriosum a
XVIII-ik századból. — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő pos-
tája. — A kiadó hirdetése.

Cyőzd le a rosszat jóval. *)

Ne hagyj magadat a rossz által legyőzteni, ha-
nem győzd le a rosszat jóval. Azaz: irányozd főtö-
rekvésedet a jónak erősbitésére, a nemesebb érzések
és magossabb törekvések kifejtésére. Miért ezt? Elő-
ször, mert nagyobb fontossággal bír az, hogy a jó
megtörténjen, mint hogy a rossz meggátoltassék. Min-
denesetre az utóbbi is sokat tesz s világos, hogy csak
a rossznak mellözésével fejthető ki a jó. És mind-
amellet igaz az, hogy a vetés, hol a gabna között
gyom virágozik és tenyészik, kedvesebb előttünk, mint
a hol sem az egyik, sem a másik nem található s
mely a szem elé csupa kopár, holt sikságot tár.

Egy tanítvány, ki föladatát hibákkal teljesíti
kevésbé gáncsolandó, mint az, ki hozzá sem fogott
annak megoldásához. S a gyermek első lépéseinél
nem is arra van gondunk, hogy azok helyesen, ha-
nem hogy egyáltalában megtörténjenek. Ezer hiányos
kísérlet után jut az ember csak tagjainak helyes
használatára, nyer gyakorlatot, készséget, mert a
tökélytelen nélkülözhetlen lépcső a tökélyeshez. Va-
lamint a gyermek dadogása szükséges átmenet a be-
szédhez, úgy az emberiségnek is át kellett hogy fus-
sa a tévelygés és fonákság minden lépcsőjét, hogy
azon magaslatra juthasson, a hol ma látjuk állani.
Pályájában a rosszakat és gonoszokat sokkal kevésbé

nélkülözhetette, mint a téleneket és resteket; azok-
nak fonákságait és tévelygéseit előre kellett hogy ál-
litsa, gyakran önmagát is le kellett hogy győzze,
míg a helyest és igazat föltaálhatta. Ily módon si-
került neki lassanként a rossznak egy részét legyőz-
ni s lábait annak ólomsúlyától megszabadítani. Tevé-
kenységre, uralomra, az anyag megbírasára czélzó
ösztone volt menedéke egy időben, midőn magasabb
belátás, nemesebb hajlam s kötelességérzet meg nem
menthető. De vajjon nem volt-e már ez ösztönben,
az ember munkaszükségében, megadva a haladás,
a fejlődés, javulás ereje? Az ember attól a pillanat-
tól kezdi a rosszat jóval legyőzni, melyben munkál-
kodni kezd; először volt a tett s csak azután a gon-
dolat. A tettben kerül az emberek elé egy megvaló-
sítandó jónak eszméje, s ez eszme rögtön terméke-
nyítőleg, felfrissítőleg hat vissza az emberi kedélyre.
A mi, a mint láttuk elveszéssel fenyeget akkor, ha
lelkünket kizárólagosan a rossznak legyőzésére irá-
nyozzuk, az önmagától előáll, ott, hol a jót, mint
eléreendő czélt tartjuk szilárdan szem előtt; a bátor-
ság, higgadtság, életöröm. Előáll a bátorság, midőn
azt mondjuk, hogy a jó az Isten ügye s hogy győ-
zelméről biztosak vagyunk, bármily lassan és fárad-
ságosan menjen is az. Hisz már természeténél fog-
va is bizonyos vonzerő rejlik benne, a midőn lényünk
legjobb részét azzal egynek tudjuk, egy szövetséges
társat üdvözlünk benne, mely által saját erejünk fo-
kozódik. Egy kitűzött cél felé terjeszkedünk s az a
terjeszkedés nekünk fesz-erőt kölcsönöz s így az em-
ber céljaival együtt nő.

A bátorsággal együtt beáll a higgadtság is.
Hisz az másképp nem is lehet, minthogy a szem, ha
mereven a jóra van irányozva, annak láttára ép úgy
feltisztul, felvilágosul, mint a hogy a szépérezék fej-
lődik a szépnek láttára. Tudjuk, hogy nagy és szent

*) Kradolfer: „Baráti hangok a községekhez“ című művé-
ből. Zürich, Schmidt Caesar 1877.

dologgal van közünk, mihelyt a jóval foglalkozunk; tudjuk, hogy az Isten természeténél fogva jó, és a jó természeténél fogva isteni. De mihelyt ezt tudjuk, szent borzadályt érzünk attól, hogy értelmetlen buzgalom által zavart hozzunk e szent megilletetlen körbe, hol Istennek csalahatlan igazsága uralkodik. Higgadtságra ösztönöz az is, hogy tudjuk, hogy a mi jót akarunk el fog az jóni, s nem szükség vele felette sietni; minél nyugodtabban fejlődik, minél mérsékletesebben töri magának az útat, annál fényesebben jut napvilágra.

De a bátorsággal s higgadtsággal együtt magától nő az életöröm is, mert csak akkor tudjuk mit tesz az élet, ha valami maradandóval van dolgunk. „Fel, élni, hatni! Éltünk fonala oda lesz, mint az alkony sugara. Ne késlekedj hát tartalmat önteni bele, különben egy marok semmivel lesz egyértékűvé.“ Van egy örök kiapadhatlan forrása barátaim, a valódi vidámságnak és örömnak, de az a forrás csak ez az egy; minél többet meitünk s iszunk belőle, minél inkább tisztulánk általa, annál kevésbé fogja bánat zavarai lelkünk egészségét, s nem fogja bemocskolni éltünk világos, erőteljes színét. Ez ama bátorságunk, mely a jó elérésére van irányozva, párosulva a higgadtsággal, mely minden valódi vagy látszólagos balsiker daczára azon szilárd meg-

győződésben él, hogy diadalmaskodni fog. Ama bátorság egy a hit erejével, mely hegyeket mozgat, s ama higgadtság egy azon határtalan bizalommal, hogy mozduljanak meg bár a hegyek, omoljanak össze a halmok, Isten kegyelme nem fog bennünket elhagyni s békeszövetsége nem fog felbomlani. Mindkettő csak akkor lesz valódivá s erősítővé, ha egymással párosul; bátorság, higgadtság nélkül, vakmerőség, s ez a nélkül gyávaság lenne. A hit, ama bizalom nélkül, ott is hegyeket mozgatna, hol arra nincs szükség; a bizalom ama hit nélkül ott is összefogatná velünk kezeinket, hoi csupán rajtunk áll, hogy a jó megtörténjék. Egymástól elválasztva egyik sem képes fennállani, egymással összekötve egyik a másikat erősíti s a lelket nemes életörömmel tölti el.

Győzd meg a rosztat jóval — ez a törvény érvényesüljön s alkalmaztassék vallási életünkben is. Óh! mily sürgetően szükséges korunkban, hogy a vallást ismét inkább a napos, mint az árnyékos oldaláról mutassuk s működtessük, hogy több barátira és követőre tegyünk szert. Sajnos azonban, bár nem minden ok nélkül, sok előtt abban a hirben áll még, hogy a rosztat az emberben inkább előtérbe akarja állítani, mint a jót, többet beszél a gonosz, mint a szép világról, többet a jövő, mint a jelen életről s mindezzel az ember érzékét megkábitja s szívét fáj-

TÁRCZA.

KURIOSUM

a XVIII-ik századból.

Érdekesnek tartjuk közre bocsátni az alábbi ökmányt, mely jellemző bizonyosságául szolgál annak, hogy a mult századi rationalisták minő hóbortokra engedték ragadtatni magukat, azon reménykedésben, hogy a különböző vallásformákat nivellirozni lehet s az unio a legellentétebb felekezetek között egyszerűen decretálható.

E kuriosum így hangzik:

„A Romai és Protestáus Vallások meg edgyezésére való Czikkellyek.

Mint hogy látnivaló, mely sok ellenkezések támadnak a Kereszténység között, a vallásoknak különbözőtések miatt, és azáltal nagy kárhozatra is juthatnak, ezért a Szentséges Aty. mas egyéb Európai Fejedelmekkel együtt, egy értelemmel a Kereszténységnek közjavára im e következendő czikkellyeket a világ eleibe terjeszti.

1-ör. Rendeltessenek s választassanak 52. Személyek, még pedig igen igen tudos Emberek, mind a két rendbéli Vallásokból, és akiknek parantsoltassék meg, hogy leg kis-

sebb illetlen szokra se fakadjanak ki, különben a törvényes büntetésen kívül többé a specificált személyek közzé be ne botsáttassanak.

2-ör. Azon 52 Személyek szerezzék meg a Sz. Írásnak mentől régibb Exemplárjait, minéműek a Siriai, Caldeai és Görög, és ezekből disputálják meg a leghathatosabban a Vallásnak fundamentumos czikkellyeit, melyekből minden felháborodás nélkül vizsgálják meg ha meg egyez-e az írással, és amire többen állanak ezen személyek közzül, arra kell állani az egész kereszténységnek.

3-ör. A Mise ezentul Deákul ne mondattassék, hanem minden érdemes, Misét szolgáltató Tisztelendő Urak olyan nyelven mondják, melyet a Hallgatók megértsonak, hogy Confusio ne légyen az Isteni tiszteletben, mert a mái időben tsak magok veszik hasznát, de a szegény együgyű nép nem érti.

4-er. Lutheránusok és Calvinisták ezentul Reformato Catholicusoknak hivattassanak, és nevezetesen akiknek a Pápa szintén Romában is templomot fog építtetni.

5-ör. A Romai Pápa ezentul ne hivattassék Pápának, hanem a Kereszténység fő Papjának, úgy mindazonáltal hogy a Reformato Catholicusok közzül választasson magának titkos tanátsosokat.

6-ör Valaki más Vallásbelieket meg motskolni vagy meg besteleníteni merészel, az olyan Ember a keresztények közzül kirekesztessék.

7-er. Az Urvatsora mind a két vallásbelieknek két

dalmas, gyakran keserű és világellenes hangulattal tölti meg. Csoda-e, ha sokan ezért visszariadnak, elidegenülnek tőle s megvetik közbenjárását a rosznak legyőzésére? Mutassa meg, hogy nem vakhittéket, hanem világos fejeket, meleg sziveket nevel; hagyja el azt a régi, önmagát túlélő, bűn-elméletet, mely nem egyéb, mint a zsidó és pogány áldozati hitnek útóhangja, s fogjon hozzá bizalmat helyezni a jónak győző hatalmában; mossa le a hamut ábrázatjáról, tegye le gyászöltönyét, s jelenjen előttünk úgy meg, a milyen lényegénél fogva, mint ünnepi öröm, mint megváltó emberi alakban, mint Isten a szívből, mint mennyország a földön. Akkor Isten ígéje, mintán oly hosszú ideig gátolva volt működésében — elhanyagolva termékenységében azon emberi intézmények által, melyek azt, mint idegen déli növényt elzárják a frissítő légtől s természetes talajtól — újra nőni, gyarapodni fog s korunk szelleméből is isten-szülöttek fognak létrejönni, mint harmatcseppek a hajnal-hasadásra.

Az úttörők.

(Adalékok a sepsi-szt-györgyi tanoda keletkezése történetéhez.)
Kolozsvár, 1877. júl. 10.

I.

(Sz—s.) Krisztus urunkról tudjuk, hogy a születése s gyermekkorára vonatkozó adatokat, csak akkor kezdték szín alatt szolgáltatni ki, és mind a két vallásbelieknek, Urvatsorájával szabad leszen élni.

8-or. Mint hogy a Pápistáknak eddig gyakoroltatni szokott vallástételek, többnyire a Spanyolok és Olaszoknak vétkeiket illeti, azért a penitentzia tartoknak, a vallás tételeket ez után is szeretni kell.

9 or. Az Isteni szolgálatokat minden anya Sz. egyház béliek, mind a Tiszt. Pöbabanus Urak, mind a Reformato Catholicus Predicátorok, és iskola Rectorok az Istenes énekekkel, és buzgó imádságokkal vigyék véghez.

10-or. Ami a Szentek segítségül való hívását illeti, azt a Sz. Irást tudok értelme szerint lehet alkalmaztatni.

11-or. Purgatoriumot akár hidjen valaki, akár nem, mind egy; mivel annak valóságát a Sz. Irásból ki hozni nem lehet.

12-or. A Püspököknek és Papoknak engedjék meg a házasság, mindazon által a Szerzeteseknek és Apátzáknak keményen megtiltatik.

13-or. A Reformato Catholicusok Püspököt tartsanak magoknak, kik az alattok levő Papokra fel vigyázással legyenek.

14-or. Mivel pedig az o hitű Görögök a Sz. lélek iránt más értelemben vagynak, és az igazságot mindez ideig is meg nem esmérték, azért őket a Kereszténységéből ki

összegyűjteni, midőn föllépése a nyilvánosság színe előtt a közügyemet magára vonta s tanítani kezdett úgy, hogy hallgatói önkéntelenül is így nyilatkoztak felőle: „soha ember így nem szólott.“

Nemcsak a nagyra hivatott történelmi személyek, hanem a közhasznú intézmények élet-történetében is ismétlődni látjuk ugyanezt. Ezek is — mint minden nagy és nemes — lassan születnek s nehéz küzdelmek útján nevelkednek, a míg nem kivivják létjogukat, az által, hogy a köznevelődésnek hatalmas tényezőivé válnak. Ekkor fordul felőjük nagyobb mérvben a közügyelem s veszi kezébe tollát az író, hogy keletkezésük s emelkedésük történetét, az első pillanatoktól kezdve, följegyezze.

Sepsi-szt-györgyi tanodánk is e közhasznú intézmények sorába tartozik s fejlődésének már is azon stadiumára jutott el, alig 20 rövid év lefolyása alatt, hogy nagyon közérdekűvé lett az a kérdés: hogy jött létre? Missiója már helyzeténél, központi fekvésénél fogva is nagy s a székelység kulturájára nézve döntő befolyású, a gr. Mikó-féle fejedelmi alapítvány által pedig nemcsak helyi, hanem országos jelentőségűvé emelkedett s hivatva van arra, hogy a magyar nemzeti mivelődésnek hatalmas védőbástyája legyen. Épen ezért, egyházkerületünknek, sőt egész hazánknak, bizonyonyal nincs egyetlen hű fia sem, ki a legmolegebb örökdeklóddal ne csüngené jövendőjén s legőszintebben ne óhajtaná, hogy láthatarán „fekete pontok“ ne támadjanak ha vannak, szétoszoljanak.

Nem érezzük magunkat hivatva, e tanodánk keletkezésének s eddigi életének pragmatikus történetét megírni,

nem kell zárni, hanem velek barátságosan kell élni, s véreknek ismerni őket is.

15-ör. Minden ellenkezések pedig, a mellyek a vallásban támadhatnak, a Sz. Irás szerént ítélteszenek meg, úgy mind azon által hogy a Sz. Irásnak valóságos értelme szerént maradjon meg; a vallásnak Czikkelyeivel és rendelésivel a Sz. Irás szerént. Végre nyomtattassanak azon 52 Személyiek, ujj Bibliát vagy Sz. Irást, és azt a 'Sido, Görög, Siriai és Caldeai más irásokkal szegység össze, mivel azoknak mint régibb nyomtatványoknak leg nagyobb hitelt lehet adni.

16-or. A Romai Pápa ezentúl a Sz. Irás birájának nem fog esmértetni, és az ő tsalhatatlanságát, seuki kénytelen nem lesz elhinni, hanem az ő hatalma abban fog állani hogy minden Anya Sz. egyház-bélieknek Inspectorá és fő Papja, készen fog tartani Tanátsosokat, mind a két vallásból, akiket, mint az Anyaszentegyház fő Papja mellett lévő Adessorokat úgy fogjuk tekinteni, mint igaz lelki esmértetű tudománnyal ékeskedő Vallásoknak leg főbb tzikkellyeit a Sz. Irásból eligazítani tudó értelmes embereket.

Az egy akol és egy Pásztor ki eszközlésére való, vagy néző planum.

Frantziából fordítottatott magyarra per S. D G.
Planum unionis Religionum Christeanarum.

de örömmel járulunk mi is, néhány érdekes adalékkal, születése legelső pillanatainak történetéhez.

Mint országszerte annyi közhasznú intézmény, ugy e tanodánk is a, különben, szomorú emlékü 50-es évek drága szülöttje. Midőn hazánkban mindenféle romok között járunk, akkor kezdték lerakni, egyes buzgók, az alap legelső köveit. A keserűből kihozták az édest.

A kezdet előzményei a következők valának:

A sokat gáncsolt, de minden hibái daczára is, sok jó munkát végzett néhai főconsistoriumunk 1855. apr. 30-án tartott ülésében elhatározta, hogy összes tanodáink javára, közadakozás útján alapokat szerez s e végett, egész egyházkerületünkben, gyűjtéseket rendel el. A gyakorlati kivitel módjára nézve javaslat készítésre, Ugron István főgondnok s Gáspár János személyében bizottságot küldött ki, mely munkálátát már május 6-án a főconsistorium elé terjesztette. A kibocsátandó felhívás szövegét, a gyűjtő iver mintázatát elkészítette s Bodola Sámuel, akkori h. püspökünket fölkérendőnek javasolta e tárgyban az összes papsághoz körlevelet intézni. A főconsistorium a bizottság javaslatát telj-tartalommal elfogadva, az ugyanazon évben Kolozsvárt tartott köz szent zsinat közreműködésével kérte föl, a mit az 64-ik j. k. sz. alatt, készséggel följánlott, s a körlevél kibocsátására a h. püspök urat a maga részéről is fölkérte.

Ugyanazon zsinati jegyzőkönyv 83-ik sz. alatt elfogadtatott azon indítvány, hogy adjon jó példát maga a köz zsinat s a helyszínén kezdődjék meg az adakozás. Volt-e annak eredménye? a jegyzőkönyvben nincs nyoma, noha egy később kelt okmány tanúsítása szerint, Demeter Sámuel, már akkor, az udvarhelyi tanoda javára, 100 frtot följánlott.

Tény azonban az, hogy a következő, 1856-ik évi, Udvarhelyt tartott közszinaton a tractusok egy része a megindított gyűjtések igen szép eredményével számolt be. Részint államkötvényekben, részint fölmondhatatlan tőkékben, részint készpénzben össze gyűlt: a v.-hunyadi tractusban 2164 frt, a fehérváriiban 483 frt, a kolozsváriiban 17.433 frt, a sz.-szolnokiban 18,721 frt, a dézsiben 840 frt, a görgényiben 9138 frt, a küküllőiben 1400 frt, az erdővidékiben 4758 frt, a sepsiiben 2624 frt, az az orbaiban 1000 frt, a kézdiben 1386 frt, az udvarhelyi ecelában 8000 frt, összesen 50,000 frtnál több!

E két zsinat közötti időben kelt életre a sepsi-szt.-györgyi tanoda felállításának eszméje is.

A Rikán-beléli egyházmegegyék communitása ugyanis 1855. dec. 10-én (talán K.-vásárhelyt, mert az eredeti okmányban nincs jelezve) tartott ülésben *Gödrö Ferencz* h. elnök *Ferenczi János* jegyző s *Gyárfás Miklós* főgondnok, aláírásával, a főconsistoriumhoz egy terjedelmes föliratot intézett, válasszát az 1855—54 sz. a. kelt s adakozásra fölhívó leiratra.

E fölterjesztésben van először határozottan constatalva, egy Háromszéken felállítandó gymnasium szükségessége. A többek közt e sorokban:

„Adunk, szivesen adunk, a sokból sokat, a kevésből keveset, sőt a csak nem semmiből is, valamit. *Csak hogy az iskola melynek, fenn állhatását eszközöljük, keblünkben legyen.*

„És, méltóságos egyházi Főtanács! bátorkodunk kimondani, hogy az óhajítás, mely a Bodzai szorostól a Perkőig, az Ojtoztól a Rikáig eként nyilatkozott, nem csak a pusztavágy, vagy megtestesíthetetlen eszme; hanem okokkal támogatott terv; mindenektől átlátható kiáltó szükség, Isten segédelmével, egyházi és politikai kormány hozzájárultával, tettekben nyilatkozandó akarat.

„Mert lehetetlen figyelem nélkül hagyni azt, hogy a Rikán-beléli föld legkisebb számításával is 60 ezer református lelket számlál; és így egész erdélyi anyaszentegyházunknak, nem csak igen tekintélyes, de több mintegy ötöd-részt teszi, szorosan egy tömegben: egyszersmind egyik legerősebb, és legtömöttebb, népességű pontját is képezi; mely helyzeténél fogva, mint szél helyen álló, mintegy bivatva van, határ bástyát képezni, az idegen elemekkel, szemben; hasonlóan a nyugoti oldalon, hasonló czélből fennálló szászvárosi gymnasiumhoz. Egy ily nagy számú, és fontos helyre települt részét, egyházunk és nemzetünknek, iskola nélkül hagyni: és így, a mivelődés és szellemi erő kifejtés eszközeitől, ha nemis megfosztani, de legalább azokhoz juthatását megnehezíteni, valóban oly bűn volna, mely a hanyag tétlenségnél több; parancsoló szükség megvetésének bűne.“

A felterjesztés, további részében, párhuzamot von Udvarhely vidéke s Háromszék között s az utóbbi részére vindicálván az elsőséget, két alternatívát állít föl:

„*Egyik az, hogy a székely-udvarhelyi főiskola mozdittassék bé Háromszékre, mely esetben Háromszék köteleznék magát, azt teljes fő gymnasiumná emelni, és fenntartani.* Ismerjük ugyan a nehézségeket melyek ily mozdítással járhatnának s azt gátolnák, tudjuk, hogy arra fejedelmi kegyelmes engedély kívántatik; melyet azonban a mélt. Egyházi Főtanács, hathatós közbenjártával kinyerhetőnek remélünk: tudjuk, hogy a meglévő épületek kövei nem mozdíthatók, de Háromszék is bir nagyszerű iskolai épületet, több erre alkalmas középületeket, a Sepsi-Szent-Györgyön találhatókat most mellőzve, a Kézdi-Vásárhelyen fennálló, egykor a székely nemzet által épített, most azonban más czélokra használt katonai növelde épületében; melynek homlokzata is mutatja eredeti czélját, s e czélra visszabocsátása ismét a mélt. Egyházi Főtanács által remélhető; tudjuk, hogy némely magánosok alapítványai, egyenesen az udvarhelyi iskolához vannak végrendeletileg kötve, de ha a végrendeletet nem is lehetne úgy magyarázni, hogy ugyanazon czélra a hagyomány Háromszéken is használható legyen, azon összegek, éppen nem magának az iskolának existenciáját feltételezik, csak egyes tanulók segélyezésére szolgálnak. Sőt azok közül is többen, mint a néhai Gál Mihály-féle, ki kizárólag dálnoki eredetű rokonai számára tett tekintélyes alapítványt, sőt tán a Papolozsi Kis József jeles alapítványa is, méltányosan lehetne Háromszék számára áttehető. Valamint természetes, hogy az évenként 1200 pengő forintnál többre menő háromszéki innapi légátumok, azon esetben a háromszéki iskola növendékei részére esnének. Tudjuk végre, hogy Udvarhelyt s környékét is, mely hosszú időknél át, iskola javadalmát élvezte, egyszerre a nélkül hagyni

hez; de azon előnyök, melyek az iskolának Háromszéken létezését támogatják oly nagyok, — a méltányosság, mely szerint az iskolát pénzzel, tanulóval ellátó Háromszék igényelheti, hogy az kebelében is legyen, oly kézzelfogható, miszerint alig kételkedhetni, hogy a két rossz közül melyiket kelljen választani: Udvarhelyt fosztani-e meg iskolájától vagy Háromszéktől tagadni meg közohajtását? melynek megtagadása, egy egész emberi nyomdék nevelés iránti buzgóságának eltiprása lenne.

A másik *alternativa*, melyet említünk, e volna: ha az udvarhelyi iskola teljességgel nem mozdítható, vagy annak mozdítását a mélt. Egyházi Főtanács meg nem engedné, — engedtessek meg Háromszéknek, hogy akkor is teljes buzgalommal, és minden anyagi erejét, egy, Isten segédelmével, kebelében felállítandó iskola létrehozására fordíthassa, s a gyűjtendő iskola segélyezést ne legyen kénytelen kibocsátani határai közül, akkor midőn magának sajgó szüksége egy életre való tanintézet, s a távolabb lévőköt segíteni annyit tonne, mint azon oktalán nagy lelkűség, mely idegen koldusnak adja a falatot, midőn saját árva gyermeke éhhalállal küzd. S valóban, mit. Egyházi Főtanács, a mennyiben alkalmunk volt kiismerni az egész háromszéki reformátusság érzelmeit, ohajtását s egy keblileg felállítandó iskola iránti lelkeseződését, meg vagyunk győződve, s nem kétkedünk kimondani, hogy könnyebb lesz Háromszéken azon, bár sokkal tetemesebb összeget kiteremtteni, mely egy egész iskola felállítására kell, mint annyit, mely avagy csak az udvarhelyi iskolát is teljes gymnasiummá tegye, mert míg ama célra *mindenki* szívesen áldozand, emerre *kevesen* és *keveset* fognak adni, s nem csalódunk azon mértéket állítva fel, hogy egy Udvarhelynek, vagy a köziskolai célra adandó forint helyett 10 vagy 20 forintot adnánk, ismét a nemzetiség-, vallás- és iskolaügy közjavára, — de Háromszéken felállítandó iskolára. Legyen meggyőződve a mit. Egyházi Főtanács, hogy Háromszék reform. népességét nem az vezérli, mintha a köziskolai ügy fontosságát átlátni nem akarná, vagy az áldozattól elrettenne, nem de minden osztály, minden község, minden egyes oly mélyen érzi egy kebliben felállítandó iskola szükségét, hogy a mellett a szintén fontos, de távolabbi szükségek hátra vonulni kénytelenek.

Hallottunk szót, mely azt mondja, hogy ajánlottam az udvarhelyi iskolának száz forintot, ha Háromszéken állítatik, adok ezeret; hallottuk, és pedig kézdi-vásárhelyi ecdlesiának nyilatkozatából communitásunk előtt, hogy azon közönség 20,000 pengő frtot. kész adni, a keblileg fel állítandó iskolához; míg ellenben távolabbi iskolák segélyezésére, alig adhatandó valamit; hasonlólag Sepsi-Szent-György részéről is, épülettel oltatott helyiségi, s pénzbeli segedelem, lelkes ajánlása tétetett; szolgáljanak e nyilatkozatok, az uralkodó szellem mutatványául, a Mit. Egyh. Főtanács előtt.

Ezeknek őszinte, s bizalom teljes előadása után, midőn sürgető szükségainkra, a háromszéki összes nép hangulatára, ohajtottuk fordítani a mit. E. Főtanács figyelmét, bátorkodunk, alázatosan esedezni: méltóztassék a sz.-udvarhelyi iskolának minden mozdítható vagyonának, s alapítványa-

inak Háromszék kebelében áthelyeztetését, ha az lehetséges és kivihető, megrendelni, illetőleg felsőbb helyen eszközölni: további nyílt kérdésnek tartatván fel, az iskola helyének egyházi Közönségünk általi meghatározása és az engedély kieszőlése által, fel lelkesíteni; minden világi és egyházi gyűjtőket, keblit testületeket, és egyeseket, erélyes és áldozat kész köreműködésre buzdítani."

TERVEZET

a Szilágymegye (előbb Középszolnok-Kraszna megyék) területén fekvő, községi és felekezeti alsó- és felsőbb népis-koláinkban feldállítandó „iskolai takarékpénztárak” módoszatáról, tekintettel a helyi viszonyokra.

II.

(Folytatás)

A különböző vagyon állásból lehozott érvelést meghazudtolja az élet s mint ilyen, minden bírálaton alul áll!

Hát nem volt önök közül egyik se szegény fiu, a kinek gazdag tanuló társai lettek volna? Elfelejték önök, hogy tanuló társaik némelyikét, mindennap kocsival hozták fel iskolába, vagy a tanító kézen fogva vezette? Elfelejték, hogy azok szép új ruhában jártak, új kalap fűtte fejüket, a cipő is új volt lábukon? patyolat fehér ing fénylett a nyak körül és a kézcsuklóján? Ön? ön darócban járt, rongyos *bűkfa* kalapban, lyukas talpu csizmában, vagy épen meztelen lábbal; apja, vagy bátyja elavult ruhájából, nagy művészettel készített, az a drága édes anya új ruhát — de tiszta újdón új ruhát — a vizsgára! Ah istenem könybe borul szemem, e drága emlék felett! Mint viselém én azokat, s mily boldog volt szívem alattok! Nem irigyeltem a gazdag urfiakat; pedig ma is élő 3—4-et tudnék számítani tanuló társaim közül, kiknek havi zsebpénze több volt, mint a mennyi az én évi kiadásom; de nem irigykedtem gazdagságukért rájuk; nem is néztek le, sőt önérzetesen társultunk ott az iskola padján, s áthoztuk a társadalmi élet színpadára is, soha el nem feledő gyöngédséggel, barátságos jóindulattal. Így vannak azzal önök is; tudom, hogy még többet hozhatnak fel például, s azért mondtam, hogy az élet meghazudtolja amaz érvüket. Meg, mert a gyermeki és ifju kor romlatlan kedély világu más szemekkel és nem az önkével nézi a világot, az önkével mondom, kiket az élet is a körülmények talán, vagy épen ön hibájokból eredt szenvedés beteges kedély világvá tett! Egyetlen egy szó, egy alma megosztása onnan az iskola padjairól az egész életre kiható benső barátság alapját képezheti két gyermek között, mely az idővel csak nőhet, míg a jellem tisztasága meg van őrizve.

„Lenézi a gazdag a szegényt!” De hát tanítja-e erre józan gondolkozásu művelt szülő a gyermekét? Sőt ha a józanon gondolkozók vagy tudatlanoktól kitelnek is ez: mire való a tanító, mire vannak felállítva a „nevelő” intézetek? hát csak „tanító a tanító” nem egyszerszind *nevelő is*? Nem figyelheti meg az előfordulható eseteket, s talán nincs hozzá eszköze, hogy ellensúlyozza? Azért

van a tanító a kis társadalom fejévé választva, *hogy igaz bíró legyen benne, s uralkodjék határtalan szeretet és józan mérséklettel; de hajlíthatatlan igazsággal fölötte*. A ki ilyen czél s ezek a tulajdonok nélkül lépik a *tanító-nevelő* pályára, az jobb lenne, ha tollat fosztana, vagy eszimat varna, s a pädagogia két-élü kése helyett a „*dikicst*“ forgatná kezében!

„Ellenszenv támadna, mely a jó egyetértést megzavarná, a *közszellemet*, turbálná“! Ez csak ott fordulhat elő, hol a tanító gépiesen kitarítja az órákat, szóval a tanítást elvégzi, az ismerethez utat mutat; de a *nevelést*, az életre való nevelést, elhanyagolja.

„Versenyt kelt az iskolai takarékpénztárak életbe léptetése, a gyermekek lelkében, mely őket hizelgő, csaló, tolvaj és fősvényekké teszi“! Milyen szegénységi bizonyítvány az a tanító, ha ezen hajlamoknak elfojtására — melyek az iskolai takarékpénztárak nélkül is mutatkoznak egyeseknél — nem bír kellő erővel! Ez elfajulási hajlamokat, ép úgy meglehet útáltatni a gyermekkel, mint a *pipát*, mely az ő gyenge idegzetéhez, természetéhez nem való. Az említett hajlamok egyike sem születik a gyermekkel. A látott példa, vagy a test táplálására való, s talán hiányzó, dolgok kelthetik fel; de a test vágyaiból származó hajlamok hamarabb és gyökeresebben olthatók el, mint a léleké; s hol még a lélek öntudatosan nem gondolkodik, legalább az ítélet fejletlen: ott könnyebben boldogulhatni ezen mutatkozó bajok orvoslásával is. Ezen orvos-szerek pedig gazdag raktárat képeznek a pädagogiai elvek és szabályokban, csak ember kell a gátra, hogy beadja a betegnek.

Ezért említők — az iskolai takarékpénztárak életbeléptetésénél, mint tényezőket — első helyen a tanítókat, hogy mintegy kertészei legyenek annak a sok apró virágos ágyának, melyekbe a takarékoság magrát akarjuk elbinteni, az intézmény által.

IV.

Negyedik helyen emlitem — az intézmény életbeléptetéséhez, mint hatalmas eszközöket — az illető egyházi és politikai hatóságokat, melyek valamely iskola felügyeletével lévén megbizva, arra nagy befolyást gyakorolhatnak. Ezekre igen nagy súlyt fektetek.

Az 1868-ik évi népoktatási törvény s a később kelt és a nevelés ügyre vonatkozó ministeri rendeletek is nagy és széles körű befolyást ruháztak ezen hatóságokra; s ezek mindennapos érintkezésbe állanak a tanító és iskolájával, hol a szükségek fedezése, hol a végzett munka számbavétele miatt. Ezeknek a tanítóval és megfordítva a tanítónak ezekkel folytonos érintkezése és eszmecseréjében jelölte ki a népoktatási törvény azt az utat, mely a szülők szívéhez és fejéhez vezet. A szülők nagy többsége, az élet gondjai miatt, vagy mert egy nyomorult lapot se járathat, vagy ha járat, több üdvöt vél találni a „Népszázlója“ mint a „Néptanítók lapja“ vagy a „Család és iskola“-ban; vagy mert telyesen közönyös gyermeke sorsa iránt; vagy mert olvasni sem tud: csak ilyen módon, s ezen közegeknek a

tanítóval váltott eszmecseréjéből érti meg, mit kellene gyermekével tenni, a nevelés akármely irányában s így az iskolai takarékpénztárakra vonatkozólag is. Ha pedig ezen hatóságok s a tanító tisztában vannak, az iskolai takarékpénztárak czélja és gyakorlati kivitelének módozatjával: még ezekre nézve is elhárul az akadály. Jól mondta valaki: „soha sem maguktól az intézményektől függ annyira, azok üdvös vágy káros eredménye, mint maguktól a végrehajtó közegektől.“ Ez az igazság áll az iskolai takarékpénztárakra is. Ha a tanító nem lelkesül érte; ha az említett hatóságok közönyével találkozik: meghal az születése percében; de lelkesüljete csak érte, buzgolkodjatok mellette, csak egy szikráját gyujtsátok meg szívetekben az intézmény iránti szeretetnek: „s e szikra fényt ad és hevít, s ég olthatatlanul“!

Hogy az iskolai takarékpénztárak életbeléptetésére, miért tartom olyan nagy fontosságúnak, az egyházi és politikai hatóságokat részletesebben el fogom mondani alább, a következő fejezetben.

V.

Mi képezze a gyermekek által megtakarítandó összeget, honnan és hogyan teremthető az elő?

Igen lényeges s fontos kérdés, melyre eddig csak anynyi feleletet adtam fönnebb, hogy a haszontalan játék-szerek és nyalánkságra adott fillérek minden bánat nélkül igen üdvösen ide fordíthatók.

„Nincs a gyermeknek saját szerzeménye“! Hangzik az ellentábor legtisztességesebb, de mégis nem megdönthetetlen érve. Mi a férfi saját szerzeménye? Csak az-e a mit akár keze-munkája, akár eszével szerez? Hát az örökség, mit szülőtől kapott nem az ő szabad rendelkezésére álló tulajdont képezé? Szabad-e az örökséget elidegeníteni? Nem mindeniket: azt a melyik elidegeníthetlen nem szabad; de a legtöbb örökség ép oly elidegeníthető, mint a saját szerzemény. Van-e a gyermeknek öröksége? vagy a mi ehhez hasonló volna? Van a jó magaviselet megjutalmazása, vagy a szeretet kifejezésével adott ajándék. Ez a gyermek tulajdona, s ha úgy tetszik ép olyan elidegeníthető, mint apjának szerzeménye, vagy a mihez inkább hasonló öröksége van, a nyalánkságokra adott sok krajczár, a mint ezt föllebb omlittem. Nem lehetne-e ezeket jövőre, a minden szépre, jóra fogékony gyermeki szívnek értésére adni — hogy az eddigi gyakorlattól eltérőleg — azért ajándékozzák, azért adják, hogy tegye takarékpénztárba s meggyűjtve, majd szép könyvet, ruhát, vagy a mi a gyermek előtt legkedvesebb, lelkének fejtésére legalkalmasabb, fognak majd vásárolni?!

Igaz, hogy ezek csak a szegény gyermekeknél nagyon kevésre fognak menni, s az egészen szegény sorsuknál épen semmire szállanak alá; de az egészen szegényeknek már keresetmódjuk van.

Élőpéldával szolgállok rá.

Szegény három szilvafás nemes ember fia vagyok; alig volt apámnak 18 hold földje, s erre három fiut és két leányt adott az isten. Csak 13 éves koromba kerül-

hettem be a székely-udvarhelyi ref. tanodába. Az ismeretek világát a 2-ik elemi osztályban kezdettem s fel egészen az 5-ik osztályig: szolgáló fiú valék. Vízet hordtam, házat separtem, ágyat vetettem, szemetét kihordtam tanuló társamnak, nem is ágyban, nem is szalmazsákon, hanem egy baczaji czerge (pokroc) egyik felén, kopasz ládán aludtam s ah mily háborítatlan boldog szép álmu éjeket! Az iskola áldott szervezete szerint*) volt bennlakásom, ingyen fűtés, világítás, naponta egy tányér marhasus leves; reggel, délbe és östve egy darab kenyér s mindannyiszor egy meszely friss Küküllő-víz; de a mint izmosodtam: fát vágtam, tüzet csináltam, hust vettem és az ételt felhordtam, vagy a tálalt és tányért hét tanuló társam részére megmostam, szóval: fizető lettem. Ebből még igaz, hogy kevés volt az önnyeremény! Ugy de csizmát takarítottam másnak, mert az enyim félévig nem igényelt ilyen munkát, hiszen nem volt! Vagy ha volt, ott állott szépen megtakarítva, s csak Likistán uram, olvasd Lichtenstein uram fogadása, vagy templomba menetelekor huztam fel. Jó hajvágó voltam s ezért tanítóim s még tanárain is reám szorultak, azaz: a borbélyt velem helyettesítették s még egy-egy dukát, régi G krajczárost, adtak is; a legjobb nadrágfoldozó voltam, s e mesterséget a magam nadrágján üzem leg többet! ebből is jött néhány garas, vagy pedig jó darab szalonna, kolbász stb; osztályseprő is voltam s ezért minden gyermek egy krajczárt fizetett egy diligentiára s ez már forintokat adott. De elég az édes emlékekből ennyi! Így él ma is 3—400 szegény gyermek az erd. egyházkerület felsőbb tanodái mellett, az alsóbb osztályoktól fel a 4—5-ik, sőt 7-ik osztályig. Ime a szegény gyermeknek miként adja a nyomoruság kezébe a kenyeret! S ah, mily boldog az a gyermek, kit ilyen sorsban is, tanítói vezetnek, buzdítanak, becsületessége és szorgalmáért kitüntetnek! S ti azt mondjátok, lenézik az ilyent a gazdagok? Százszor is hazugság állításotok! Nem mind ilyen az igaz; de nagy és áldásos munkát végeztek, ha minden 50 tanítványotok közül csak egyet is megtudtak menteni bátorító, buzdító szavaitok s az életre kiható eszközök kézbeadásával, olyan eszközökkel, melyek a szegénységből ötlet egykor felemelik!

Jól van jól. De hát községekben, falu helyen, hogy és miből adsz a gyermeknek saját szerzeményt? Itt, a kérdésre adandó feleletben van az az új dolog, mit szüntén részletezve még nem hallottam említettetni a kérdés vitatásánál.

Révai Pál.

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

A n.-szeheni egyházmegyéből.

Zárjelentés a bürkösi állami elemi népiskola külső és belső ügyeiről.

Bükkös, 1877. június 18.

Bátran morem állítani, hogy a bürkösi állami elemi népiskola már helyzeténél fogva nem csak a magyar nemzet,

*) A sz.-udvarhelyi iskola szervezetét, az ugynevezett expositio (oh: expositio.) ismertetni fogom egészségi és takarékosági szempontból.

hanem a vidéken lakó idegen ajku nemzetiségek érdekében is igen-igen fontos missio teljesítésére van hivatva. A magyar nemzet számára meg kell hogy tartsa az idegen elemek közt elszórtan élő magyar gyermekeket; az idegen ajkuak számára lehetővé kell tennie, hogy az állam nyelvét, intencióit megtanulják, megértsék; a szét ágazó érdekeknek, félre értéseknek elsimítását, kiegyenlítését kell eszközölnie; az új nemzedéket — beszéljenek bár miféle nyelvet — egy mindnyájunkat, — legyünk bár magyarok, oláhok, szászok — közösen érdeklő cél felé kell terelnie, hogy végre-valahára legyen örökre eltemetve azon abnormis viszony, melyet megbotránkoztatól fog fejezzenek ki az ily nyilatkozatok „bűszke magyar“, „bakk szász“, „bűdös oláh“. Ezek csak a legszelidebb kifejezésekhez tartoznak, de nagyon jellemzők s elég érthetőleg tudomásunkra adják, mit várhatunk egymástól. Úgy veszem észre, hogy mindnyájan meguntuk a kölcsönös bizalmatlanságot, féltékenységet, gyanúsítgatásokat s óhajtanók, közös hazában tolyes egyetértésben élni le napjainkat, vagy ha ezt mi magunk meg sem is érzük, legalább gyermekeink számára szeretnők azt biztosítani. E biztosítás eszközzésére is szélesesen kiterjedő mező nyílik a bürkösi állami elemi népiskolában. Ez iskolának nyelve, szelleme, irányzata tisztán és kizárólag magyar, magvát a bürkösi ev. ref. egyházköztség tanköteles gyermekei teszik; e körül csoportosulnak a községből és vidékről összegyűlt idegen ajkuak, vegyesen szászok és oláhok. Nem lesz tehát érdektelen e fontos missiora hívott állami elemi népiskolának külső és belső ügyeire vonatkozó „Zárjelentést“ nyilvánosságra hozni, hogy mentől többen lássák, hogy állunk, mit várhatunk, mi hiányzik, mit kell tenni, hogy missioját valósíthassa.

Az iskolai gondnokság a bürkösi állami elemi népiskola külső és belső ügyeinek kezelését folyó év január 18-án vette át, midőn annak életében egy évnél már több idő telt el. Az iskolát kibérelt helyiségben találta elhelyezve, s azonnal meggyőződött, hogy az cgymásba nyíló két kis tanterem az egy tanító vezetése alatt álló, négy osztályra osztott tanulók czélszerű s a pädagogia elvoinek megfelelő nevelése és oktatására legkevésbé sem alkalmas, a termék bősége, világossága nem kielégítő, a tanítók számára asztalt, széket behelyezni nem lehet, a falakon természettani, természetrajzi és olvasó táblák felfüggesztésére kevés a hely s az is inkább oldalt eszközölhető. A gondnoki kar már az első január 18-án tartott gyűlésének 8. sz. a. határozatában felkérte a tks. tanfelügyelőséget, hogy még a múlt évben a bürkösi állami elemi népiskola, mint központi, mint a iskola számára lekötött s még függőben levő telkek megvásárlására, az épületek felemelését még ez évben kieszközölni méltóztassék, mivel a bérelt helyiség fenn említett hiányai mellett a bérelti idő is ez évben kitelik.

Kapcsolatosan e tárggyal a tks. tanfelügyelőségnek 203—877 sz. a. leirata alapján a gondnoki kar február 13-án tartott gyűlésében 16 sz. a. nem különben april 10-én 21 sz. a. majus 2-án 24—25 sz. a. intézkedett s a vásári szerződéseket betérjesztette, de a telkek ára kifizetve nincs, az iskola épület felemelésére a nevelés ügy roppat hátrányára még előkészület sem történt.

A gondnoki kar e két tanteremben két-két tanuló számára készített födelőkkel fölnyiló padokat, egy festett szekrényt, egy kis asztalt, 4 ülő széket, egy fekete táblát állvánnyal és fogast talált, mind jó állapotban. Van az iskolának részint bölcsészeti, részint természettudományi, részint történelmi folyóiratokból álló könyvtára, melyeket volt f.-fejérmegyei tanfelügyelő nagyságos Szeremley Lajos úr közben járása folytán nagyságos Tewrewk Emil úr ajándékozott az iskolának. E könyvtár a folyó évben szaporodott a Petőfi munkáival, melyet az iskola saját pénztárából vásárolt. A többi taneszközök, mint fali olvasó táblák, egy számológép, természettani és természetrajzi táblák, egy földgömb, egy hőmérő, egy Europa — egy osztrák-magyar birodalom térképe, a méter mérték közül egy telyes súly mérték — a bürkösi ev. ref. egyházi, melyeket az állami népiskola megnyitása alkalmával, hogy a tanítás fenn ne akadjon, ideiglenesen, egészen új állapotban, minden hiány nélkül, telyes példányban adott át az állami népiskolának használat végett. Ezeket csaknem két évi használat nyomai látszanak.

A mezei gazdaság és kertészet gyakorlásához kert nincs. E tárgyban a gondnokság január 18-án 10 sz. a. később a tks. tanfelügyelőségnek 232—877 sz. a. leirata alapján márczius 4-én tartott gyűlésében intézkedett, de még ez eddig eredmény nélkül.

Tanítói állomás 187⁶/₇ iskolai évben a nevelés ügy, főként az állami hivatalos nyelv telyes elsajátíthatásának hátrányára, nem állíttatott fel. A gondnokság azon meggyőződésből indulva ki, hogy a bürkösi állami elemi népiskola már helyzeténél s fekvésénél fogva arra van utálva, hogy Nagyküküllő megyének széles kiterjedő — volt — Nagy sink, Ujgyház székeket, Felső fejrükülső területét magában foglaló különböző nemzetiségektől lakott területén a magyar nyelvnek, szellemnek és míveltségnek legyen központja, már az első január 18-án tartott gyűlésében 11 sz. a. hangsúlyozza, hogy a jelenben bár még egy tanítói állomásnak felállítása, egy tanítónak kinevezése életszükség. Ily értelemben meg is tette felterjesztését a tks. tanfelügyelőségnek. A jelenben működő tanító Benkő Dénes úr elismerést érdemlő működését, szorgalmát a gondnoki kar a tks. tanfelügyelőség tudomására juttatta s kérte a megjutalmazást számára kieszközölni.

Tanköteles gyermek volt a bürkösi állami elemi népiskolában a 187⁶/₇ tanévben 40, ebből 3 iskolai év közepén eltávozott, 1 szolgált, 1 ruhátlanság miatt nem járt. Nehány más községből vissza kellett útasítani, mert a tanterem kicsinsége miatt nem voltak befogadhatók. Ezek közt voltak olyanok is, kik a 15 évet meghaladták, de az állam nyelvnek megtanulásáért fölvetetésüket kérték. Az ily esetek valószínűleg ismétlődni fognak. Voltak ezenekivül oly tanulók is, kik alsóbb osztályba osztattak be, mint a melyet koruk s fejlettségüknek fogva igényelhetek, mert a magyarnyelvben egészen járatlanok voltak.

Felekezeti iskoláik vannak az ev. luthsoknak és a g. k. vallásuknak, de a gondnokság a népiskolai törvény 50

§-nak azon intézkedését, mely a felekezeti iskolából kikerült 12—15 éves kor közt álló tanköteleseknek az állami iskolából kikerült ily korú növendékekkel együtt az állami ismétlő iskolába járatását rendeli, a tanhelyiség kicsinsége s a tanerők hiánya miatt nem eszközölhette.

A tanöteles gyermekek pontos feljárását a november elejétől april végéig tartó roppant nagy sár és zivankos idő sokszor lehetetlenné tette; akárhanyszor megtörtént, hogy a tehetősebb szülők székérrel, a szegényebbek hátukon vittek fel gyermekeiket az iskolába. Az iskola folyó év mártius 13-tól 22-ig az uralkodó himlő miatt hatóságilag be volt zárva.

Az iskolai rovatok begyűlése a több év óta ismétlődő terméketlenség, árvizekből származó szegénység, kereset hiány miatt nagyon lassan haladott előre; nagyobb része hátralékban van. A gondnokság a tárgyban január 18-án 13 sz. a. nem különben april 10-én 23 sz. a. intézkedett, de eredmény nélkül. A tandíjt csak a tehetősebb szülők fizethetik, nagyobb része erre a szó szoros értelmében képtelen s előttünk áll azon szomorú jelenség, hogy a tandíj fizetésének erőszakolása az iskola üresen maradását eredményezheti. A költségvetésben, melyet a gondnoki kar elkészítve vett kezébe évenként 20 frt hasznóbér van felvéve a mártonfalvi volt megyeházak hasznóbére után. A gondnoki karnak január 18-án 13 sz. a. és február 13-án 15 sz. a. intézkedései dacára az iskola két évről csak 10 frt. 8 krt. kapott. Mindezek azt eredményezték hogy az iskola 20 frt. alapítványi tőkáját, mit épen a hátralékok miatt az iskola szükségleteinek fedezésére kellett fordítani a gondnokság az iskolai pénztárból nem fordíthatta vissza, hogy azt biztos kamat mellett elhelyezze.

Az állami iskolának ez ideig semmi fekvő birtoka nincs mint fennebb említve volt — az iskola helyiségnek kiszemelt telek ügye is függőben van. Tőke pénze lenne 20 frt, ha a hátralékban levő rovatok s hasznóbér begyűjtése után a Horváth István féle alapítványt tőkésíthetné. A mártonfalvi volt megyeház kezelésével a gondnokság nem volt megbizva, nincs tudomása arról, hogy a bürkösi állami iskola nevére lenne telekkönyvezve. E tárgyban május 28-án tartott rendkívüli gyűlés 28 sz. a. tett felterjesztést a tks. tanfelügyelőségnek.

Jutalom könyvekre tks. Szoboszlai B. Lajos, Galambfalvi György közjegyző, Gillyén Lajos járásbíró, Gillyén István postamester és Kinpián Thoma főbíró úrak 1—1 összesen 5 frtot ajándékoztak, mit a gondnoki kar halás köszönettel fogadott.

A gondnokság már az első január 18-án tartott gyűlésének 9 sz. a. határozatában kimondotta, hogy a házi ipar meghonosítását szükségesnek tartja. E tárgyban a tks. tanfelügyelőségnek 596—877 sz. a. leirata alapján május 28-án 27 sz. a. összeköttetésbe tette magát a községi képviselő testülettel s reményli, hogy idővel ezélt fog érnei.

A gondnoki kar munkássága még ez ideig nem terjedt annyira, hogy a tanítókkal egyetértőleg a kézi könyveket megállapíthatta volna, azonban biztos tudomása van

arról, hogy a tanító az államkormány által kiadott tan-
könyveket használta, azok módszerének szellemében vezette
a tanítást kitünő sikerrel. Hetenként a tanorák száma
meghaladta a 36-ot; az év folyamára kijelölt tantárgyakat
az I-ső II-od és IV-ik osztályokban egész terjedelmükben
bevégezte, míg a III-ik osztályban ez nem sikerült, mivel
az idegen ajkuak legnagyobb része ide van beosztva, a nyelv
nehézségével kellett küzdenie s a fűsúly az állam nyelvének
elsajátítására volt fektetve; a tanítási órákat pontosan
megtartotta, éber figyelemmel örködött tanítványai szorgalma
és maguk viselete felett; a mulasztási napló vezetése
rendesen történt. A tanulók a tanítás alatt elég figyelmesen
halgattak, felszólításra ügyesen feleltek s magukat illedel-
mesen viselték. Az iskolai épületek külső és belső falainak
tisztán és ópségben tartására tőlük kitelhető gondot for-
ditottak. Engedéllyel a gondnoki utasítás 44. §-ában felsorolt
eseteken kívül is történt mulasztás, mit a helyi körülmények
határozottan követeltek. Itt ugyanis kizárólag földmivelő
nép lakik, a nagyobb gyermekeket a gazdaságnál, mint
segédeket alkalmazták a szorgosabb mezeimunka, főként
szántás és vetés alkalmával. Iskola mulasztáscskért egy
pár komoly megintésen kívül szigorú büntetés nem fordult
elő. Az iskolai év október elején vette kezdetét s kivéve
mart. 13—22 ig tartó idő közt folytonos volt, csak a nagyobb
innepokra nyervén 4—4 napi szünidőt. Ezekon kívül a g. cath. és g.
keletiek a nyugoti egyházak innepaival össze nem eső sátoros
innepoiken kapnak 3—3 napig tartó szünidőt. Az iskolai év
végződött június 3-án, mely alkalmal a zárvizsga is nagy és
diszes közönség jelenlétében az ev. ref. egyház templomában
folyt le. Az eredmény a tanító egész évi szorgalma s kitartó
feláldozása daczára nem volt minden tekintetben kielégítő,
mert egy tanítónak teljes lehetetlen két tanteremben 4
osztályt teljes sikerrel vezetni, a különböző nemzetiségű és
nyelvű tanulóknál mutatkozó nyelv nehézségeket legyőzni.

Biráskodási eset nem adta elő magát. A gyűlések ha-
vonként rendszeren s a tagok teljes részvételével tartattak;
volt egy rendkívüli gyűlés is.

Mindezekből kitűnik, hogy az iskola külső ügyei szomorúak,
nagyon szonorúak, nincs iskola helyiség, nincs iskola épület,
nincs faiskola, nincs elégséges tanítói erő, nem folynak be az
előírányzott költségek, hiányzik mindazon anyagi erő, mely
Nagyküküllő megyének nagy területén létező egyetlen állami,
e mellett tisztán magyar ajku és irányzatú elemi népiskolának
minta és központi magyar iskolává emelését eredményezhetné,
mely helyzeténél s fekvésénél fogva a nagy Küküllő és Olt
folyamok között egyedül van hivatva, hogy a magyar nyelvnek és
miveltésnek az idegen ajku nemzetiségek között terjesztője
legyen.

Belső ügyei az anyagi hiányok daczára is kedvezők,
de jövőre nézve itt is a tanhelyiség és tanoró hiánya, ha-
zeken a legrövidebb idő alatt segítve nem lesz gátolni fogja
a 6 és 12 év közötti tanulóknak, 6 osztályra való elkülönítését.
ismétlő iskoláról pedig szó sem lehet.

Horváth István,
h. elnök.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(Gerlach és Tholuk.)

Két jeles férfi haláláról értesítenek a német lapok.
Az egyik Gerlach Lajos, az egyetlen protestans, ki a birodalmi
gyűlésben az ultramontanokkal tartott. Stahl és Hengstenberggel
alapította még 1827-ben az evangelicus egyházi közlönyt, s a
lutheri felekezetet, különösen 1848 óta még államügyekben is
nagy befolyásra emelte. Ő és barátai voltak azok, kik egy
„keresztény állam“ létrehozásán munkálkodtak, egy neme a
papuralomnak, a mint az már Rómából tervezve volt. A
másik dr. Tholuck, ki egy félszázadon át volt a hallei egyetem
theologiai tanára. Temetése nagy részvét mellett ment végbe
jun. 12-én.

(A bielefeldi conferentia.)

A september havában Bielefeldben tartandó nagy német
conferentia tárgyai valószínűleg ezek lesznek: 1) A városi és
mezei munkások leányainak oktatása. 2) Bizonyos iparágaknál
előforduló nehézségek a vasárnap megtartásáról illetőleg,
s azoknak leküzdése. 3) Tisztázása a bizottság álláspontjának
a socialismussal szemben.

(A Gusztáv-Adolf egylet közgyűlése.)

Ugyancz időtájt fog megtartatni a Gusztáv-Adolf egylet
ülése is, még pedig ugyanazon városban, hol e fontos egyenlet
1843-ban létrejött, majnai Frankfurtban.

(Berlini botrány; Hossbach-ügy.)

Nagy zajt ütött nem rég francia orthodox lapokban
Hossbach licenciatusnak a berlini Szt.-Jakab egyházban tartott
liberalis szellemű próbabeszéde, melyre a hallgatóság egy része
móltatónkodó zúgással hagyta el a templomot. A „Renaissance“
egész hosszadalmassággal fejtegeti „Berlini botrány“ czim alatt
ezt az ügyet. Thesisbe szedi Hossbach „merész negatív“
következtetéseket vonbólök a protestans liberalismus „tendentiáira“
s rámutat azon káros következményekre, melyekbe az egyházat az
efféle „szabadkéművesi“ elméletek sodorják. Hasonló elkeseredéssel
nyilatkozik e részben a „Christianisme“ is, szóról-szóra közölve
Disseldorf támadását Hossbach ellen s helyeslő megjegyzésekkel
kísérve azt. Mindezek daczára azonban Hossbach, az egyháztanács
radicalis többsége által, 38 szóval 8 ellen első papjává választott
a Snt.-Jakab községnek, a zsinat pedig őszinte sajnálatát fejezte ki
Hossbachhal szemben a történetek felett.

Anglia.

(Téritő orvosok képezdeje.)

Nem rég tették le Edinburgban első követ egy épületnek,
melynek czélja téritő orvosokat nevelni. E ház Livingstone
emlékéül állittatik fel s neve: „Medical missionary memorial
training Institution“ lesz.

(Mis Mary Carpenter.)

Egy a szegények iránti fáradhatatlan buzgalmról ismert nő halt meg Bristolban jun. 14-én. Hetven éves élete csaknem egészen a szegények, bűnösök, tudatlanok s különösen a gyermekek ügyének volt szentelve. Az emberi szívnek mély ösmeretével s kiváló kormányzási képességekkel lévén megáldva Mis Carpenter, ezrek nyomorának enyhítéséhez járulhatott. A Reg Lodge menhely, melyet elhagyott ifju leányok számára alapított Bristolban, mintául szolgálhat e nembben, s elégséges volna arra, hogy nevét örökre fenntartsa, de tevékenysége sok más dologra is kiterjedt. A jelleme és tekintete által felkeltett bizodalom akkora volt, hogy a britt kormány nem egyszer intézett kérdést hozzá a letartoztatott bűnösökkel való eljárást illetőleg s hogy úgy szólva a föld minden részéből az ő tanácsát kérték ki e fontos kérdésekben. Foglalkozásainak utolsó tárgya ilju hindu leányok nevelése volt, s 1861 óta nem félt négy izben menni Indiába a foglyok sorsának javítása s egy nemzeti nőnevelde szervezése czéljából.

Mis Carpenternek köszönhetjük, több társadalmi kérdéseket érintő munkáin kívül a „Mindennapi elmélkedések és imádságok“ című könyvet is, mely nem kevesebb mint öt kiadást ért.

(Az angol ker. egyesület meetingje.)

Az angliai keresztyén egyesület 32 dik évi meetingje april 27-én este ment végbe, Londonnak Exeter-Hall néven ismert nagy terme tömve volt a fenntnevezett társaság tagjaival, jóltevőivel és barátjaival. Shaftesbury lord, annyi keresztyénios ténynek buzgó előmozdítója, hatalmas segítője, az egyletnek már évek óta atyai gondnoka, fivére halála következtében akadályozva volt az elnöki szék elfoglalásában. A M. Sankey által alapított kar időközönként énekelt a gyűlés folyama alatt. Bevezető ima után a titkár (M. Shipton) az évi jelentés kivonatát olvasá fel a gyűlés előtt.

Fölemlítve először is az angliai ker. egyletnek szerény kezdeményeit, midőn még 1844-ben csak 70 taggal bírt, áttér a társulat gyors gyarapodására 1852 és 1861 között s kinyilatkoztatja, hogy Angliának jelenleg 217 egylete van, köztük 10 újabb keletű. A főváros számít 28-at, a vidék 189-et, Skóczia 63-at, Irland 11-et. Összesen 291 az egyesült királyságban és 13 a gyarmatokon. A jelentés még a következő számadatokat tartalmazza a szárazföldet illetőleg: Belgiumnak van 18 egyesülete, Franciaországnak 43, Németországnak 242, Hollandnak 294, Olaszországnak 6, Spanyolországnak 4, Svédországnak 3, Svájcznak 140, mely összesen 751 egyesületet tesz. Ha ezekhez hozzáadunk még 982 egyesületet Észak-Amerikában, 1-et Japánban — így van a világon mindössze 2013 egyesület. Jelentést tesz még a titkár a mult évben lefolyt, s a vidéki egyesületek csoportosítására, valamint a körületi conferentiák gyakorlatására czélzó törekvésekről. Több helyütt örvendetes eredmények mutatkoztak, különösen ott, hol M. Moody dolgozott.

Kiváló említést érdemel azon növekvő érdek, mely a Londoni estéli összejöveteleknél nyilvánul, hol a Szt. Irást

rendszeres módon tanulmányozzák dr. Wainwright elnöklése alatt stb.

Franciaország.

(Sayous Eduard fölszenteltetése.)

Sayous Eduard, a magyar történetírás körül magát anynyira érdemesített külföldi tudós, fölszenteltése jun. 27-én esti 8 órakor ment végbe a Toulouse-i templomban. Az ünnepélyen 21 lőkész vett részt s Monod tanár tartott beszédet, mire a candidatus pályáján követendő elveit fejtegette ki, kinyilatkoztatván, hogy a zsinat által megállapított hitvallást teszi magáévá.

Spanyolország.

(A protestantismus terjedése.)

Nyolcz év alatt a protestansok száma Spanyolországban 10,000-re szaporodott, 10 községgel. Azonkívül azt jelentik Madridból, hogy a bibliát is sok helyen olvassák s az evangelicus tan minden minden ellenségeskedés daczára is gyorsan terjed. Távoli, még csak nevökről is alig ismert falvak folyamodnak a madridi központhoz, bibliák, apostoli levelek, könyvek és folyóiratok nyerése végett, mit az kész örömmel teljesít.

Törökország.

(Ker. gyűlekezetek)

Az első keresztyén egyház Konstantinápolyban 1846-ban alapított, ma már 76-ot számlál az egész török birodalom, melyek közül több mint 20 a hivek adományából áll fenn. Utóbbi időben 4 evangelicus egyesület állott elő, egymás támogatása czéljából. Az első magában foglal 26 egyházat Mesopotamiában, a második 23-at déli Kis-Ázsiában, a harmadik 8-at közép Kis-Ázsiában, s a negyedik 11-et Bithyniában.

Amerika.

(Az egyesült fivérek.)

Az egyesült fivérek (moravok) tizenhetedik nagy gyűlése az Egyesült Államokban nem rég folyt le, Illinois államban. A két nagy presbyteri zsinat szintén most ment végbe, egyik Chicagóban, másik New-Orleansban. E társaságok elseje 172 presbyter által választott 600 taggal bírt; az általa képviselt egyház 4,800 lelkészszel, 5101 imahellyel, félmillió communicanssal, s vasárnapi iskoláiban 660 ezer tanítvánnyal. A másik, mely a déli államokhoz tartozik, nem volt ily számos.

(Haladás az Egyesült-Államokban.)

A „l' Ami chrétien des familles“ Roux tollából egy cikket közöl az amerikai vallási és társadalmi viszonyok száz éves haladása felől, melyet kivonatossan im itt adunk. Az Egyesült-Államok népessége 1776-tól mostanig 3 millióról 45 millióra emelkedett. Az állam által vezetett nevelés századok óta már folytonos haladásban van. Már 1656-ban Connecticut állam előjárósága köteleességévé tette a szülők-

nek gyermekeiknek legalább annyi nevelést adni, hogy a szent írást, valamint más angol nyelven írott jó könyvet olvasni s a keresztyén vallás alapigazságait fölfogni legyenek képesek.“

E gondolkodás meg is termé gyümölcseit. Ma már 125 ezer köziskola ad oktatást 6 millió gyermeknek; 323 collegiumban és egyetemen ismertetik 45 ezer ifjával a tudományokat, 205 felsőbb női tanintézet s 110 theologiai intézet van, mely utóbbiakban 573 tanár tanít mintegy 4000 papi pályára készülő ifjut. A száz év előtt még annyira megszorított vallás-szabadság most már sehol sem áll olyan lábon, mint itt. A száz év előtt még virágzó rabszolga kereskedésnek ma már utolsó nyomai is elenyésztek.

De e száz évi haladás sehol sem mutatható fel nyomósabban, mint a vallási téren, mert a keresztyének gyarapodásának aránya sokkal nagyobb, mint a népesség általában. 1783-ban volt 3 millió lakója 1300 papja és 1900 temploma. 1870-ben a népesség 38 millióra, a papok száma 44 ezerre, s a templomoké 72 ezerre emelkedett, holott ha a népességgel egyenlő arányban növekszik 72 ezer helyett 24 ezerre jut.

Megjegyzendő még, hogy a philanthropiai czélokra szánt adakozások egyesek közt sehol sem történnek oly bőkezűséggel, mint ott.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jul. 11.

— *Fél- és negyed-éves előfizetlínket előfizetéseik megújítására — miután felesleges példányokat nem nyomtathat — tisztelettel kéri a kiadó hivatal.*

— **Megérdemlett kitüntetés.** Gönczi Pál, miniszteri tanácsosi czímmel és jelleggel felruházott, vallás- és közoktatásügyi osztálytanácsosnak, az elemi tanügy előmozdítása körül szerzett érdemei elismeréséül, Király ő felsége a 3-ad oszt. vaskorona rendet díjmentesen adományozta.

— **Elöléptetés.** Szász Károlyt, miniszteri tanácsosi czímmel és jelleggel fölrüházott, vallás és közoktatásügyi osztálytanácsost, Király ő felsége valóságos miniszteri tanácsossá nevezte ki.

— **Egy kellemetlen ügy véget ért!** Zilahról értesítenek ugyanis, hogy a b. Wesselényi Ferencz, alapító s főgondnok és a zilahi tanoda közt fennforgott s a közelebbi ker. közgyűlésen is tárgyalás alá került, Hiri-féle tanszék betöltésének kérdése kedvező megoldásra jutott. A nemes báró, jó szíve sugallatát követve, s az alapítványi levélben az alapítók részére föntartott joggal élve, a megírt tanszékre, az ig. tanács s illetőleg a ker. közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében, épen azon egyént, *dr. Elekcs Victor*t, jelölte ki, ki — mint s. tanár — egy év óta azon tanodánknál, közmegelégedésre alkalmazva van. Részünkről mind a nemes bárónak, tapintatos eljárásáért, mind azon tanodánknak, az immár állandóul megnyert kitűnérdéért, őszintén gratulálunk.

— **A tordosi papi állomásra** — mint Szászvárosról értesítenek — e hó 10-én történt meg a *candidatio s tizenkilencz* folyamodó közül *Bartha Lajos*, dévai lelkész és v. hunyadarándi esperes 6 szavazattal; *Fábián Dániel*, szilágy-csehi; és *Horváth Is'ván*, bürkösi lelkészek 4—4 szavazattal jelöltettek ki.

— **A tiszánineni ref. egyházkerület,** nyári közgyűlését jun. 25—27-ik napjain tartotta meg, Kún Bertalan superintendens s Ragályi György segéd-gondnok elnökölte alatt. Örömmel vétetett tudomásul, hogy az új iskolai épület, bár nagy áldozatok árán, de tetyesen készen van s berendezésére nézve példányszerű. A kölcsön felvett 40,000 frt törlesztésére az államsegélynek fele része designáltatott, mindaddig, míg az egész le lesz fizetve. Az egyházi ének és énekeskönyv ügyében Fejes István elnökölte alatt bizottság neveztetett ki, melynek tagjai: Ivánka Sámuel, Fekete Károly, Terhes Barna és Sziuyei Gerson. E bizottságnak feladata lesz a többi egyházkerületek bizottságaival érintkezni s az irányelveket kijelölni. Bihaüi Imre tanári állomásáról lemondván, egyhangulag Bokor József választatott meg a bölcselmi tanszékre.

— **Községi iskola trágya rétegeken.** Közelebbi pár számunkban illusztráltuk Kolozsvár városa hatóságának eljárását ref. egyházunkkal szemben s egyszersmind a hirhedté lett Mátyás fogadó telkének, községi iskolai czélra, megvásárlását. Az eredmény azon nézetünket, hogy a telek iskolának használhatatlan, hamar igazolta. Történt ugyanis, hogy a hatóság, *a felsőbb jóváhagyást be sem várva*, hozzá kezdett — egy régi istálló helyén — a tantermek építéséhez s midőn a munka már javában folyt, a városi mérnök akkor vette észre, hogy több öles trágya rétegek felett dolgoznak. A munkát félbe hagyva, a telek másik részén tetek próbaátasásokat, zondirozni a talajt s ott régi, betemetett emésztőkre akadtak s általában az egész talajt büzhödt anyagokkal saturálva találták. Most már a telek egyik zugában akarnak építeni. Ez a trágyás historia belekerül a városnak legalább 15,000 frtjába.

— **Balázsfalvi vizkárosult ref. egyházunk** javára ujabban adakoztak: *Nagy-Enyedről*: Herepei Károly 1 frt. Ifj. Elekcs Károly 1 frt. Finna István 1 frt. Nagy Lajos 2 frt. Décei Károly 50 kr. Orbay Lajos 50 kr. *Marosvásárhelyről*: Lénárt József 2 frt 50 kr. Lakatos Sámuel 2 frt 50 kr. *N.-Szecsből*: Bodrogi Sámuel 5 frt. Eddigi gyűjtés eredménye 55 frt., mely összeget a mai postával b. Bánffi Jenő főgondnok úhoz elküldöttük. Kérjük olvasóinkat, ne feledkezzenek meg a jó ügyről s gondolják meg, hogy ez egyházunk a végpusztulás szélén áll.

A szerkesztő postája.

Nt. Kiss Áron szatmári ref. esperes urnak, Porcsalmán. Szives küldeményét köszönettel vettük. Nagyon érdekes adalék a 16-ik századi magyar protestantizmus történetéhez.

Szász Róbertnek, M.-Vásárhelyt. Várom ígért grájtesed eredményét. a balázsfalvi egyház számára.

Hirdetések.

Éppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.

Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.

Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.

Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.

Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.

Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymin-tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tanár könyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. **STEIN JÁNOS.**

(2—*)

STEIN JÁNOS

erd. muzeum-egyleti könyvtáránál Kolozsvárt kaphatók:

Vasárnapi innepi és alkalmi imádságok, templomi használatra. Készítette Révész Bálint, 3-ik kiadás. 2 frt 40 kr.

Jézus élete. Irta Renan Ernő. Todalékul: Három fontos vélemény Renan „Jézus élete felett“ különböző theologiai szempontokból fejtegetve. Torkos István, 2-ik kiadás 2 frt.

Temetési egyházi beszéd-vázlatok. Szerzette Maklári Pap Lajos. 1 frt 20 kr.

Az apostolok. Irta Renan Ernő 2-ik jut. kiadás, 1 frt 60 kr.

Bibliai egyezményes szótár, a szentirat igéinek föllelésére és magyarázatára vezérlő segédkönyv. Készítette Maklári Pap Lajos. 2-ik kiadás, vázson kötésben 4 frt 30 kr.

Az isten országa az evangeliomi példázatok szerint egyházi beszédekben Schweizer S. nyomán irta Fabián Mihály. 1 frt 80 kr.

Theologiai értekezések. Irta dr. Lang Henrik, Nagy Gusztáv, Dreyer Otto, Ullmann C. Hetzel, H. Zittel Emil. 2 frt 50 kr.

Magyar protestans egyházi szónoklatok. Ünnepi, alkalmi, közönséges és gyászbeszédre. Irta Gyöngyösi Sámuel, 2 füzet 3 frt 60 kr.

Egyházi beszédek. Irta Fejes István. 2 füzet. Ára 4 frt.

Az öskeresztyénség történelme. Irta dr. Baur Ferdinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Fesko Lajos 3 frt.

Köznapi imák négy hétre templomi használatul. Irta Filep Mihály. Csinos bőrkötésben 2 frt.

Temetési beszédek. Irta Fejes István 1 füzet 1 frt.

Fabián Dániel népszerű egyházi beszédei egy egész évre. 3 frt.

Ugenda. Egyházi szertartási beszédek és imák s ezekhez mellékletül jegyzetek és utasítások. Irta Furdós Lajos. II. kiadás. 2 frt.

Homiliák. Kiadja Dobos János. Második kiadás 2 frt 40 kr.

Halotti egyházi beszédek. Irta dr. Heiszler József. 1 frt 60 kr.

A protestans polemika kézikönyve. Irta dr. Hase Károly. Fordította Hegedüs János. 2 kötet

I. kötet: Az egyház 2 frt 40 kr.

II. kötet: Az üdv. 3 frt 60 kr.

Népszerű egyházi beszédek. Irta Nemes Bónjám. 1 frt 20 kr.

Bibliai szövegtár. Készítette Rákóczi János 2 frt.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Isten országa (R—m). -- (Sz—s.) Úttörők
(Adalékok a sepsi-szt.-györgyi tanoda keletkezése történetéhez) II.
— Tervezet az iskolai takarékpénztárakról. Révai Pál. (Folyt.)
Vidéki Élet: Szászváros. Deák Gerő — A küllői egyházmegye-
gyéből: Válasz tisz. Kovács Elek egyházmegyei főjegyző úrnak. Kü-
küllömenti. A sepsii egyházmegyeiből: Szerény vélemény a gyengébb
egyházainkban lévő papi és mesteri fizetésekről. Puskás Lajos —
Külföld. — Tárcza: Az ő ember eredete és vallása. Stapfer
Eduárd nyomán B. S. — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő
postája. — A kiadó hirdetése.

Isten országa.

„Jöjjön el a te országod!” Ezernyi ezerszer lön
elmondva ez a kérés, értetlenül lepergetve s éppen
azért meghallgatást nem találva, valahányszor nem
a fenséges szerző szellemében mondatott el. Ma is,
egy iskolás gyermek szégyenkedésével kell így szó-
lanunk: „Uram taníts meg minket imádkozni!” mert
ezt tenni ma sem tudjuk a mester mély érzelme sze-
rint, és sok ezren nem tudják ma sem, hogy mi
valódi értelme van e szónak: Isten országa.

Midőn Jézus ennek eljöveteleért könyörgött a
a mennyei atyához, Isten országának egészen más-
nemű képe lebegett lelke előtt, mint a minő volt
az, a melyre azon kor zsidósága várakozott.

A zsidóság, lázas ingerültségében a nyakán ülő
skórpíó, a római kényuraság ellen, várta, bizonyos-
ra várta, hogy a nemzeti istennek, a Jehovának ural-
ma világra szóló fényvel és hatalommal nem soká-
ra kezdetét veendi, mikor is a rómaiak uralkodó szé-
ke a messiás által darabokra töretik. Csodálatos je-
lek lesznek láthatók az égen, és Isten ítélete meg-
semmisíti mind azt, a mi nem a zsidóság által akar
a zsidók számára létezőlendő mennyeknek országába
eljutni. Tehát egy világ-birodalom alakuland, élén
Dávid testszerinti utódával, kinek székhelye a szent
város, Jeruzsálem leend, melynek új templomából
hangzik a törvény szava a néphez, és így e biroda-

lom Zsidóország leend. Papi parancsok, körülméltél-
edés, mosódások, állat-áldozás, bucsujárások — ezekről
lesz felismerhető amaz ország igazhitű polgára.

De mind ez csupán álomnak maradt. Jeruzsá-
lem elhamvadott, a zsidó nép, mint a cserép, szét-
törtetett. Az álmodott zsidó istenország nem ama
„menyneknek országa, melynek eljöveteletét kérte Jé-
zus a miatyánkban.

Az első keresztyének azt hitték, hogy Jézus
fogja ezt a zsidóktól hiába remélt országot megalap-
ítani; és ők maguk tizenkét birói széket elfoglal-
va osztakoznak Jézussal a világ uralmánu. De a re-
ményiség Jézus keresztfeszítésével megszőgyenült.
Mos azonban a tanítványok reményük horgonyát az
égre veték, hová felszállt Jézus az ő atyjához. Egy
külsőleg és hirtelen megjelenendő Istenországa felől
való hitők amaz angyali szózatot épült fel „aké-
pen jő el, a miképen láttátok ötet felmenni meny-
nyekbe.” Korábbi reményük szerint Jeruzsálemből
kelle Jézusnak ellenségei legyőzésére és a Dávid
trónja elfoglalására kiindulnia, most azonban azt
várták, hogy az égből szálland alá, és csodatevő ha-
talmával megalapítja uralmát, elpusztítja ellenségeit
és a meghalt hívőket megdicsőült testi életre tá-
masztja fel. Ezen első feltámadással kezdődik az
ezer éves birodalom. (Jel. 20. 1—6.)

Ekkor a sátán még egyszer a maga szabadjá-
ra engedtetik, hogy kísértő erejét a népeken kipró-
bálja; és ha dolgát elvégezte a tűzörvénybe vezetetik.
Most jön a második feltámadás; a tenger, a halál,
az alvilág kiadják halottaikat, kik is a fölnyitott
életkönyv szerint ítéltetvén el, valaki nem találtatik
igaznak, az irás szerint a tűzörvénybe hányatik.
Most új Jeruzsálem száll alá az égből a földre és
lesz új ég és új föld, és az igazak, a messiásban
hívők, Krisztussal élnek és uralkodnak a földön mind-

örökké. János jelenésekről írott könyve e kérésen végződik: „Jövel uram Jézus!” Kétezer év repült el, s a kérés: „jöjjön el a te országod” a jelenések könyve értelmében sem teljesült. Pál apostol, ki az ily értelemben vett teljesülést megérni remélte, és a többi apostol és tanítványaiak sirba szálltak, a nélkül, hogy Jézust visszajöni látták volna. Az első keresztyének ide tartozó hite erős és forró volt, fenn tartá őket nyomorgatásuk idejében, de reményük mégis téves volt és tévedni emberi dolog. Az egész egy szép álom vala. A jánosi jelenések istenországa nem a megváltó mennyországa vala.

Miben áll tehát ez az ország? Kérdeztük meg felőle magát Jézust. Ez az ország az, a mely nem Jézustól elkülönzött, őtet mintegy csupán kísérve jő el, nem is csoda által varázsoltatik alá a magaságból ide a földre, hanem a mely Jézussal és Jézus által mint Isten magvetése ver gyökeret az embernélvilág termőföldén, hogy a mustármag terebélyes fájává növekedjék, melynek árnya alatt a népek istenben békét találjanak. Hallottuk már Jézus ajkairól „Elközelített a mennyeknek országa, a melyről nem mondják ezt: imé itt vagy imé amott vagyon, mert imé az Istennek országa ti bennetek vagyon.” Ott állt megvalósulva az úr fényalakjában, alapítójának, szegletkövének fenséges alakjában. Isten országa életfájának ő volt első gyökere s egyszersmind első érett gyümölcse, ő volt az a drága gyöngy, mely-

nek birtokaért az alsóbb rendű életvilág muló és változó értékű kincsei mind, mind odaadandók, Jézus a maga országát nem forradalomra építé, mint a zsidók, sem valamely csodatetre, mint az első keresztyének akarák, hanem saját és követői Istentől telt szívére. Szeretettel teljes szíve az a napfáklya, melytől a szeretet és világos meggyőződés minden csillaga fényét és melegét nyeri.

A szellem és első mennyországot a földön akarja a Krisztus, új eget és új földet, de az emberi kebelben teremtve azt, az új teremtmény újra született életében. E csendes, és örök időközön keresztül csak áldást hozó forradalom létrehozataláért adta ő oda életét, azért, hogy megmutassa az Istentől elidegenedett emberiségnek, hogy az embernek a mennyországot saját kebelében kell megalkotnia. A negyedik evangelium értette át a legmélyebben az urat, midőn a mennyországot úgy festi, mint örök életet itt a földön, az az, mint olyan életet, mely az örökkel való Istentől születik, mert a kinek élése ilyen, bünt nem esélekszik az, gyarapítója pedig az ily életnek ama vigasztaló, t. i. a szent lélek, a mely Krisztusban munkás volt, és minden igazságra elvezérel.

Isten országának emberek országává kell lennie, vagy is a világ sajátjává kell hogy tegye Jézus mennyországot, miként a föld fölissza a harmatot és táplálékot vesz abból, Isten országának tehát történet-

TÁRCZA.

Az ősember eredete és vallása.

Az ősember és az emberiség eredetét illető kérdések néhány év óta napirenden vannak. Olvasóim bizonyára ismerni fogják Darwin elméletét a fajok eredete felől, mely az embert fokozatos átalakulások útján származtatja le az állattól. A transformismus szerint csakugyan megszakítás nélkül ered egyik lény a másiktól. Egy egyszerű sejtől indul ki az az élet, mely fokozatosan mind magasabb-magasabb formákban tökélesül. Mind e fokozatos átalakulások a természeti kiválás törvényénél fogva mennek végbe. E törvény értelmében: egyik faj lassanként túlsúlyt nyer a másik felett, a szerint a mint jobbra inkább tud alkalmazkodni a körülményekhez, melyek közt él. Mindenik faj életéért küzd; egyik elbukik s eltűnik a föld színéről a másik legyőzi s túléli azt. Ha megtekintjük a párisi állatkertben lévő s nagy fókákhoz hasonló tengeri oroszliányok életét, teljesen igazolva látjuk a Darwini elméletet. Az állatör, ki halat hoz számukra egy kis kőszirt tetejére áll, s

a vízben alatta uszkáló állatoknak előmutatja az eledelt. Éhesek lévén, nincs más teendőjük, mint a szirtre kapaszkodni eledelük után, s e célra lábak hiányában kénytelenek úszonyaikat használni. Így áll a dolog minden új faj előállításánál a Transformisták véleménye szerint. Nehány nemzedék letűnte után az úszonyok lábakká változnak. A hal, mely már vízi emlőssé lett, szárazföldi emlőssé fog válni. Így válik a kigyó madárrá. Az ember, ki physiologiai értelemben szintén állat, ugyanigy állott elő. Nem a majomtól, mint hozzá leginkább hasonló emlőstől származik, de mindkettő, úgy a majom, mint az ember, egy ma már kiveszett fajtól veszi eredetét, mely két családnak az ember- és majomcsaládnak adott életet. Az archeologiai fölfedezések megerősítik e hypothesisist. Annyi bizonyos e fölfedezések után, hogy az ember kezdetben vad állapotban élt, s ha a történelem előtti időnkig fölme gyünk, kétségtelen jeleket találjuk annak, hogy ez állapot nagyon kezdetleges volt, melyét talán épen az állatiság korszaka előzőtt meg, míg az értelmi képességek csak később és fokozatosan fejlődtek ki.

E hypothesisiek egyfelől, e fölfedezések és megerősítések másfelől, ugyanazon időben állottak elő, midő a pozitív

tel kell birnia és a világtörténetnek isten országa történetévé átalakulnia. Ennélfogva reményekben és sejtelmekben gazdag tér, valamint a beláthatlan teendők roppant mezeje nyílik föl, melynek megmivélése végett a veritéknek bővön kell alá hullani.

Munkálni kell azon mindennek, a miben csak istén lehellete él, mert ama munka ezernyi nemzedéknek a munkája; egy épület Isten emberei által építve, hol mindenki egy épületkő, és mindenki egész életét kell hogy arra áldozza. Még pedig rajongás, és álmadozás nélkül. Hiszen, „tudod, hogy áhitatosan rajongani könnyebb, mint jót cselekedni, és mily örömet rajong az ember áhitattal, csak ne kelljen jót cselekedni?” Ezen a mennyek országa létesítésére vonatkozó munkára czéloz Jézus a kovásról szóló példabeszédben: „melyet (a kovászt) az asszonyi állat vévén, elegyít három mércze lisztbe. míg mind megposhad az.” A kovász az az anyag, mely az izetlen bűnös életet a Jézus Krisztusban lévő isteni életté változtatja át; a kovász amaz igazság, mely feljebb való a farizeusokénál, az evangeliumi erények ama teljessége: lélekben való szegénység, éhezés és szomjuhozás az igazság után, szivtisztaság, szelidség, irgalmasság, ama szerelet, mely életét adja másokért, mely hetvenhétszer is megbocsát, a mely, mint Pál apostól oly főségesen éneklí (I. Kor. 13.) mindoneket eltúr, mindeneket remél.

A példabeszéd lisztje pedig az Istenellenes vagy

philosophia a vallásos hiedelmek korát az emberiségre nézve túléltnek nyilvánítá. A vallás — mondják — leélte idejét, uralmának vége s most már az észleleti tudományok kell hogy egyoduralomra jussanak. Szűnjék meg hát az ember az abszolutról álmodozni. A tudomány által meg nem állapítható dolgokról ezeket írja Littré: „A rejtelmeknek egy oceánja ez, melynek kifürkészésére niucs hajónk nincs vitorlánk.” Ebből az következik a positivizmus értelmében is, hogy az emberben semmi sem éli túl a testet. Ha gondolkodik, a gondolkodás nem egyéb, mint agyváladék, s vele együtt meghal. Csak egy van a mi örök, az anyag, mely végtelen módosulásokon megy keresztül addig, a míg emberré lesz, s a míg e különös emlősbén a jónak és rosznak érzetét s a kötelesség eszméjét hozza létre. Ez az a mai napság annyira elfogadott s elterjedt elmélet. Ily óriási mérvben növekedett néhány év óta a hit és tudásnak mindig újra meg újra feljuló nagy conflictussa. Sokat már nem érdekel a szentírás-magyarázat. E kérdést már az anthropologia és biologia kérdéseivel helyettesíték. Többé nem csupán a keresztyénség eredetét tanulmányozzák, s ennek többé nemcsak Krisztus az oka, hanem az élő Isten, a léleknek fönmaradása a halál után. „Nem-e egy nagy go-

Istennélküli világ, a mely nem akar a keresztyénség napja körül forogni és meleget ettől nyerni. Hass és munkálj egész a legbensőbbig, hass és munkálj a család, a község, az állam, az egyház, az iskola, a társadalom világában addig, a míg a világ és istenországa nem lesznek külön részek, melyek közül az egyik a nappal, másikon az éjszaka lakózik, hánem mindkét rész egyesülend a világosságban. Mindent egészen áthatni, azaz: lelkivé kell tenned mindazt, a mi világi, bűnös és tökélytelen; és minden vallásinak szeretettel kell lebecsátkoznia a világihoz, hogy azt karjaira vegye és megszentelje, hogy így a vadon törzs Istenországa fájának nemes ágával oltatván be, jó fává legyen, jó gyümölcsöt termő fává. Ily értelemben kérjük mi: „Jöjjön el a te országod!” Az ima így érthető lesz és az imádkozó meghallgattatásra lel, mert kérése minden alkalmával erejét növekedni érzendi Istenországnak gyarapítására saját magában és magán kívül.

(R—m.)

Az úttörők.

(Adalékok a sepsi-szt.-györgyi tanoda keletkezése történetéhez.)

Kolozsvár, 1877. jul. 10.

II.

(Sz—S.) A communitásnak a főconsistoriumhoz intézett s közelebbi számunkban közlött felirata, midőn egyfelől megörökítésre méltó bizonyysága azon nemes lángolásnak, mellyel a

nosz csorda az emberiség, melyet őrizni és büntetni kell mindaddig, míg a halál az örök sirba küldi, hogy végkép elenyésszen.“*)

I.

Mindenek előtt egy természettudományi kérdés merül itt fel, melynek megoldására mi illetékteleneknek érezzük magunkat. E részben tehát csak a tudósok véleményeit közölhetjük olvasóinkkal, daczára annak, hogy mind e napig azok is ellenmondásba vannak bonyolúlva. Az angol Huxley azt állítja, hogy az ember bonczani jellege ugyanaz, mi a nagyobb anthropomorph majmoké, a gorilláé, orángutáné, chimpanszé. Megméri az ismert legnagyobb gorillakoponyát, s 539 köb-centiméternek találja, megméri aztán az oceániai vadak közt található legkisebb koponyát, s 970 köbcentiméternek találja. Végre a civilizált ember ismert legszebb koponyájának mértéke 1,781 köb-centiméter. Huxley ebből két következtetést von el s bebizonyítja, hogy kisszebb a különbség egy vadember s egy gorilla koponyájának nagysága, mint egy fehér-faju s egy vad-ember koponyájának nagysága közt. Emitt a differentia 811 köbcentiméter, ott csak 431 köbcentiméter.

*) Labonlay Ed. Páris Amerikában.

székelység, saját kebelében, egy új tanoda felállításának eszméjét felkarolta, másfelől érdekes történeti adalékkul szolgál azon álláspont jellemzésére, melyet a székely papság elfoglalt akkor azon nagyfontosságú kérdésben, ha vajjon valamely főtanodánk, ha magossabb rendű érdekek kívánják, egészben vagy részben, alapítványával együtt, addigi székhelyéről, máshová áthelyezhető-e? E felirat e kérdésre határozott „igen”-nel válaszol. A fölvetett két alternatíva közül ugyanis az első, azon pozitív javaslatot involválja, mely szerint az udvarhelyi főtanoda dislokáltassék Háromszékre.

E pontnál kedvező alkalom nyílnék számunkra egybe-hasonlítást tenni a székely papság nagy részének akkori álláspontja s a legközelebbi évekből ismeretes azon magatartása között, melyet a nagy-enyedi theol. tanfolyamnak Kolozsvárra áthelyezése kérdésében tanúsított. A két kérdés teljesen egy és ugyan természetű, azon különbséggel azonban, hogy akkor az egész udvarhelyi tanoda dislokációja hozatott javaslatba, míg közelebről az enyedi tanodától csakis a theol. tanfolyamnak áthelyezése jött szóba, azon indokból, hogy papjaink, az eddiginél szélesebb körű, képzettséggel lépjenek ki pályájukra.

Recriminatiokba bocsátkozni azonban távolról sem lévén szándékunkban, ez érdekes történelmi adatot csak mellékesen jelzők s fölvevessük újra kitűzött tárgyunk fonalát.

A főconsistorium a communitást 1855—544. sz. a. kelt leiratával értesítette arról, hogy mielőtt e nagyfontosságú kérdésben véglegesen határozná, összes főtanodáinkat ki fogja hallgatni s ezeket véleményüknek három hó lefolyása alatti beküldésére fölhevta. Egyszersmind utasította a communitást, hogy „a czélba vett új iskola létre hozásáért, a 855—154 sz. a. kelt rendeletének (adomány-gyűjtés a többi iskolák javára) végrehajtását fel ne függessze, mert

Más tudósok azonban, Qatrefages például azt állítják, hogy a koponya-méretből vett bizonyítékok nem elégségesek, s hogy az ember és a négykezüek közt valódi anatómiai különbségek léteznek. Az egyenes állás, a gerincoszlop structurája a fejnek üterhálózata, szerintök lényeges különbségeket képeznek az ember és a majom közt, s 970 köbcentiméternyi koponya-térfogaton alól csak az idioták és majmok koponyáit találjuk. Előttük tehát e szám, 970 köbcentiméter, képezi azt az abszolút határvonalat, mely az embert az állattól elválasztja. Aztán nem is csak a mennyiség határoz itt, teszük hozzá. Még nagyobb fontossággal bír a minőség, az agyvelő mozgásáról pedig semmit sem tudunk. Nem tudjuk vajjon nem egészen másképp történnek-e az embereknél és majmokban az agysejteknek ama végtelen kicsiny mozgásai, melyek a gondolkodást feltételezik. Más anatomisták ugyanazt az elvet védik, csak hogy más szempontból. Owen tanulmány tárgyává tette az emberi lábat, összehasonlítva a majom kezével, s bebizonyította, hogy a majom mindenekelőtt kúszó. Ismét mások azt jegyzik meg, hogy ha az ember és a majom koponyája kezdetben hasonlít is egymáshoz, de később egészen külön irányban fejlődik.

Elleneik azonban siettek nekik megfelelni. Egyikük

míg a Háromszéken felállítandó gymnasiumra nézve a tökéletes alap ki nem mutattatik, addig a fennforgó kérelemre nézve, a fensőbb engedélyérti folyamodásról szó se lehet.”

A főtanodák beküldött véleménye alapján, a főconsistorium 1856. jul 7-én tartott ülésében határozott véglegesen ez ügyben s midőn egyfelől az udvarhelyi tanoda dislokációjának ellene nyilatkozott, főleg azon indokból, hogy annak javára az udvarhelyi egyházközség s egyházmegye nagymérvű áldozatokat hoztak, addig másfelől készséggel adta beleegyezését egy új tanoda felállításába, hangsúlyozván egy real-tanoda létre hozásának szükségességét. E tárgyban 856—304 sz. a. kelt leiratában a többek közt így nyilatkozott:

„A székely-udvarhelyi virágzó állapotban lévő s szüntelen emelkedő gymnasium alapítványainak Háromszékre áttételét szóba hozhatónak egyházi főtanácsunk annyival kevésbbé látja, mivel azon tanoda fennállhatásáért mind a sz.-udvarhelyi egyházkerület mind a városi ecclesia kitűnő áldozatokat tettek.

Mint hogy azonban ezen egyházi főtanács mindenképpen méltánylandónak találja egyfelől azon okokat, melyek egy Háromszéken létesítendő iskola mellett felhozattak, másfelől pedig azon dicséretes lelkesültséget, melyek a kérelmes egyház vidéket felterjesztésében tüntet, ez okból nemcsak megengedhetőnek látja, hanem óhajtja is egyházi főtanácsunk, hogy a közbuzgóság szülte adakozás alapján Háromszéken egy tanoda alapíttassék, és e végre a megkezdett segedelem-gyűjtés ezután is egész eréllyel folytattassék. Miután ennél fogva mind az iskola helye, mind az arra kívántató bizonyos és biztos pénz-alap fel fog mutatódni, egyházi főtanácsunk nem fog semit is elmulasztani, hogy az azon tanoda létesíthetésére szükséges felsőbb engedelem megnyerettessék.

azt erősítgeté, hogy eredetileg az embernek is négy keze volt s csak a lábali használata volt az, mely nemzedékek után összenyomta az ujjakat, kivette formájából a kezet s végre lábba változtatta. Egy másik komolyabb, ki már több figyelmet érdemel, azt a megjegyzést teszi, hogy az embernek fejletlen szervei vannak, melyeket semmire sem használnál már, de a melyek arról tanuskodnak, hogy e ma már atrophialt szervek egy kezdetleges állati korszakban kifejlődve s használatban voltak.

Elég annyi annak constatalására, hogy az anatómiai kérdés még nincs eldöntve. Egy ősi s az eddigieknél régiebb emberi koponya fölfedezése holnap talán halomra fogja dönteni a még elfogadott tényeket és adatokat s fölforgatni fogja a fölig már elismert elméleteket. Míg az ember és majomnak közös őse föl nem fedeztetik, s maradványai elő sem kerülnek a természet nagy muzeumából, addig e pontnál kérdőjel fog állani, az emberiség állati eredetének legmakacsabb védői előtt is. Hagyjuk e kérdést hát. Tegyük jobbat, tegyük fel, hogy az emberiség állati eredete az anatómia által bebizonyítva és eldöntve van, De még ha e kiindulási pontot elfogadnók is, elég megfajtatandó maradna fenn, mert az ember moralis lény, moralis kérdést pedig nem lehet az anatomista scalpellumával bonczolgatni.

Tekintvén azonban egyházi főtanácsunk azt, hogy kis egyházunk területéhez és reformált népségéhez képest elegendő — s mondhatni sok — tudományos iskoláink vannak, kívánja a t. főgondnok úr által az egyház vidékeket felhívni, hogy igyekezzenek buzgalmuk irányát egy minden tekintetben figyelmet érdemlő és nagyfontosságú *redl iskola* alapítása felé vezetni, a mi az iparos hajlamu és szorgalmas székely nemzet kebelében, Háromszéken épen és nagyon czélszerű lenne.“

A kommunitás azonban nem várta be a főkosistoriumnak e határozatát, hanem már 1856. apr. 28-án Kézdi-Vásárhelyt tartott népes ülésében bizonyosságát adta annak, hogy kebelében nemcsak a kegyes óhajtások szalma-lángja ég, hanem az a nemes tűz, mely tette hevit. Ez emlékeztetes gyűlésben Z. Bodola Ferencz, esperes elnöklete alatt jelen voltak: A *gondnokok* közül Vajna Ferencz, a kézdi, Gyárfás Imre és Czirjék Zsigmond az orbai egyházmegyéből. A *sepsiből*: Gödri Ferencz, esperes, Demeter Samu (az eredeti jegyzőkönyvben tévedésből Józsefnek van írva) Bartha Lajos, Bokor Mózes, Erödsi Mihály, Nagy Sándor, Csulak Zsigmond, Kis János. A *kézdi*ből: a kézdi-vásárhelyi egyházközség elnöke (Szász Károly), jegyzője (?), Simó Sándor, Szini János, Bodola Samu, Vitályos György, Zajzon Áron, Kovács Károly és Jancsó Ferencz. Az *orbaiból*: Csizsér Mihály esperes, Pál Sámuel, jegyző, Nagy Pál director, Csákány József, Magyarosi Ferencz, Finta István, Kállai Sándor. Az *erdővidékből*: Bonedek József, esperes, Lukácsfi Lajos. A gyűjtésre fölkiért *világiak* közül: Vajna László, Bartha Miklós, Földes Bálint, Bereczki Sándor, Izsák József, Szörcei István, Apor Lajos, Tóth Sámuel, Gyárfás Sámuel, Gyárfás György.

E gyűlés folyamán tétetett meg s emeltetett határozattá azon indítvány, hogy, a Háromszéken felállítandó gymnasi-

II.

Első és fő megkülönböztető jegye az embernek az állattal szemben a gondolkodás és a nyelv. Ezeknek létrejötte a természeti kiválás útján meg nem fejthető. Tekintsük az első embert ama korszakban, midőn az állatiság kötelékei alól még föl nem volt szabadulva. Első törekvése onnan kiszabadulandó abból állott, hogy bármily gyarló alakban is megnevezte magának a gondolkodást, s következésképp a nyelvet. E nyelv kezdetben csak állatias kiáltás volt, az ember eleinte onomatopeiakban beszélt. Azután jöttek a monosyllabicus nyelvek, s némely alsóbb rendű népségek, a hottentoták például máig is megőrizték nyelvükben, legalább Müller Miksa azt hiszi, az állati nyelv maradványait. De épen a gondolkodásnak és nyelvnek ez az első elsajátítása az, a mit a legjobb akarattal sem vagyunk képesek kimagyarázni. Pedig a fajfenntartás óriási küzdelmeiben, az ember sokkal gyöngébb levén elleninél, veszni lett volna kénytelen, ha esze, okossága meg nem menti. Hogyan jött létre az az okosság?

(Folytatása következik.)

um javára, a kommunitás színe előtt, azonnal megkezdették a gyűjtést azon világos kikötéssel azonban, hogy a fő-konsistorium jóváhagyásával, a kommunitás magának tartja fenn a jogot, határozni a fölött, hogy a felállítandó tanodának székhelye hol legyen, al- vagy fel-gymnasiauma legyen-e, ellenkező esetben adományait visszavonja.

Az adakozás, illetőleg aláírás eredménye a következő vala:

Aláírtak: Demeter Samu, hidvégi pap 100 frt. Csulak Zsigmond, árapataki pap 80 frt. Erödsi Mihály, illyefalvi pap 100 frt. Nagy Sándor, gidófalvi pap 100 frt. Szász Károly, kézdi vásárhelyi pap 100 frt (20 arany). Barabás Farkas, márkosfalvi birtokos, ha algyimnasium lesz 100 frt, ha felgyimnasium lesz 400 frt. Mlt. Gyárfás Miklós, fő inspector, curator és fiai, ha algyimnasium lesz 500 frt, ha felgyimnasium lesz 1000 frt. Bodola Samu, márkosfalvi segéd pap 80 frt. Gödri Ferencz, s.-szt.-györgyi pap 100 frt. Magyar Ferencz, teleki pap a tanítás megkezdésétől fogva 5 évig minden évben 40 frt = 200 frt. Czirjék Zsigmond, orbai algondnok 100 frt. Csákány József, zabolai pap 100 frt. Barta Lajos, martonosi pap 100 frt. Pál Sámuel, papoltzi pap, orbai jegyző 100 frt. Vitályos György, felcsernátoni pap 100 frt. Ferenczi János, kézdi egyházi közönségi jegyző, dáluoki pap 160 frt. Toth Sámuel, kézdi-vásárhelyi polizei direktor, ha K.-Vásárhelyen lesz az iskola, egy két köblös földjét felajánlotta iskola helyül. Péter Antal, étfalvi pap 8 év alatt 80 frt. Kállai Sándor, szörcei pap 80 frt. Szini János, albisi pap 300 frt. Finta István, pávai pap 50 frt. Idősb Vajna László, zágoni birtokos 400 frt.

A buzgó *úttörők* e férfiak valának, kik közül néhányan, az eltűnt 20 év alatt, pihenni tértek s csöndes emberekké lettek, de a nagyobb rész megérte azt az édes örömet, hogy az elhintett picziny mag szépen kikelt s lett belőle sudar fa, mely már is édes gyümölcsöket terem. Nőni fog, nőnie kell még tovább is, míg nem terebélyessé lesz örökre viruló zöld lombozattal, hogy árnya alatt egybegyűjenek s a felszökellő friss forrás élő vízből lelki szomjuságukat megoltsák a nemes székely nemzet maradékai, nemzedékről nemzedékre, századokról századokra!

Ez lesz az úttörők méltó jutalma s örök dicsősége!

TERVEZET

a Szilágymegye (előbb Középszolnok-Kraszna megyék) területén fekvő, községi és felekezeti alsó- és felsőbb népiskoláinkban felállítandó „iskolai takarékpénztárak” módozatáról, tekintettel a helyi viszonyokra.

V.

(Folytatás.)

Felsőbb helyről lett elrendelve minden egyes községnek gyümölcsfa-iskolát szakítani ki a község birtokából s azt bekerítve azon község iskolája vagy iskolái számára, a tanítók felügyelete és bemunkálása alá bocsátani. Hogy egy lelkes buzgó és munkaszerető tanító, a gyümölcsfa tenyész-

tés és a konyha-kertészetben mit tudna ebből produkálni, azt csak az elfogultság nem látja át. Milyen gyönyört szerezne az ilyen testi munka a tanulás és tanításban fáradt léleknek. Míg egyfelől a test erejét — a semmiféle tornázás által nem pótolta természetes munka — szabad fejlődéssel edzeni s a kitágult tüdőt egészséges levegővel táplálnán az élvezetig; addig másfelől forintokat érő gyümölcsfa oltványt és konyha-veteményt adna, mely elárusítván a gyermekek között felosztatnék s az így nyert pénz képezné a gyermek saját szerzeményét, takarékpénztárba való filléreit. Hát télen miből adná saját szerzeményt nekik? Van akkorra is. Nem kell ehhez semmi fejtörés; még csak nem is új dolog a mit mondani akarok. Mennyi gyékény terem az *ecsedí* lápokban, a Tisza, Duna, Maros mentén! mennyi hárs az erdőkben; szalma kalászos réteinken; fűz-vessző patakjaink partján; lószőr a lovak farkán! Abból a gyékényéből, mennyi lábtörő, szotyor kosár, stb.; abból a szalmából, mennyi kalap, s apró pipere házi szer; abból a meghántott fűz vesszőkből, mennyi kosár a kézbe, kas a szekérderekba; abból a hársból mennyi kalap vagy kosár; s a lószőrből: nohát a mi a legértékesebben előállítható. Ezek igaz, hogy olcsó dolgok, csak krajczárokat érnek; de a sok krajczárban forintokat lehet megtakarítani, ha egy apának 3—4 gyermeke tudja ezeket feldolgozni.

Itt emelkedik ki lelki szemeim előtt az a lelkes tanító, ki gyermekeivel, hársat, vesszőt, gyékényt, szalmát szedet télire, hogy a hosszú téli östéken legyen mit feldolgozni otthon s majd a téli vizsgára bemutatni a „nagy-ságos” tanfelügyelő úr látogatása, vagy a nagytiszteletű esperes úr visitatioja alkalmával! Előtte állanak azok a lelkes iskola-széki tagok, élükön lelkes, bugó elnökük a pappal, kik nem csak az iskolázás pontosságára ügyelnek fel, de egész befolyásokat latba vetik, hogy az a gyümölcsfa-iskola jól kerítve gondosan őrizve legyen; mindent elkövetnek, hogy a tanítónak akár a község pénztárából, akár egyesek kegyes adakozásából, beszerezzék mindazon eszközöket melyek néki az oltás, ültetés s a gyermekek gyöngye karjaihoz a munkánál szükségesek!

De hát ki tanítja be a gyermekeket ama tárgyak feldolgozására, melyeket a téli östvére szántál? Alig van az országban egyetlen egy megye, melynek területén valamennyi említett anyag feldolgozó iparosát megne lehetne találni; városokon finom izlésteljes, faluhelyeken primitív, egyszerű alakban. De faluhelyeken, épen ezen kezdetlegesség és könnyen tanulhatóság, teszi amaz anyagokból készült házi eszközök előállítását felette czélszerű és szükségessé. Mit a gyermek játszva tanulna meg, később talán ha egyéb módja nem lenne kegyér kereső eszközévé válnék. Ezen házi ipar-ágakkal foglalkozók bármelyikét, akár az egyház, akár a község 2—3 hétre oly potom áron nyerhetné meg az iskolához, mi az eredménynél számba sem jöhet, midőn az apró kezek munkája megindulna!

Hogyan válik a gyermekek ezen munkája pénzzé? A gyümölcsfa-iskolákban vad csemetéket termelnénk ezer meg

ezer számra s a tanító növendékeivel beoltaná minden tavaszon; lehetne egysz táblákban mindenféle konyha-kerti veteménye; s a mint ezek eladás tárgyát képeznék, a tanító tudatná az iskolaszéki elnökkel, ez egybehívna az iskolaszéket s meghatározná a napot; erre a termény-kiállítás és eladás napjára, jó volna mindég vasárnap délután, hogy a korcsmába meneteltől bár egy embert fogjunk el, mert ez is nagy nyereség! E napra hát meghívók a községet s az egész iskola növendékeit felrendelők, hogy így ünnepélyes aktust csináljunk belőle, mely bizonyára buzditóbb, s a gyermekek szorgalma és munkássága iránti elismerés nyilvánítása lenne.

De hát ki venné meg az oltványokat, meg azt a murkot, petreselymet, paszulyt, uborkát stb.? A nagyságos Bátor úr, ha történetesen ott lakik, a tiszteletes úr, a szolgabíró úr, az iskolaszéki tagok, vagy a község bírája! Igaz, hogy talán fölösleges dolgokra adnák ki azt a néhány garast; de az ügy iránti szeretet, az intézmény életbeléptetése végett jóra való emberek között elég volna egyetlen egy ilyen példa, hogy ez a példa soha meg ne szűnjön, hanem áldásosan ismétlődjék évről-évre az idők végtelen folyamában! A téli munkát mindig vizsgák alkalmával, annak a végén adnám el, miután azok közszemlére voltak kitéve.

A gyümölcsfa-iskolában termelt tárgyak árát, kevés külömbiséggel, osztályok szerint osztanám fel, a nagyobb osztályoknak pár krajczárral magassabb összeget, a kisebbeknek kevesebbet szakítanék, de ez csak a nagyobb munka-erő esetén ajánlatos; minden egy osztály növendékei között pedig egyenlő arányban osztanám fel az összeget. A kézi házi ipar tárgyak, a feldolgozó kéz tiszta elidegeníthetetlen tulajdona lévén, erről fölösleges egyebet mondani. Mindannyiszor a szorgalmat elismeréssel jutalmaznám, a hanyagságot nem megdorgálnám, de a mások példájával igyekezném elosztatni s munkára felbivni.

Ah mily öröm és boldogság volna egy ilyen iskola vizsgáján jelen lenni! Mily öröm és boldogság volna egy ilyen iskola tanítójának nevezhetni magunkat s egy ilyen tanítóra bízni gyermekeink nevelését, ki testestől lelkestől e czél felé törekszik!

De uraim! én erre társadalmi mozgalmat kelteni látom szükségesnek, s a mozgalom önöktől kell, hogy keltezzen! Felvillanyozni ama hatóságok előljáróit, hogy így a nemes tűz tovább harapódzék s olthatatlan legyen! Ha társadalmi uton is nem igyekszünk életre hívni ez intézményt, vagy soha, vagy nagyon későre emelkedünk e téren is oda, hol más népek már megelőztek.

Végül a kérdésre kell még feleletet adni, hová helyezendő el a gyermekek megtakarított pénze gyümölcsözés végett, főleg faluhelyen? ha nincs hová, hogyan lehetne ilyeneket elő állítani?

Nagyobb városokban tehát a gyermekek megtakarított pénze elhelyezését illetőleg, nincs semmi főnakaadás, sőt alig van már 3—4 ezer lakóval bíró kisebb városunk, is hol valami pénz-intézet ne volna, péld takarékpénztár, vagy valami kölcsön-üzlet.

Fájdalom az úgy nevezett „népbankok“ melyek más ország egyes községeiben szélitiben vannak s naponta terjednek, azok száma nállunk alig számba vehető kevés; péld. Erdélyben csak egyet ismerek az is alig 5 éves, s nem több mint 40,000 forint alappal bir, keletkezett pedig ez havi 10 krajczáros betételekből s ma apróbb kikölcsonzésekét közvetit a szegény megszorult földmives embereknek olcsó kamat mellett. De a mint ez az egy létre jött miért ne jöhetne létre, száz meg százezer is? Nincs község a magyar korona területén, ha lélekszáma az 1000-et meghaladja, hol 100—150 egyén havonként csak egy piczulát—10 krajczárt megtakaritni ne volna képes. Így lehetne előállítani minden községnek, többé nem népbankot, hanem a maga nevéen nevezném a gyermeket, „iskolai takarékpénztárt.“

Állítsunk tehát minden községbe, az iskolák számára — felekezet különbség nélkül — iskolai takarékpénztárakat. Hogyan képzelem én ezt? Amit föllebb általános vonásokban érintettem, itt részletezem.

Vegyük fel például a Kraszna völgyéből Ákos községet, e községben csak a ref. hitfelekezetnek lélek-száma, 894; tanköteles gyermekeinek száma, 91; de hozzá véve a románokat és izraelitákat, meg a rom. kath. hitfelekezetűeket, a lélek szám az 1000-et felül mulja, a tanköteles gyermekeké pedig 1000—1500 körül áll.

Föltehető, hogy e községben találkozik, a lelkes rábeszélés, az intézmény üdvös voltának megértetése folytán 150 olyan egyén, ki havonként 10 krajczárig részvényes lenne; vagy lehetne legalább 50 egyén, ki havonként 30 krajczárt fizetne a takarékpénztár alapjára. Ez egy évre 180 forint, 10 évre maga a betétel, 1800 fovintra emelkednék a nélkül, hogy az évi kamatokat hozzá csatoltam volna, s ebből az 1800 forint évi 5%-os kamatjából lehetne Ákosi népiskolánk számára 50—90 forintot, taneszközökre, szegény ruhátlan gyermekek felöltöztetésére fordítani, mig mai napság 90 krt se fordithatni e czélra szegénysége miatt! Hátha a kamatokat 10 év alatt tőkésitem? Akkor az összeg folyvást emelkedvén, még egy pénztárnok számára, az első 5 frt. emelkedéssel fizetést is lehetne adni, mert a ki pénzt kezel, és lelkiismeretes tisztasággal, az megérdemli a fizetést. A 10 éven túl 100—150 forint fizetést lehetne adni a községben keletkezett iskolai takarékpénztár kezelőjének — sietek e helyen kijelenteni, hogy semmi körülmények között a pénztárnok és a tanító személye egy nem lehet! A tanító nem kezelhetné a pénztárt.

Ime uraim az a hely, hová a gyermekek megtakarított pénze elhelyezhető volna, a megyében, a községben. A község iskolai takarékpénztára volna az, mely évről évre abból a 10 kr. betételekből szaporodnék, s már a 10-ik évben 4—5000 frtra emelkedvén sok polgárt megmentene az uzsorától, birtokát, igavonó marháit, szájából a kenyeret lelketlen zsarolók nem vennék el az árverés által. Hány krajczáros per emelkedik százakra a végrehajtás befejezéséig?!

Az említett módon tervezett „takarékpénztárak“ részvényeseivé válnának mindjárt a keletkezés idejében magok a gyermekek is öszvesített krajczárjaikkal, mit saját munkáikkal szerettek az előbbi fejezetben leirt módon; csak hogy az ő részvényeik kamatját, év végén ünnepélyesen kiosztanók; a mig a szülők az első 10 évben 10 krajczáros részvényeik után nem kapnának kamatot; 10 év után, a 10 év alatt betett 12 frt 5%-át azután a szülők is ki-kapnák, vagy gyermekeiknek ki lehetne szolgáltatni. De hát ki lenne annak az iskolai takarékpénztárnak kezelője, ellenőrzője?

Az iskolai szék a maga elnökével veszi kezébe az ügyet, választ egy pénzkezelő egyént, ki a részvényeket pontosan felhajtja szerkeszt magának néhány pontból álló alapszabályt, mit szigorral bevált. Ha ilyen pénzkezelő az első pillanatban nem akadna más, ott van a község-lelkésze, bírása, jegyzője. Ez venné át a begyült öszveget s a 10 év lefolyása alatt valamelyik, a községhez legközelebbes t. k. pénztárnál gyümlöcsözés véget minden holdnap első napján be tenné a részvényeket. Az ezen városi takarékpénztár által a betett öszveg után fizetett kamatból, a gyermekek évi megtakarítására 5 vagy 6 százalékot adna, a szerint a mint jutna. Ez volna az első 10 év eljárása, mely után a pénzt. a mily mértékben a község feltudja használni, ott a községben szeretném kezeltetni. Alkalmas embert mindég lehet rá találni.

Itt a kezeléstről lévén szó, még egy futólagos pillantásra a tanítóval kell hogy foglalkozunk, mert a gyermekek pénzét ő szedi be. Községben, falúhelyen hol az iskolai takarékpénztárakat egyesek buzgósága megteremtette, igen kevés és könnyű munkát végez a tanító az elszámolással. A gyermekek részére van — a mint föllebb említém — az év minden holdnapja minden napjára, egy nagy 8-adrétű papir apró centiméter nagyságu kockákkal el látva, homlokzatán 12 rovatban a holdnapok neveivel, s elől a folyó szám a holdnapok napjait jelenti az egyes kockákban.

Révai Pál.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

Szászváros, 1877. jul. 12-én.

Szerkesztő úr!

Szives közlés végett tudatni óhajtom, hogy az a nemes irányu mozgalom, mely az annyira fontos missioval biró szászvárosi Kún-tanoda s általában a hunyadmegyei tanügy érdekében közel öt negyedév óta megindult volt, a szászvárosi ref. egyház kebli tanácsnak f. évi majus 13-án kelt átiratával véget ért; s pedig olyan véget, a mely mindazoknak, kik ezen ügy kimenetele iránt reménységben éltek, föltevéseiket kétségbevonhatlanul megczáfolja.

A t. szerkesztő úr — azt hiszem — azonnal kitálta, hogy itt a Kún-tanodának azon kérelméről szölok, melylyel ez a szászvárosi ref. egyházközséghez az egyik papi állomásnak két pap-tanári állomássá leendő átváltoztatása végeztetett folyamadott.

A nemes és szent presbyterium nevezett válasziratóban ámbátor, „mélyen áthatva a kérélemben kifejtett indokok alapossága, valamint a kérelmet támogató nézetek igazsága által — helyesléssel fogadja a középtanodai előljárásának indítványát, — minthogy azonban épen a legközelebbi időben sajnosan kellett tapasztalnia, hogy daczára az 1862-ki synodus által elfogadott s szentesített egyességnek, mely biztosítékra támaszkodva az egyházközség az ev. ref. egyház kebelébe visszatért — az egyházközség többször megtámadásnak van kitéve; jogai kérdésessé váltak, midőn sérelmeinek megorvoslása az egyh. ker. k. gyűlés igazságkiszolgáltatásától legközelebbiről váratik, — nem tarja időszerűnek egy századok által szentesített intézményt megbolygatni. A kebeli tanácsnak alapos gyanui vannak arra, hogy minden ilyszerű intézkedés a jelen szomorú időben az egyház jogaira nézve válságossá válhatik, — annál fogva kijelenti, hogy a szászvárosi középtanoda előljárásának kérelmét tárgyalni, tárgyalatni ez úttal időszerűnek nem tartja, hanem fenntartja a jogot annak idejében kedvezőbb körülmények között az ügyet újra felvenni s végeredményre juttatni.“

Szándékosan idéztem ez átiratot bévezető és zársorain kívül teljesen, nehogy valaki ferdítéssel vádolhasson s egyuttal, hogy lássa meg a t. olvasó közönség: minő okokból ejtette el a szászvárosi ref. egyházkebeli tanács ezen végeredményeiben oly felette üdvös indítványt!?

Lehetne ugyan akárhány megjegyzést tenni e válaszra, de mivel bármilyen erős argumentum csak „post festa“ hozatnék fel, ily hiábanvaló munkával nem foglalkozom annál kevésbbé, mert ama szószerint idézett felelet mellé, azt hiszem, minden kommentár fölösleges.

Dedik Gerő, s. k.

A küüllői egyházmegyéből.

V Á L A S Z

tiszt Kovács Elek egyházmegyei főjegyző úrnak.

Ime, midőn azt hinné az ember, hogy az oknélkül felkorbácsolt hullámok lecsendesülni készülnek s az evangélium hirdetői a háládatlan küzelem után szeretettel, és egyetértéssel fognak az őket megillető jobb munkához: nagytisztelendőség fogja magát, s az enyedi „Szemle“ 26-ik számában, mely megjelent junius hó 28-ik napján, ismét nekem ront, s egy olyan tárgyat forciroz, melyre már ezelőtt csaknem három hóval a feledés fátyola borult, s csupán, hogy valamit cselekedjék képzelte ellenségével szemben felveszi a zsimbelődő asszony szerepét, s vagy 6 pont alatt keményen dissertálni akar — úgy gondolom — mert tisztán ki nem

vehető, „az enyedi „Szemle“-nek a küüllői ref. egyházmegyére nézve hivatalos, vagy nem hivatalos volta felett?“

Pedig a „Szemle“ mint annak idejében is megirtam volt, még aprilis első napjaiban enuncziáltatott egyházmegyénk hivatalos lapjává — hanem még úgy-é nem hirdettetett ki?!... S ezért van úgy elkeseredve nagytisztelendőség... S ezen elkeseredésében annyit össze-vissza zavar, hogy kitűnően sikerült zavara — s lehet, hogy a tárgynak régisége miatt is — a jámbor olvasó nem sok egyebet ért meg belőle: minthogy ezelőtt három hónappal is úgy haragudott, mint ma haragszik azokra, kik elég merészek, kivált a küüllői ref. egyházmegyéből, nem a nagytisztelendőség tetszése szerint beszélgetni... Különösen megérti az olvasó azt, hogy nagytisztelendőség a küüllői egyházi gyűlések egyikének, még ez évben helyettes elnöke volt; és hogy tudós ember, miért is haragszik a gyenge képviselőkre, és rosz hirlapi levelezőkre; megmutatja, hogy 36 nem annyi mint 71 (a szám tudomány mindenestre sok tehetséget árul el) meg nevezi Petricsét, s ez által fitogtatja világi ismereteit, sajnálja a szegény egyházakat, kérkedik az egyházi gondnokok ismeretével, a küüllői ref. egyházmegye részére kifejtett magas pártfogásával... stb stb. S bizony még a végén azt is megérti, és elhiszi az olvasó, hogy én holdkóros, rágalmazó, és tudatlan vagyok (ez utolsó igaz is), hogy én költeményt, és hazugságot beszélek; s midőn ezekért nagytisztelendőség engemet ismét meg ismét jól lehord... én lehordását alattvalói hüszéggel hallgatom el. A mint tudja nagytiszteleted is, egyik szegényebb egyházunkat egy becsületes csizmadia képviseli, hanem csalódom nagytiszteleted — is modoráról ítélve — e becsületes csizmadiát ismerte fel bennem. Ez is csak ügyes tapintatára mutat.

De mindegy, legyen én akár ki! S nagytiszteleted képzelődjék akárhogy! Ha már újból fel vagyok hivagytiszteleted által, az untatás és az alkalmatlanság kikerülése tekintetéből, kerülvén a részletbe való bocsátkozást csak röviden mint nagytiszteleted szokta megjelölni az én tévedéseimet... kimondom egy szóval, hogy „én küüllőmenti“ az „Erdélyi prot. közlöny“ majus 17-iki számának 232. és 233. lapjain küüllőmenti aláírással megjelent tudósításomat ma is mind egy betűig magaménak ismerem, és annak igazságát ez alkalommal is kijelentem. Nekem igaz, hogy nincsen jegyző könyvem, melyre szükség esetében hivatkozhattam, mint nagytiszteletednek, nem is érdemes erre mindenki, de éppen ezért az arra érdemes embernek, nem szabad a szegény érdemtelenebbeket úgy elijeztetni aval a fátális jegyzőkönyvvel... Mert hiszen azt mondják, hogy a bibliát Isten lelkétől vezérelt emberek irták, s mégis időnként mennyi hiba csuszott be abba. hát még egy gyarló vidéki egyházi jegyzőkönyvbe, melyet néha fő, néha al-jegyzők vezetnek, némelykor az isteni lélek helyett a pártoskodás szenvedélyétől vezéreltetve, hogyan ne csuszhatnának bé olykor-olykor tévedések? Az igaz, hogy ezen tévedéseket legalább mi — küüllői egyházmegyebeliek — nem igen vesszük észre, mert nagytiszteleted hivatalának

viselése óta, daczára a többszöri felszólításoknak, soha jegyzőkönyvet nem olvasott — talán azért mert a nagytiszteleted jegyzőkönyve, a lehető legnagyobb rendben van? én különben ezt el is hiszem — ha épen úgy kívánja nagytiszteleted — hanem még is [megbotránkoztam volt, midőn egy bizonyos időben, együtt-létünk alkalmával, a legilletékesebb helyről többek előtt — nagytiszteletednek is saját füle hallattára — azon megjegyzés tétetett, egyik tavaszi közgyűlésünk jegyzőkönyvéről: miszerint „olyan rendetlen jegyzőkönyv, soha sem vezetett a külküllői ref. egyházmegyében, mint éppen az említett tavaszi közgyűlésünk jegyzőkönyve volt.“ Erre már most én következem ismét mondani, hogy ehhez sem kell több commentár! Ezekért jó lesz jövőre nézve jegyzőkönyvet olvasni, s azt hitelesíteni. Én azt hiszem így megy ez városon is — ha mindgyárt tagadná is — nagytiszteleted levelének utó-irataiban.

Midőn jóindulatjába magamat továbbra is ajánlanám: egyszerűsint kijelentem, hogy e kollektivelé vált tárgy feletti vitatkozást, s ebből kifolyó személyeskedést nagytiszteletendel szembe ez alkalommal magam részéről bevégzettnek nyilvánítom.

Külcüllömenté.

A sepsii egyházmegyéből.

Szerény vélemény a gyengébb egyházainkban levő papi és mesteri fizetésekről.

Szacsava, 1877 jul. 15.

Jelen időben látni való, hogy azon csekely fizetésből, a mely némely egyházközösségekben van, teljes lehetetlen csak középszerű is fenntartani magát egy papnak és mesternek családotól; de ezen középszerű megélhetést is csak úgy érheti el, ha napszámos módon megfogja a durva munkát — s dolgozik napestig mint bármelyik szántóvető — ez így folyt szegény öreg elődeink korában és így foly most is. Ezen segíteni eljött az idő, eljött, hogy a jobb sorsra érdemesített egyéneknek, kik erre a benső hivatásra szentelték fel életüket, vétessek le a vállukról némi részben az a kemény munka, mely összetöri a testet, lelket, s olvonja at-
től a szép tudománytól, a melyért küzdött fiatalsága jobb és szebb idejében!!

Midőn kilép az életbe megkezdí szent hivatását a fiatal pap — azon a helyen a hová a közbizalom helyezte — nem sokára azon meggyőződésre jut: Jaj szép tudomány, jaj szép könyvek, melyekért élek halok, miy háládatlanok vagytok most nekem, nem élek meg csak utánnatok, fel kell hogy vegyem mellétek azt a nem szoktam mestorséget az eko szarvát, a kaszát, a kapát, a vasvillát, favillát stb. vajjon melyik kopik el most inkább, te édes szép könyvem, vagy te durva favilla? vajjon melyikkel halok meg kezemben? Szoljatok: dogmák, morálok, philosophiák, exegesis, liturgika, vallásölcészet, biblika theologia stb. és te ezekután favilla: csak engem kezdj használni elindult pályádon, nem lesz kedved dogmatisálni, összetöröm, hozzám nem szokott

*Ez az utolsó szó e meddő vitában. Szerk.

kezedet s minden jobb részedet, s így fogsz kinézni mindennek, csak papnak nem!

Nem czélom senkit, sem szánalomra, sem nevetésre indítani a fonn jelzett képpel, de hogy hü képit adtam némely kicsiny egyházban a belső embereknek, az való.

A mióta az állam az iskolákat kormányzása alá vette, a tanítói testületen segítve van annyiban, hogy jövője magának és családjának biztosítva van. Ez által kiemlédnek azon nem érdemelt állapotból, melyben eddig volt sülyesztve egy része.

A papi özvegy-árva helyzetén is lesz idővel segítve azon jótékony intézkedéssel, a melyet a domesticus megindításával kezdett az áll. ig. tanács és egyházkerületi közgyűlés; de arra még egy emberi élet kell mig az fedezi azon szükségleteket, a melyekkel most küzd nagyobb része papjainknak és mestereinknek. Hogy ezen küzdelemben némileg segítve legyenek papjaink legalább mig élnek a gyengébb egyházakban, az volna szerény véleményem az egyházak csoportosítása helyett, hogy minden olyan egyházban, a hol se pap, se mester nincs, a két fizetést egyesítsék s ez által egy közepes papi állomást lehet előállítani s olyan helyekre mindig olyakat állítanak vagy választatnók, a kik az egyházi énekekben és műénekekben is jártassággal bírnak s így a templomi temetési éneklést el tudják végezni, s ezenkívül a tanítást is, mert egy kicsiny egyházban a két hivatalnak egyesítése nem lesz teher a papnak, csak ne restelje — a két kicsiből inkább el él egy, tisztességesen szükségből, mig két felé osztva csak teng a mester is a pap is s ha nem kaszál kapál, felkopik az áll. Ezen most volna helye segíteni, miután sok kicsiny egyházban nincs tanító s arra a fizetésre, a mi van némely kicsiny egyházban, s a mi alig megy többre, egy tisztességes béres évi bérénel, nem is lehet kapni, legföljebb vagy egy kontárt, a ki sem énekhez, sem tanításhoz nem ért, mert a ki valamire való az a községi iskoláknál keres alkalmazást s olyan helyekre nem vágyik. Az egyesítés által azt hiszem az egyházon is, a papon is inkább lesz segítve, az egyházban legföljebb isteni tisztelet alkalmával, csak az orgonában lenne hiány, de ezt is megtanulhatja könnyen bármelyik fiatal pap két hónap alatt, ha reá adja magát — ez a hivatali tekintélyből semmit sem von le. Nézetem szerint a kisebb egyházak szükségből inkább nélkülözhetnek egy énekvezért, mint egy papot s hiányaik inkább ki lesznek elégitve így, mint amúgy. A pap inkább végezheti azt a munkát a mit a tanító és énekvezér s inkább összeillő dolog hivatásával, mint csekély fizetés mellett kapálni, kaszálni stb.

Ebben az ügyben jó lenne azon kicsiny egyházközösségeket kikérdezni, hogy nem lennének e hajlandók így egyesíteni a két fizetést addig, mig több mód lesz arra, hogy tisztességesen el tudjon tartani papot és mestert? Erre bátor vagyok az állandó ig. tanács figyelmét felkérni.

Puskás Lajos,
ref. pap.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(A német protestans egylet védekezése.)

Azon súlyos vádakra, melyek nem rég egy berlini közszinaton a protestans egylet tagjai ellen emelkedtek, a német protestans egyesület igazgató választmánya szükségnek látta a fölmerülő kérdésekkel szemben elfoglalt álláspontját tisztán kijelölni, a következő, okmányilag igazolt pontok alatt.

1. Az egyháznak öntudatosan kell békét és barátságot kötnie a modern cultur élettel. Miután pedig Krisztust a jelenleg élő nemzedéknek hirdeti, tehát saját nyelvén, saját érzéseit, kifejezéseit és gondolatait szerint hirdeti, nem pedig egy elmúlt korbéli s most már csupán történelmi jelentőséggel bíró formában. E tekintetben a kortársakat csak azon nagy és fontos történelmi tények érdeklik, a melyek alapján az isteni kijelentés létre jött. Ezek tényszerűségéről meggyőződni, ezeket oly helyesen és szabatosan értelmezni tudni, a mennyire a fennlévő eszközökkel lehetséges — ez kötelességünk. De ezt csak azon esetben tehetik, ha egyfelől szent ügyük iránti bizodalomukban a vizsgálódásnak tartozkodás nélkül nyitnak szabad teret, másfelől pedig arra is ügyelnek, hogy theologiai munkálkodásuk eredménye ne legyen elzárva a nem-theologusi közönségtől, hanem lehetőleg közös birtokká válják.

2. Az evangelicus egyház egyedüli forrása Krisztus személye, tana és műve. A keresztyének egyetlen ismérve az evangéliumnak Krisztustól való szabad meggyőződészerű átvétele, s annak szeretet általi megerősítése. A evangelicus szabadság szükségszerű, de egyszersmind egyedül megengedhető korlátai a keresztyén evangelicus tételek lelkiismeretes alkalmazásából erednek.

3. Isten ígéje minden, az emberi lelket megszentelőleg betöltő vallásos-erkölcsi igazság, bárkitől lett legyen is az először kimondva, Istennek örök ígéje tökéletes megtestesülést nyert Jézus-Krisztus tanában és életében. Ama könyv, mely az igaz vallásnak lassankénti fejlődését, Krisztusban elért tökélyéig élethűen tükrözi vissza — a biblia. Ennek vizsgálata ugyanazon tudományos alapelveknek van alája vetve, mint a mult bármely okmányának vizsgálata. Mindezekből megczáfolatlanul kitűnik, hogy a biblia tisztán emberileg állott elő, de mindamellét is, daczára a benne előforduló sok emberi tévedésnek és gyöngeségnek, az isteni kijelentés becses okmány-gyűjteménye marad, s mint olyan a legmagassabb tekintélyre tart igényt. Ez a tekintély azonban nem betűi, hanem szelleme miatt illeti meg, nem történelmi és világi, hanem vallási és szellemi alapon s így is csak azon föltét alatt, hogy isteni hatálya és igazsága mindig újra felrissittessék. Szóval a biblia ígéje, ha nem is maga a lényeges Isten-ígéje, de igenis annak legeredetibb, legélethivebb megtestesülése, s különösen az újszövetség joggal tartatatik vezérsillagnak a keresztyén hit-tudalomra nézt.

4. Mindenütt, a hol az unio eszméje a protestantismus kebelében jogot és valósulást nyert, a hitvallási iratokhoz való ragaszkodás erkölcsi lehetetlenséggé vált. Az egyesült egyházakon belül a hitvallási iratok csak annyiban tarthatnak igényt maradandó érvényességre, a mennyiben benne azon alaptételek föllelhetők, melyekből a protestansoknak keresztyén-erkölcsi életközössége eredetét vette s melyekre most is folytonossan visszaútal. Az unio közös alapján e szerint különböző dogmaticai irányok engedhetők meg, s névszerint a tudományos szabad irány ép oly jogosult,

mint az ugyne vezetett hitvallásszerű, hogy magára a nyilvános tanban és egyházi életben illő kifejezést öltön, ha ugyan ez összeütkezésbe nem jön azon alapelvekkel.

5. Az evangelicus hitvallásszabadság védelméül a német protestans-egylet hason-formulárék behozatalát sürgeti a keresztségnél, confirmationál, urvacsoránál s más vallásos cselekvényeknél az evangelicus községekben uralgó különböző vallásos szükségletek kielégítésére.

Bármely egyházi hitvallásnak istentisztelet alkalmazási felolvasása megengedhető ugyan, de a szentírásról, mint egyedüli normáról szóló protestans alapelvek megsértése nélkül nem tekinthető az isteni tiszteletnek lényeges alkalmi része gyanánt.

6. A német protestans-egylet nem tör önkényes uralomra, hanem igenis a községek rendezésére, a szabadon választott világi tagok s a tudományosan képzett papok társaságában.

E tételek föllállítása a protestans-egylet által nem hit-változtatás czéljából történt, hanem hogy kijelölve legyen azon út és szellem, melyben a kornak megfelelő újítások megtétethessenek, minden más értelmű gyanúsítások ellen ünnepélyesen tiltakozik a német protestans egylet választmánya nevében

dr. Tschow.

Skotzia.

(Nemzetközi presbyteri zsinat Edinburghban.)

A mint előre jelentve volt, a nevezett zsinat f. hó 4-én csakugyan megnyitott.

Az első indítványt ily zsinat megtartására az amerikaiak tették, még 1873-ban. Ez évben ugyanis Amerikában 5000 presbyteri egyház küldöttgyűlést tartottak, arról tanácskozván, hogy miután a romai katolikusok a pápában, a görög katolikusok a cázában, a nem presbyteri protestansok az államfőkben oly központokkal bírnak, melyek azokat nagyszerű működésre egyesítik; ellenben a presbyteri egyházakat semmi kötelék össze nem tartja, és erejük elforgácsoltatik: helyén lenne oly szervezetet teremteni, mely a presbyteri egyházak közös érdekeit képviselné és azok közös működését lehetősítené. Elhatározták tehát, hogy időről-időre tartandó nemzetközi congressusok tartására szólítják fel a világ minden presbyteriánusait. Úgyanily határozatot hozott az irlandi presbyteri közgyűlés is, és miután Edinburghban és New-Yorkban egyesült értekezletek tartottak, 1875. július 21-én Londonban megjelent 70 küldött elhatározta, hogy 1876. július 4-én mindazon presbyteri egyházak közös congressusa fog összeülni, melyek a reformált vallástételek szerint a szent írást tartják hitük és erkölcsi életük kutféjének, és hogy oly nemzetközi congressus üléseze minden három évben fog ismételtetni. Minthogy azonban később Amerikában ugyanazon napra tétetett a függetlenség százados ünnepélye elhatározott, hogy a nemzetközi presbyteri zsinatot ez évi július 4-ére halasztják.

A „Daily Review“ közli a zsinaton megjelent tagok lajstomát, melyből azt látjuk, hogy az európai, amerikai, ázsiai, ausztráliai, több mint 200 angolon kívül, más nemzetbeliek elenyészőleg csekély számban jelentek meg. A nagy Németországot, az egyetlen dr. *Wagemann*, Berlinből, képviseli. Magyarországból *Balogh* Ferenczen kívül még *Szilassy Gyula* említettik. Azóta alkalmasint *György Endre* és *Lugossy József* is megérkezett.

Az első nap szónokai sorát megnyitotta Dr. *Schaff* New-Yorkból (*Geschichte der apostolischen Kirche* című

munkája által nálunk is ismeretes). Dr. Schaff a reform. hitvallások egyezéséről beszélt, kimutatván először, hogy mindannyian a romanismus tévelygése ellen irányulván, tanrendszerük lényegileg egy és ugyanaz.

Hosszabb előadásokat tartottak még ez első ülésen *Godet*, Neufchatelből és *Cusin*, Edinburgból, ki *Kraft*, bonni tanárnak, egy beküldött értekezését olvasta fel. Ez értekezésben Kraft a reformatus hitvallások consensussát foglalta össze 31 hitcikkekben oly módon, hogy még a komoly skót tudósító is úgy nyilatkozik, hogy e cikkeknek van ugyan az az érdemük, hogy világosak és rövidiek, de mindenestre száraz olvasmányt képeznek.

E hosszabb előadások után következett az általános discussió, mely főképp a körül forgott, hogy szükségesnek látja-e a zsinat a szövetség számára egy hitvallási consensus alkotását, vagy elég lesz-e egyelőre a különböző confessiók egybeállítása a végre, hogy kitűnjék azoknak lényegben való egyezésük. Mire nézve *Taylor Innes*, ügyvéd, azt az indítványt tette, hogy küldjenek ki egy bizottságot, mely a jövő zsinatig készítsen előterjesztést a szövetségben képviselt egyházak confessióiról, kiterjesztvén figyelmét arra is, hogy a különböző egyházakban mennyiben követelik a papoknak, véneknak és az egyház egyéb tisztviselőinek a confessióra való köteleztetését, aláírás által vagy más uton?

Dr. *Begg* elfogadja Innes indítványát, de mielőtt a felett határozat hozatnék, még az ügyvezető választmányhoz tartja utasítandónak. Egyébiránt ő különösen azért szól, hogy óvást tegyen egy elébbi szónok azon állítása ellen, mintha minden egyes kornak más más theológiája volna. Szerinte a világ theológiája a paradicsom ideje óta mindig egy és ugyanaz volt. A kanon befejeztéig e theologia fokokként fejlődött; a kanon befejeztével a theologia is be lett fejezve. Az új fölfedezésekben ő semmi reális fölfedezést nem lát. Találja ezekben régi tévedések felujulását, az isteni tekintély ellen való fellázadást, de új theológiát látni, szerinte a legextravagánsabb dolog, mi csak gondolható.

A tudósító a közlött paradoxonra azt a megjegyzést teszi, hogy dr. *Begg* beszéde sajtóságtos volt, de a fogadtatás, melyben részesült, mutatja, hogy a gyűlés e kiváló conservatismussal egyetért.

A gyűlés további folyamáról közelebbi számunkban. E rövid közleményt a „Prot. Egyh. és Iskolai lap“-ból kivontuk.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jul. 18.

— Szomorú hír. Szászvárosi egyházközségünk, mint t. olvasóink fennebb olvashatják, nem nyilatkozott hajlandónak, ez idő szerint, ottani gymnasiumunk erősüléséhez concurrálni, az által, hogy második papi állomásának, két pap-tanári állomás átalakításába beleegyeznek. Elég gyöngye dolog biz ez s azon szellemre, mely azon egyházközségünkben — úgy látszik — uralkodó, nem nagyon kedvező világot vet. A visszautasításnak felhozott azon indokai, hogy „az egyházközség többször megtámadásnak van kitéve, jogai kérdésesekké váltak“ stb. bővebb indokolásra várnak, mert így

oda vetve, semmi súlyal nem bírnak s úgy látszik, csak kész akarva vannak kitalálva. A mennyire részünkről az ottani viszonyokat ösmerjük, kockáztatni merjük azon nézetünket, hogy a valódi indokok nem a felsoroltak, hanem azon kicsinyes huzalkodások, melyek ott az egyházközség s a tanoda közt, évek óta, napirenden vannak, de elvártuk volna, hogy az egyházközség vezérférfiai ezeknek nem ojtának áldozatul egy magasabb rendű érdeket, melynek kielégítése, a vallásos élet hátránya nélkül, hatalmas lépéssel vitte volna előbbre azon vidéken a magyar nemzeti mivellődés szent ügyét. Részünkről a rosszul informált presbyteriumtól appelláljuk e kérdést a jobban informálandó presbiteriumhoz.

— A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ legújabb száma érdekes levelet közöl közöl a bukovinai András-falváról, Láng Károly ref. lelkésztől. E levél adatai szerint, bukovinai magyar hitfeleink, miután sikerült nekik Andrásfalván anya egyházat alapítani, 1797-ben Abacs János, néhai püspökünkhez küldött követük által kérték maguknak az első papot, s meg is nyerték *Miskolczi Istvánban*, ki 26 éven át, apostoli buzgalommal munkált ott, de pénzhiány miatt a megkezdett templom építést be nem fejezhetvén, hazatért. Utánna, méltó utódául, *Biró Mózes* következett, ki 1866-ban végezte be küzdelemteljes életét s azóta *Láng Károly* már a harmadik pap, ki levelében élénk színekkel festve az ottani zilált viszonyokat, adakozásra hiva fel a hazai prot. közönségét, föl említve, hogy közelebből Nagy Péter, püspök úr, utján 79 frt. segély pézt kapott.

— Az erdélyrészi kath. atyafiak statusgyűlése tegnap vette kezdetét, Fehérvárt. Tárgyalásaira visszatérünk.

— A nazarenusoknak, mint a „Vasárnapi Ujság“ írja, Ujvidéken gyűlésök volt, melyen a honi nazarenusokon kívül számos külföldi is részt vett. A 3 napig tartott tanácskozáson, a védkötelezettségre nézve kimondották, hogy a fegyverviselésnek minden becsületes nazarenus a legvégsőig elment mondani tartozik. Péter-Pálkor pedig a budapesti városliget egyik gyepes tisztásán, kalaplevéve hallgatta egy csoport szegényebb iparos, családostól, egy *anabaptista* pap prédikációját. A próféta 36—38 éves férfi, tisztességes fekete ruhában, gondosan fésült pomádézott hajjal, szaporán váltakozó arczkifejezés és nyugtalan gestusok közt, németül prédikált a rágalomról és türelemnől. Csakhamar a profánusok egész tömege vette körül az imakönyvvel megjelent 15—20 igaz hívőt, kik máskor a Dorottya-uteza egyik szobájában szoktak áhítatoskodni.

A szerkesztő postája.

Veres Mózes, kollegának. Kivánsága szerint lesz.

Több tudakozódnak. Térképünket pár hét alatt szétküldjük. A köré metszés, mely már felerészben készen van, nehéz és lassu munka s a színes nyomás is sok időt vesz igénybe, de reméljük a kiállítás disze a várakozást kárpótolni fogja.

Hirdetések.

Eppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.

Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.

Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.

Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.

Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.

Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymn. tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tankönyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. STEIN JÁNOS.

(3—*)

STEIN JÁNOS

erd. muzeum-egyleti könyvtárusnál Kolozsvárt kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.	Egyházi beszédek. Irta Tompa Mihály. Első füzet.
1 frt 64 kr.
Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatátul készítette Bozsodi József. Második kiadás. Díszkötésben
2 frt.	Vasárnapi innepi és alkalmi imádságok, templomi használatra. Készítette Révész Bálint, 3-ik kiadás.
2 frt 40 kr.
Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohászzal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.	Jézus élete. Irta Renan Ernő. Todalékul: Három fontos vélemény Renan „Jézus élete felett“ különféle theologiai szempontokból fejtegetve. Torkos István, 2-ik kiadás
2 frt.
Egyház szertartási beszék. Készítette Révész Bálint, kötve
2 frt 40 kr.	Temetési egyházi beszéd-vázlatok. Szerzette Maklári Pap Lajos.
1 frt 20 kr.
Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve
2 frt.	Az apostolok. Irta Renan Ernő 2-ik jut. kiadás,
1 frt 60 kr.
Székkács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.	Bibliai egyezményes szótár, a szentirat igéinek föllelésére és magyarázatára vezérlő segédkönyv. Készítette Maklári Pap Lajos. 2-ik kiadás, vászon kötésben
4 frt 30 kr.
Ünnepi, alkalmi és halotti imádságok templomi használatra. Összeszedett néh. Szoboszlai Pap István hátrahagyott munkáiból. Kötve
2 frt.	Az isten országa az evangéliumi példázatok szerint egyházi beszédekben Schweizer S. nyomán írta Fabián Mihály.
1 frt 80 kr.
Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.	Theologiai értekezések. Írták dr. Lang Henrik, Nagy Gusztáv, Dreyer Otto, Ullmann C. Hetzel, H. Zittel Emil.
2 frt 50 kr.
Kálvin élete és a kalvinizmus. Emléklül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulátára írta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arcképpel.
2 frt.	

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények címzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legelőszörűbben pos-
taltalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Fürdői levél. Fürdő Péter. — A természeti népek kihalása. Theopold W. után B. S. — Tervezet az iskolai takarék-pénztárakról. Révai Pál. (Vége.) Külföld. — Tárca: Az ő ember eredete és vallása, Stapfer Eduárd nyomán B. S. (Folyt.) — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő postája.

Fürdői levél.

Homorod, jul. 20.

Mikor a vakációs idő új erők gyűjtésére szánt ottniát élvezi az ember, szándékosan kerül minden komolyabb munkát, az elme minden nagyobb megfeszítését igénylő gondolkodást s mintegy szellemi fürdő-saisonra rándul, otthon hagyva gondot, fáradalmakat. Egy pár hétig megkönnyítjük magunkat — egész a könnyelműségig — a nagy problémák fölött való töprengéstől s csak a szintűgy maguktól is véghezmenő gondolkozási processusok hűsítő fürdőiben lubiczkolunk. Az elmélkedés komoly foliánsai helyett a szellem élelappjait forgatjuk.

Igy esett, hogy szünidei csöudes visszavonultságomra egyetlen komoly könyv nélkül indulék s lapjaim közül is csak a szépirodalmiakat és a — Religiót rendelém magam után. Régi tapasztalatom ugyanis, hogy nincs az az élcelap — sem a londoni Punch, sem a müncheni Fligende, vagy budapesti Bors-Szem — a melylyel jobban ellehessen mulatni, mint épen a Religióval.

Milyen egészen megfrissülve, a has-hártya erős megrázkodása által egészen megújulva érzi az ember magát, mikor végig olvasta e méltóságos élcelap három tömött hasábját, melyen napuál világosabban, evangélisták, apostolok, patriárhák, pápák, szentek, doctorok és tudós commentatorok irataiból vett idézetekkel van bebizonyítva, hogy „liberalis lapoknak olvasását tiltja az isteni s egyházi törvény.”

Isten mentsen és őtizen meg engem attól, hogy e nyomatékos okoskodással, e döntő érvekkel szemben vitát kezdjek és provokáljak s még határozottabban óvakodom attól, hogy valakinek hitbeli meggyőződését csak egy újjal is bántani akarnám. A hit köre elannyira megközelíthetetlen és érinthetetlen egy terrenum, s legkivált protestans szempontból, hogy a beleártódási kísérletek nem csak hogy jogtalan, de hasztalan merényletek is. Vannak ugyan némeiyekek, kik e tekintetben isteni plenipotentiával dicsekednek — de, mikor megbízó levelük előmutatására kerülne a sor, mindig — otthon feledték.

Én magam, isten bizony! meg sem kaptam s accreditálását nem is kívánhatom senkitől. Czólom egyszerűen az, hogy az általam nagy györűséggel élvezett szellemi zuhany örömeiben mások is részesüljenek; olyanok is, a kik netalán nincsenek abban a helyzetben, hogy a Religiót rendszeresen olvassák.

De, ezúttal, nem a példaként idézett czikk reprodukálására vállalkozom. Az efajta „Knall-bonbon“-ok, mértéken túl élvezve, igen sok gyomor-savat fejtenek ki s kész a gyomor-catharus; a Religio hadjárata pedig a liberalis lapok ellen egész egy cikksorozatot tesz ki. Ennyi sok a jóból is megártana.

Fordulok inkább egy másik, alig két hasábos cikkecskéhez, mely minden rövidsége mellett oly tartalmas és oly hatalmas, de oly hatalmas, hogy ilyet rég az ideje nem olvasék. Hogyne, mikor a két hasábnyi „egyházi tudósítás“ „Pest“-ről (Budapest az író számára nem existál), ugyszolván három tollmártásnyi tintával, három egész évszázad történetét tudja balomra dönteni és sok, sok vaskos kötetnyi történelmi munkát oly teljesen megezófolni, hogy Horváth Mihály, Szabó Károly, Fraknoi és Salamon megint újra kezdek az egész cursusát minden eddigi tudományukat kihajigálhatják az ablakon.

A tiszteletre méltó férfiú ugyanis, pesti egyházi tudósításában arra reflectálván, a mit, szerinte, az országgyűlési keleti vita folyamában egyik szónok mondott, mely szerint a monarchiát a panszlavismus áradata ellenében csak is a catholicismus védheti meg: komolyan állítja, hogy valahányszor Magyarország nemzeti léte kockán forgott, mindég az egyetemes vallás vala a megmentő angyal s mihelyt e vallás megszűnnék *első rangu* politikai factor lenni, a haza, mint magyar haza, szintén megsemmisülne.

Mi ugyan részünkről nem emlékszünk, hogy a keleti vita folyamán csakugyan fejtegetve lett volna e nevezetes elmélet törvényhozásunk termében s így arra sem, hogy ki lett légyen a hatalmas férfiú, ki nek egymagának nyilatkozata állotta ki a „tűzpróbát“, mely már „nem egyszerű nézet, hanem igazság“; mi ugyan részünkről, mint egy bibornok tételét hallók emlegettetni s nem is Magyarországra vonatkozólag, a catholicismus e roppant erejét — de, hát, ki mondta legyen e „nem egyszerű nézetet, hanem igazságot“ ki, nem sokat nyom a latban; elég, hogy a Religio idézi, magáéva teszi s így mint kijelentett bizonyosságot magunknak is hinnünk kell.

Nincs is semmi kifogásunk ellene, csak épen némi csekély kis nehézségeink vannak még, melyeknek elhárítását mély tisztelettel kell kérnünk a Religio egyházi tudósítójától, hogy aztán a protestantismust, melyről ugyane cikkben megvagyon írva,

hogy a nemzet ellenségeivel szokott szövetkezni (egykor a törökkel, most a panszlavizmussal), megátkozva, leimádkozzuk magunkról s a catholicismus új keresztiségét nyerve, a valódi magyarok közé vétethessük föl magunkat, mert, csakugyan, elég naivok vagyunk bevallani, hogy inkább szívünkhöz van magyarságunk, mint confessiónk, növe.

Igen kicsinyes szörszálbasogatás volna részünkről, ha azt kezdenék itt emlegetni, hogy a magyar alkotmány és nemzetiség gyásznapjaiban, az utóbbi három évszáz folyamán a katholikus hierarchia milyen hatalmas szövetségese vala a bécsi absolutismusnak s mily készséggel segítette ezt, mint „első rangu“ politikai tényező, a nemzeti önállóságra törő alkotmányossággal szemben; amaz elmélet vallói bizonyynyal azt is szánó mosolylyal fogadnák, ha arra találnánk hivatkozni, a mit írott történeteink eddig tanusítottak s a mi szerint a magyar nemzeti aspiratiók és a magyar protestantismus fejlődése tökéletesen párhuzamos folyamatot tüntet föl. A Religio szóban forgó cikke — egyszerű tagadása által — mindezt fényesen megczáfolván, ebbeli tudásunkat, mint nyilvánvaló hazugságot, egyszerűen kilökhethjük az ajtón, vagy ablakon s megkérhetjük Horváth Mihályékat, hogy irjanak nekünk ez „egyházi“ tudósításhoz aptált historiát.

A magyar nemzet nevelés-történetére is fölösleges volna itt, mint a magyar protestantismus leg-

TÁRCZA.

Az ősemlék eredete és vallása.

(Folytatás)

Fölhozható volna ezzel szemben az is, hogy az ősemlék föl lehetett ruházva az elefánt és mammuth erejével, a tigris ügyességével, a róka ravaszságával, a kutya szaglásával, csak hogy e tulajdonságai később, mivel nem volt rájuk többé szüksége, azon arányban tánedeztek el, a melyben értelmisége fejlett. Ez meglehet. De hogyan jutott annak tudalmára, hogy az okosság többet ér ez ösztönszerű tulajdonoknál? A meddig állat volt, csak az állat ösztönei fejlődhetek benne. Kérjük a transformismus híveit, magyarázzák meg nekünk e csodát. Nem teszik. Pedig itt minden tény ellenök szól. Mi történt? Az ember értelmessé vált s értelmisége által legyőzte az őt környező állatokat. Egy nap ez az emberi állat egy kőbaltát csinál, egy durva lánsát készít, s az általa megölt vadállat bőrével fedi magát. Később fát ültet, magot vet, és már régóta gondolkodik, el-

mélkedik, beszél. Sőt még a természeti kiválás nagy törvényének is urává teszi magát, a mely addig végzetesen beteljesült, s most már közel a pillanat, midőn e törvény nem fog beteljesülni, csak a tenger mélyén, hova az ember el nem hat. Idézzük e pontra nézve magának Darwinnak jelentős nyilatkozatát. Szerinte egy véletlen körülmény hozta őseink agyát azon állapotba, mely azt a beszédre képessé tette, s így a beszéd s vele az okosság is az agyból ered. Ez állítás azonban nem állja ki a bírálatot. Sem a gondolkodás szerve, sem a nyelv nem állhatott elő véletlenül. Egy szerv, mely benső szükségesség nélkül önmagától jó létre, annyi mint eredmény, ok nélkül. A gyakorlat itt nem elégséges, az fejleszt, de nem terem. Nem tudjuk-e, hogy azok, kik születésüktől fogva süketek, nem beszélnek? s nem arról tanuskodik-e csaknem minden eset, hogy a süketnéma csak azért néma, mert süket? A gyermeknél is öröklött praedispositiora találunk. A gondolat és beszéd fejlődése nála csirában van még, mert szülői ruházták rá. A majom, mely nagyobb agyterjedelemmel bír, mint az ujszülött, képtelen beszélni. Ha tehát az első ember nélkülözötte azon nevelést, melyet a gyerek kap, hogy kezdhetett el egy szép napon beszélni? Nem állítjuk Bonaldal,

sajátosabb productumára, hivatkozunk, mert, hisz quid-quid historia, azt ez „egyházi“ tudósítás mind ellenkezőjére fordította s így erre nincs is miért szót vesztegetnünk.

A mi nehézségeink ezeknél sokkal távolabb fekvő gondolatokban gyökereznek.

Először is, úgy tapasztaljuk, hogy, ha a civilisált világ ábrázatját tekintjük, a vallásokat ma már, mint *politikai tényezőket*, sehol föl nem fedezhetjük. Amerikát ne is emlitsük, mert az istentől elidegenedett szabadoncz egy földterület; a pogány népek által lakott földrészek szóba sem jöhetnek, mert ezek szegények, ép ezért, mind pokol martalékai; de itt Európában sem látjuk sehol, bármely vallást is politikai factorként. Italia, a dicső Italia, az ördögé, mert ott a csalatkozhatatlan szent atyát is „börtönben“ tartják; Ausztria-Magyarország szintén az istentelen liberalismus zsoldjába szegődött; Németország nevét, e tekintetben, keresztvetés nélkül ki sem lehet mondani; a Svájc, Hollandia, Svéd-, Norvég-, Dánország teljesen emancipálta magát minden egyházi hatalom alól; Anglia „állam-vallást“ ismer ugyan, de a catholicismus nem sok hasznát látja; Oroszország ocsmány brutalitással mészárolja le valamennyi más felekezet jogait s így csakis Spanyol és Franciaország marad irigylendő példányképül fön. De engedje meg az „egyházi“ tudósító nekünk, hogy Spanyolország „nemzeti“ létét ne irigyeljük. Fran-

azt hogy Isten tanította a beszédre, sem nem szándékunk e kérdést itt bővebben taglalni; de azt constatálhatjuk, hogy Renan állítja a „a nyelv eredetéről“ írott brochurejében, hogy „egy nap előállott a nyelv“ figyelemre méltó. A transformismus nem ad arra feleletet, hogy minő átmenet van a vadállattól az emberre, a gondolkodás nélküliségről a gondolkodásra.

III.

Ha a társaságok előállítását a transformismus segélyvel akarjuk megfejteni, hasonló áthághatlan akadályra bukkanunk. Az ember okosságra tett szert és akkor elkezdett csoportosan élni, mint ma is némely majom-fajok. Család még nem létezik. A gyermek a néptörzs gyermeke s így senkié sem, és az egész világé. De jött egy nap, midőn az anya örködni kezdett felette. A család alakulásban van, de még csak az anyából és gyermekből áll. Végre az apa is kezdi fölismerni fiát, oltalmazni az anyát s gyermekét, s a család meg van alapítva. Így alakultak, mondják, a népek, s különböztették meg magokat egymástól. Lassanként a nemzetek is tudatára ébrednek önmaguknak. Az erősebbek a gyöngébbek fölé emelkednek a természeti kiválás erejénél fogva; miután pedig az erősebbeknek hajlamuk volt

cziaország igaz hívő új alakját pedig ne fogadjuk el mindaddig argumentumnak, míg az új választások meg nem ejtetnek. Addig, hadd lássuk Franciaországot a maga törvényes formájában, mint a mely szerint minden felekezet lelkészei az *állam-pénztár-ból húzzák fizetésöket*. Majd elválík ősszel, hogy milyen politikai factor lesz Franciaországban is a catholicismus.

A második nehézségünk az, hogy a catholicismus dogmaszerűleg kötelezi hiveit, hogy a *nemzeti* létnél magassabb célképen ismerjék az istentországa bel világpolgárságot, a mi nyilvános kifejezést nyer abban a tételben, hogy a Romából rendelt törvények fölötte állanak a hazai törvényeknek s így a nemzeti lét iránti lángolás — dogma parancsolja! — csak addig terjedhet, a meddig a Róma iránti lángolás megengedi. A „nemzeti egyház“ kivívásáért folytatott küzdelmek hosszas és heves volta mindennél jobban bizonyítja ezt.

De gyakorlati szempontból is némi nehézségek állanak előttünk, midőn az „egyházi“ tudósító tételét elfogandandók vagyunk.

„A panszlavismusnak csupán a katholicismus vetheti gátját.“ Nem is említve azt a nehézséget, hogy egy natiót egy sectával akar a tiszteletreméltó tudósító leküzdeni mit csináljunk avval a nehézséggel, melylyel az a tény ostromol, hogy a tulnyomólag katholikus népességű és pillanatnyilag katho-

a javításra, megszületett a civilisatio, tovább terjedett és azzá lett a minék ma látjuk. Im ez az elmélet. Hol itt a nehézség? Azt hisszük szembeötlő. A fajfenntartás hypothesise szerint a túlélés az erősebb számára van biztosítva. De hát akkor mire valók az emberi társaságok? Mi volt megalakulásuk célja? Nem az-e ellenkezőleg, hogy a gyöngébbeket védjék? Első teendőjük volt biztosítani a gyöngébb jogait. Lételük által tiltakoznak a Lafontaine által versbe szedett közmondás ellen is, hogy „a legerősebb értelem mindég a legjobb is.“ Pedig e szavak határozottan jelmondatát képezik a természeti kiválás hiveinek. S mégis ha, a mint hiszik, alkalmazásban lettek volna mindig, az emberek sohasem alapítottak volna társadalmat, mert a gyöngébbet védő szükségesség sohasem jött volna létre. A gyöngé tovább is vesztett volna a küzdelemben, jogai nem ismertettek volna el, s a család, a törzs, a nemzet nem alakult volna meg. Már pedig ha megalakult, célja az, hogy élni engedjen mindent, a gyöngét úgy mint az erőst, méltányos lévén minden iránt és biztosítván mindennek jogait. A transformismus elégtelenségét tehát itt is constatálhatjuk. Nem tudta volt megfejteni a gondolkodás és nyelv előállítását; szintoly képtelen most kimagyarázni a családiség intézményét s az emberi társaságok megalakultát.

(Folytatása következik.)

licus hierarchicus befolyások alatt álló Franciaország az egyetlen európai állam, melynek közvéleménye a schismaticus, barbar, rabló-hajáratot folytató Oroszországgal rokonszenvez, sőt attól sem idegen, hogy eshetőleg szövetségre lépjen vele? Ellenben a pogány mohamedanizmus az, a mely nemzeti lételért s pedig „vallás-háború” formájában küzd a panszlavizmus ellen.

Hogyan oldhatjuk meg, tiszteletre méltó tudósító úr, ezeket a nehézségeket?

No — de a fürdőben töltendő tíz percz immár lejárt; a szellemi zuhany alatt megfrissülhettünk s már most a séta s rá egy kis falalozás következik.

Ha e nehézségekre megkapom a fölvilágosítást nem mulasztandom el e lépck t. olvasóival való közlését sem. Ezekben a szomorú napokban jól fog egy kis recreatio.

Fürdő Péter.

A természeti népek kihalása.

Kit ne érdekelne a Darwin fellépése óta oly fontossá vált kérdés a természeti népek kihalásáról? Ki ne érezne részvétet azon millio szerencsétlen embertárs sorsa iránt, kik tömegesen pusztulnak el ismeretlen, vagy eddig legálább eléggé ki nem fejtett okok következtében? Szerző, Theopold W. lemgoi lelkes, szorgalmas tanulmányának gyümölcse azon cikk, melyet itt kivonatossan, főbb vonásokban közleni szándékunk.

Mindenekelőtt a természeti nép fogalmával kell tisztába jönnünk. Mi különbözteti meg a természeti népet a kulturnéptől? Hiszen a legtermészetesebb állapotban élő nép is bizonyos műveltségnek adja jeleit; fegyvereket, edényeket készít, melyek a magok szemökben valódi remeklet; viszont a legcultiváltabb nép sem tagadhat meg bizonyos természeti vonásokat magában. Hiában akar a gondolkodás, az abstractio éles válaszfalakat vonni bizonyos dolgok közt. A természet az átmeneteket szereti. Guthe szerint például: „természeti népek azok, melyeknek összes törekvéstük az egyénnek vagy legfennebb a családnak fenntartására irányul.” Határozottan megczáfolják azonban ez állítást Észak-Amerika indus törzsei, melyeknél a faj- és néptudalom oly rendkívülileg ki van fejlődve. Mások szerint a természeti népek összes cselekvései a külvilágot illetik; de hát a vallásos motívumok és impulsusokról megfeledkezünk-e? Ép ily homály uralg a geographiai kézikönyvek meghatározásaiban e tárgyra nézve. Némelyek például az indusokat és chinaiakat is kulturnépeknek nevezik; de vajjon akkor ki szabad-e zárunk ezek sorából a dajakokat, battákat s más szigetlakókat, melyeknek saját nyelvök s irodalmuk van? Guthe szerint kulturnép az, mely saját fajsajátságának tudatával bir s azt egyedül jogosultnak tekint. Mások előtt ismét kulturnép az, mely az emberiség közérdekeit tartja szem előtt s a szerint cselekszik. Annyi azonban bizonyos,

hogy a kulturnép sem valami fogalmilag különböző a természeti néptől, mint a hogy azok állítják, kiknek ez ürügyre szükségük van, hogy a velök szemben elkövetett bánásmódot menthessék és igazolhassák.

E szerint hát a természeti népek kihalásának kérdése alig tárgyalható másképen, mint historiai módszerrel, egyik népről a másikra menve át s közben előadván az okokat, melyek e körülményt elősegíték, fölébroszták vagy döntően befolyásolták.

I.

Kezdjük Európán. Itt úgy szólva csak egy nép van, melyet „természeti” névvel jelölhetünk; a lappok. Mindazonáltal ez sem tartozik a kihalók közé, nyomorult viszonyai daczára sem. Ennek oka az, hogy nagyjából részben kegyes és szelid felsőség alatt éltek, mely őket megvédte s a keresztyénség számára megnyerte. Kihalásokat legfőllebb a pálinka okozhatná, melynek kereskedését eltiltani korunk doctrinarizmusa az emberi jogok megsértésének tekintené.

Amerika népei közül az eszkimók: sánya életmódjuk daczára sincsenek a pusztulásnak kitéve, és ez bölcs és erélyes kormányuknak köszönhető, mely a pálinkabevitelt megtiltotta, s őket minden idegen, káros befolyástól megoltalmazta. Ma már Dániának innen évi 100,000 tallér tiszta jövedelme van.

A mi már az indiánokat illeti, itt sokkal szomorubb képek tárulnak szemünk elé. Az őslakók szépen megindult művelődése, melynek maradványairól Peru és Mexico tanuskodik, a fölfedezők által teljesen elnyomatott. Már Columbus azt tanácsolá királynőjének, hogy az úti költséget emberrelés által fedezze, az utána következő kalandorok pedig épen a végletekig üzték a kegyetlenkedést. Erre nézve csak Las Casast kell meghallgatnunk. Így történt aztán az, hogy a három millio bennszülött közül, kiket Columbus bejüvetelkor Hispaniolában, talált még csak 200 van életben; sőt Cuba, Portorico, Jamaica szigetek teljesen kipusztultak. A spanyolok eloszták egymásközt a földeket, a bennszülötteket rabszolgákká tévo, míg azok gyermekeit terhes munka által sanyargatták halálig. Háboruban a védtelen indiánok mit sem tehettek a jól felfegyverzett spanyolok ellen, kik az elfogottakat a legbrutálisabb módon ölték meg. Borzasztó volna e kegyetlen kínzásokat itt részletezni, legyen elég fölemlítésül az a tény, hogy egy kutya, melyet gazdája egy szegény indián asszonyra uszított, hogy azt szétépesse, áldozata ketségbeesett, irgalomért esdeklő arcvonásai láttára lecsendesülve, ösztönszerűleg megfordult s bánatlatlanul hagyta kijelölt zsákmányát.

Fontosabb azonban ennél az a körülmény, hogy némely teljesen független s az európaiakkal csekély érintkezésben élő népeknél is, mint Dél-Amerikában az araukánok, a létszámban évről-évre jelentékeny fogyatkozás mutatható fel. Ennek oka abban keresendő, hogy egy nagy népnek kicsiny maradványa lévén, az erkölcstelenség köztük nagyon elharapózott, melynek káros következményeit omelék még az európaiak által behozott különféle betegségek. Gyermekeiket

magok ölik meg egyen kívül, nehogy hosszas kóborlásaikban akadályul szolgáljanak. Ha tehát egy nő magát áldott állapotban örezé, a földre feküdt, míg társnői erős ütéseket tettek altestére mindaddig, míg céljukat elérték. Természetesen némelyek maguk is életükkel adoztak ez operatioért. Egyóhíránt e szokás többfelé divik, sőt még Sziberiában is, hol a többszöri szülést hűtlenség jelének tartják. Természetesen e barbár szokást is elősegítette az európaiak beköltözése, kik által életmódjuk sulyosabbá vált s így kénytelenek voltak saját gyermekeiket feláldozni, hogy némileg azokon is, magukon is könnyebbitve legyen.

Ehhez járul még az ivás szenvedélye is. Némely indián fajok magok készítenek bizonyos erős szeszest italt maguknak, melyet ünnepeiken a legmórtáktelenebbül élveznek. Mások pedig az európaiaktól lesték el e rossz szokást, s van eset rá, hogy egész évi állatbőrből begyűlt keresményüket pálinkára költötték. Hogy mennyire elősegítve van ezáltal a néptelenedés, az képzelhető.

Még nagyobb volt azonban a pusztítás, mit az európaiak által behozott betegségek okoztak e szerencsétlen teremtések közt, még ha nem is állottak velök közvetlen érintkezésben. E betegségek tudvalevőleg sokkal borzasztóbban dúlnak, ott hol először jelentkeznek, mint a hol a nép ehhez már szokva van. Ha a himlő először látogat meg egy népet, annak rendszeren több mint fele elhull. Nálunk még a középkorban is átlag minden 10-dik ember áldozata lett a dühöngő ragálynak.

Legnagyobb csapás volt azonban a brazilai bennszülöttekre nézve a portugallok megtelepedése; náluk a legújabb időkig is a nemes időtöltések közé tartozott egész falukat megrohanni s belőlük minden élt kipusztítani.

(Folytatása következik.)

TERVEZET

a Szilágymegye (előbb Középszolnok-Kraszna megyék) területén fekvő, községi és felekezeti alsó- és felsőbb népiskoláinkban felállítandó „iskolai takarékpénztárak” módoszatáról, tekintettel a helyi viszonyokra.

V.

(Vége.)

Ez a gyermek számon-kérdő, nem csak betevő könyve is egyszersmint. Ennek rovatáiba vezet be a tanító a gyermekek betételét, és pedig mindég a krajczárakba, ha forintot hozna is. A tanító naplót vezet, szintén a maga igazságára, s a mulasztási naplókhoz hasonló módon anya könyvre veszi a betevő gyermek nevét s a betételnél ez a rend szigoruan és mindég megtartandó, az az öt betevő gyermek közül, soha sem venném el az egyszerű jelentkezéskor, attól a beteendő öszveget, ki második vagy harmadik volt a jelentkezésnél, szigoruan az első jelentkezőtől előbb, és így tovább, az anya könyv mutatása szerint. Anyakönyv és napló, egy dolog itt, s csak annyiban anyakönyv mennyiben a betevésre jelentkezett gyermekek nevét foglalja magában; ez a tanító által ve-

tett napló. A naplóba foglalt öszvegeket, a tanító — mindenik osztály betételét — egy a gyermekek számára említett külön iven öszvesíti, s így az 1-ső, 2-ik, 3-ik, stb. osztály ezen könyve mellett, átadja a takarékpénztár kezelőjének, ki a tanítónak saját kezű elismerést ad az átvevő öszvegről, s egyesíti az 1, 2, 3, stb. osztályok pénzét s a felhozott példa szerint ezt írja naplójába, „az ákoszi ref. vagy görög keleti stb. iskola tanítója N. N.-tól, 1876, január 31, február 28, stb. át vettem, 1 frt 50, vagy 2 frt 10 krajczárt,” ezen öszveget, a részvényesek pénzével egyesíti s gyümölcsözőleg elhelyezi. Év végén a pénztárnak kamatostól kiadja az iskolaszéki elnöknek a betett öszveget, a tanító jelenlétében; az iskolaszék téli vizsgájakor, a gyermekek között ünnepélyesen kiosztja. Minden betétel, csak az év végével vehető ki, míg az intézmény szilárd alapra leendő fektetve, s a kezelés módoszatai, a gyakorlat által a könnyűséget el fogják érni.

Hogy az említett módon, az iskolai takarékpénztárak létre jöjjenek, szükséges társadalmi mozgalmat idézni elő! S ennek lelkei, mozgató elemei, népiskolai tanítók első sorban, kik a szülőkkel érintkeznek, a lelkészek hivatással szemben, az iskola székek a községben, a szolgáló járásukban, az alispán megyéjében, az egyházmegyék, kerületek felsőbb hatóságai saját hatáskörükben. Az eredmény kimondhatatlan, áldásos leendő!

Igaz, hogy az eredmények nem lesznek olyan nagy-szerűek és meglepők, mint Belgium vagy Franciaországban, de ha majd a mi iparunk, kereskedelmünk, műveltségünk is oda emelkedik, hol amaz államoké áll ma, akkor nálunk is ugyan azon eredmények állanak elő. Adja Isten!

Ezek valának nézeteim a felvett kérdésben s véleményem a felállítás módoszatjára, helyi viszonyaink tekintetbe vételével. Ha nem is tartom kimerítettnek véleményemet a kérdés körül; de olyan út-mutatásnak még is igen, hogy a jóakarati buzgalom célhoz jut általa.

Rajta hát szeretve tisztelt tanító testület! Életemnek legboldogabb percei közé számítom ez órát, melyben önök becses figyelme a tárgy fontos voltához méltóan jutalmazott meg éberségével. Önöktől függ a legtöbb, hogy az intézmény meghonosuljon. Azért nem talállok elég meleg szavakat ezen nagyra becsült testület tisztí karának felhívására, hogy még ezen közgyűlésből intézett átiratokat, Szilágymegye közigazgatási bizottságához, a hitfelekezetek felsőbb hatóságaihoz — vallás és nemzetiség különbség nélkül — amazokhoz, a községi faisko'áknak, ahol azok még kiszakítva nem lennének, a kiszakítás haladéktalan elrendelése végett, ahol már kiszakítottak, de még tanító nem kezeli — nem kezelheti, mert kerítetlen, felügyelet nélkül van, azonnal bekerítettése és felügyelet alá vételéréért az egyházi hatóságokhoz pedig azért kötelezzék a tanítót, hogy az átvett fa-iskolában a gyümölcs tenyésztést, konyha-kertészetet, még az 1877-ik év tavaszán lelkiismeretes buzgósággal kezdjék meg növendékeikkel. A politikai

hatóságok úgy, mint az egyházi felsőbb hatóságok az iránt is megtalálандók, hogy évi költségvetésekben, a kert műveléséhez szükséges eszközök, oltószerek, ásó, kapa, targonca, szereztessenek be a tanító részére. Kérje közgyűlésünk a megyei közigazgatási bizottságot, hogy a tanfelügyelő mint a tanügy előadója, legalább féléves jelentéseket tegyen ezekről is — kötelezvé az iskolaszéket, e tárgyban is a szükséges adatoknak, minden negyedévi betérjesztésére. Hogy ezen átiratoknak meg legyen a kedvező hatása tetyesen hiszem, s hogy e kedvező hatás meg ne lazuljon, ályon a tanító testület központi bizottsága örökös éber lelkiismeretként az illető hatóságokkal szembe, szoljon, kérjen hol a törvény kezében van, *követeljen* az ügy érdekében! Menjen elől jó példával minden tekintetben.

Itt megemlékezem uraim az intézeteket is, hol még tanév folyamában beállítható az iskolai takarékpénztár, minden nehézség nélkül. Ezek az iskolák: a sz.-somlyói, tasnádi, zilahi áll. képezde gyakorló iskolája, főleg ez utolsótól elvárja közgyűlésünk, hogy első legyen az uttörésben. Ez intézetnek sem nagybecsült igazgatója, sem gyakorló iskola tanítója buzgósága felől pillanatra sem kételkedünk. S ah mily jól fog esni a tanítónak, ki ezen intézethez lép ki valamelyik községbe, midőn a gyakorló iskola tanítójától az iskolai takarékpénztárak kezelési módzatjának is ismeretével foglalja el állomását!

Rajta, szeretve tisztelt tagtársak, barátaim! áldozatok fel azt a néhány órát az üdvös intézmény életbeléptetésére; a magyar protestáns papság nevében biztosítlak, hogy minden nemes jóra törekedő czélotokban, első támaszt, rendíthetetlen hűséggel, találtak bennünk. Menjeteke elől a harcban! az-é a katonai dicsőség, ki mellével védve az utána jövőket, dicső halált halt a hazáért s ki utolsó maradt a tépett zászló rongyai védelmében, annak sirja fölött: „Szájáról szájra száll az ének, s nem lesz vége soha sem!”

Révai Pál.
ref. póp.

K Ü L F Ö L D.

Skotzia.

(Nemzetközi presbyteri zsinat Edinburghban.)

(Folytatás.)

A jul. 5-én, szerdán délutáni ülésen a presbiterián szervezet tárgyalatott, a mai szükségletekhez való viszonyában. E tárgyalások alkalmával dr. *Blaikie*, Magyarország e lelkes és kimeríthetetlen tevékenységű barátja, bemutatott a zsinatnak egy művet, a melyet ő állított össze az egész világ presbyterián egyházairól, történeti, statisztikai stb. szempontból. E könyvben egy igen érdekes fejezet szól Magyarországról és illetőleg a magyar presbyterián egyházzól.

Az esti ülésen *Lord Moncrieff* a világi elemi befolyásáról beszélt, a mely tárgyban hosszas és igen érdekes eszmecsere folyt, s a melynek folyamában minden oldalról hang-

súlyoztatott, hogy a világi és egyházi elem között az egyházi ügyekre való befolyásnál egyáltalában nem lehet semmi különbség.

Csütörtökön reggel a lelkészképzés tárgyalatott, *Cohen Stuart* amsterdami lelkész vezetésén be a discussiót, s délután az egyház humanitárián működéséről volt szó.

Pénteken egész nap a missiók dolga napirenden *Lord Polwarth* bevezetése mellett Ez alkalommal e missiók működéséről teljes és kimerítő adatok hozattak fel a föld minden részéről, mind a reggeli, mind a délutáni, mind az esti ülésen.

Szombaton szünetelt a zsinat. E helyett azonban tartattak conversacionék, összejövetel, addressok. Délelőtt a free Assembly Hallban; este pedig dr. *Blaikie*nél volt estély, ahol a küldöttek nagy része megjelent. Az egész idő különben is a lehető legnagyobb munkában telik el, s a megmaradt idő a vendégszeretet minden oldalról való kitűnő nyilvánítása által van igénybe véve.

A vasárnapi napon szüneteltek az ülések, azonban annál látogatottabbak voltak a templomok, melyek majd mindegyikében külföldiek (főleg amerikaiak) tartották az egyházi beszédet. A legérdekesebbek közé tartozott dr. *Lindsaynek*, a híres szónoknak és híres természettudósnak egyházi beszéde a természettudományok és a vallás között levő összefüggésről; mint szintén *Pressensének* egy — francia nyelven tartott — egyházi beszéde a Krisztusi szeretetről.

Hétfőn reggel az első tárgy a mai kor hitközönye volt. *Patton*, Chicagoból volt az előadó. Különösen két nagyobb fontosságú nyilatkozat tétetett a tárgyalások alkalmával. *M'Coth*, a princesoni Collegium nagyhirű tanára tette az első. Bölcsészeti eszmékkal gazdag beszédében különösen azon makacs állás ellen kelt ki, melyet némely egyházi férfi a tudomány és különösen a természettudományok újabb haladásával szemben elfogal; Tyndal és Huxley ellen oly gyönyörű apologetikus beszédet tartott, a melynek bizonyára hoszu időre nyoma marad a bölcsészetben. A másik nyilatkozat *Pressenséé* volt, a pozitívus. Ő a hitközöny okának azt látja, hogy a hit és tudomány egymás határait nem respektálja. Figyelmeztette az egyházat arra, hogy a revelatio csak ott kezdődhetik, a hol a tudás végződik. Különösen kikelt azonban a vallás és politika összefoglalása ellen, mely Rousseaut teremtett, s a liberalis emberben a kedélyi élet elnyomására törekszik stb.

A délutáni ülésen főleg gyakorlati kérdések voltak napirenden. Két felette fontos kérdés: az egyik a vasárnap jobb megünneplése, s a másik pedig az egyház működése a mértékletlenség ellen. — Mind a két tekintetbe számos jótékony felvilágosító adat hozatott előtérben. Különösen Amerikában az egyház áldásos működése ezen téren orias eredményeket ért el. Az egyházi élet gyakorlati hatása, a véték megelőzése és korlátozása, krisztusi példa gyakorlása, a társadalmi élet nemesbbitése, valóban oly feladatai az egyháznak, a melyet sem nem lehet, sem nem szabad soha

kivül hagyni a számitáson, s a melyen sokkal biztosabb alapra lehet fektetni az egyház jogosultságát, mint bármely dogmatika finom szörszálhasogatásaira.

Az esti ülésben Lord *Kintone* vezette be először a kérdést: a kontinentalis egyházak állapotáról. Úgyes beszéde végén imára hívta fel a közönséget, a mely alkalommal megomlékezett imájában Magyarországról és a magyar egyházzal is.

Ezen bevezetés után Afrika, Franciaország, Holland, Olaszország, Belgium, Spanyolország és Dél-Amerika küldöttei beszéltek. — Szomoruan constatáltatott az ultramontanizmussal szembeni terjedése mindezen országokban, s egy határozati javaslat fogadtatott el, a mely szerint egy állandó bizottság küldessék ki, a mely a kontinentális egyházak sorsa felett örködjék. E tekintetben egy igen lelkes beszédet tartott *Maclagan*, a Covener, a ki utalt azon eredményekre, a melyeket a spanyol — és annak idejében a magyar — protestánsok ügyének javítása érdekében a protestánsok egyesült fellépése elért volt; különös tekintettel arra, hogy Belgiumban, Olasz, Francia- és Spanyolországban, hol a liberális eszmék az ultramontanizmus által fenyegetve vannak, kettős szükség megtámadni azt saját talaján, s kivenni saját állásából. A javaslat nagy lelkesedéssel fogadtatott el.

A kedden reggeli ülésen első sorban is kihirdettetett a választások eredménye. Magyarországot azon kitüntetés érte, hogy a két küldött beválasztatott a bizottságokba. Az egyik (*Balogh Ferencz*) a hitvallás-tételi, a másik (*György E.*) a kontinentális bizottságba. Elhatározatott, hogy a jövő zsínat, 1880-ban fog megtartatni, *Philadelphíában*.

A reggeli ülés főtárgyai voltak: az afrikai missio, a vasárnapi iskolák szervezése, fejlesztése, a presbyterián egyháztörténelem megírására való előkészületek megtétele stb., melyekhez még mind a reggeli, mind a délutáni ülésen (délben a rendező bizottság vendégei voltak a küldöttek) hozzájárult a külföldi küldöttek jelentése.

A délelőtti ülésen New-Zeeland, New-South-Wales, Canada, Németország, Svájc küldöttei beszéltek; Magyarországról *Balogh Ferencz* festette a magyar egyház állapotát, különösen feltüntetve annak nemzeties és szabadelvű irányát, mint szintén a nevelés ügyben hozott áldozatokat. A beszéd nagy tetszéssel fogadtatott. A délutáni ülésen Ceylon, Olaszország, Délamerika és Csehország küldöttei beszéltek.

Anglia.

(A katolicizmus terjedése.)

A katolicusoknak jelentékeny előmenetelét Angliában 4 év alatt, mutatják a következő számok:

1833-ban Anglia három megyéje és Skócia három kerülete csak 797 katolicus templommal s két katolicus collegiummal bírt. 1876-ban már Angliában 1154 templomot 330 kolostort, 23 collegiumot és 538 iskolát találunk; Skóciában pedig 233 templomot, 27 kolostort, 4 collegiumot és 64 iskolát.

Németország.

(Uj prot. térítő képezle.)

Örömmel constatálhatjuk minden felől a missio intézményének felkaroltatását. Schleswig Holstein tartomány is alapított egyet a maga költségén, hol a térítői pályára készülő ifjak neveltetnek. Ez intézet megnyitása nagy ünnepelességgel történt; minthogy 2000-en voltak jelen ez alkalommal.

Helvézia.

(Mormon kivándorlás.)

Nem rég egy uj mormon karaván indult ismét Bernből, utnak. Szegény, piszkos kinézésű emberek, kiket Brigham Jounng fanaticus követői vezettek tévútra. Reméljük, hogy e hamis vallás Svájc előtt le fogja élni már magát.

Olaszország.

(„Jézus Krisztus serge.”)

A „Bund“ szerint Rómában a vatikán kezdeményezésére egy vallási társulat alakult, „Jézus Krisztus serge“ név alatt, melynek már egy millio tagja van. A programm ily czímet visel: katolicus keresztes szövetség. A keresztesek három osztályra oszlanak: az imádság, a szó és írás, és az adományozás keresztesei. Az első osztály tiszte bűzgón imádkozni, a második a katolicus ügy érdekében beszélni és írni, vagy legalább az azt képviselő lapokat terjeszteni, a harmadik végre havonként legalább egy frankot küldeni Rómába, s propagandát csinálni Szt. Péter fillére érdekében.

A sereg tizedekre praesidentákra és priorátusokra van osztva melyek élén parancsnokok, főparancsnokok és a nagy mester állanak. Az egyháziaknak a szellemi igazgatás tiszteit kell betölteniök. A keresztesek többsége Franciaországból, Spanyolországból és Belgiumból való.

Láthatni ebből, hogy Róma sohasem csügged, s milliókat képes még fánátizálni.

Amerika.

(Egy ujkori Éva, mint bünszerző.)

Egy amerikai lap statistice bebizonyítja, mennyire fontos a közérkölciség tekintetéből gondoskodni az elhagyott gyermekokról, hogy visszatartva legyenek a büntől melynek könnyen zsákmányaivá válhatnak, ha a köz-könyörrületre vannak bízva.

Mintegy 70 év előtt az Upper-Hudson grófságban egy Margit nevű ifju leány lett kitéve a helység könyörrületének. A bünsök és koldusok számos fajának lett anyjává s sarjadéka a vidék ostorává vált. A grófság okmányainak bizonyossága szerint kétszáz maradéka volt gonosztevő. E szerencsétlen fajnak, egyetlen családjá husz gyermekkel bírt, három közülök kicsiny korában halt el, a másik tizenhét felnőtt. E tizenhét közül kilencz mintegy ötven évet töltött állam-börtönökben nagy vétsegekért, a többiek szintén gyakori vendégei lettek a dolog- és fogházaknak.

E gyermekkora óta elhagyott s a város utszáira kitétt szerencsétlen leánynak kilenczszáz utóda közül nagy rész

idiota, bárgyu, részeges, űrült, koldus és bujálkodó volt, a kétszáz: életrevalóbb mint bűnös van följegyezve.

E leszármazás folytán ez egyetlen gyermek ezer meg ezer dollárjába került az államnak, nem számítva a tulajdonjogon és közérkölcösiségen általa ütött kiszámíthatlan kárt, csorbát. Azok maradékai közül, kik e szegény kis lányt elhagyatva látták s nem könyörültek, ki mondja meg hányan esett jogsérelem annak utódai által?

(Murphy-mozgalom.)

Az ugynevezett Murphy-mozgalom gyorsan terjed az Egyesült-Államokban. Egy cincinnatii lap írja: „Egész sereg ember irta alá a kötelezvényt, magát az italtól visszatartani, ezren gyógyultak meg a részegesek közül s számos városban bezárattak a csapszékkeket.

Murphy irlandi eredetű, negyvenkét éves. 1852-ben települt meg Amerikában néhány év múlva Maine városban egy harmadrendű vendéglő tulajdonosa lett. Egy ittas embernek, kit a földhöz csapott, halálát okozván, törvényszék elé került, de fölmentetett.

Nemsokára ezután elhatározta életmódját megváltoztatni, egy protestans egyházba lépett, bár addig catholicus volt, s e perczen sikerrel tanítja a mértékletességet.

China.

(Évi jelentés a prot. missioról.)

A Tuh-Kien missio évi jelentése 1876-ra valódi haladást mutat fel. A chinai evangelisták ez évben 90 helységet occupáltak s 312 felnőttest és gyermeket kereszteltek. Az áttérők általában nagy üldözéseknek voltak kitéve, többben, kik a kereszténység mellett nyilatkoztak, letartoztattak de egy megkeresztelkedett sem tagadta meg hitét.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jul. 25.

— Dobos János, czeglédi ref. lelkész, jeles egyházi író és hitszónok, ki nem rég a Kossuth tiszteletére menesztett 100-as küldöttségben is részt vett, pár nap óta, családi ügyekben Kolozsvárt időz. Igéretét bírjuk, hogy nem sokára lapunkat is egy közleménnyel fogja megtisztelni.

— Révai Pál, újonnan megválasztott n.-baczoni ref. lelkész, a napokban tartotta a szó szoros értelmében ünnepélyes bevonulását egyházközségébe, mely alkalommal Ágostonfalva, Baroth, Bibarczfalva s N.-Baczon helységek egyenként a legmelegebb rokonszenvvel s kitüntetéssel fogadták a dorék fiatal lelkészt. Lelkesült éljenek, üdvölvések, szónoklatok, díszkapuk, lakomák, s a hívek ajkáról fel-felzondtülő zsolozsma — tevék feledhetleenné e fogadási ünnepélyt, melyben a székely nép valóban önmagát tisztelte meg. A beköszöntő folyó hó 15-én ment végbe, mely alkalommal mint beigtató, testvére Révay Lajos szerepelt. Jelen voltak Nagy Sándor és Csulak Zsigmond Sepsiből, Szász József esperes, Benkő Gergely director, Bartha Sándor algonidnok s mások. A templom minden zuga megtelt nagyob-

bára intelligentiával. Révay Lajos ref. pap „a lelkész munkaköre s munkabére“ fölül tartott igen sikerült szónoklatot, mely után a beköszöntő Révay Pál beszélt, meghatással, Ézék-kiel 37. 1—7 verseit véve fel jeligéül. Részünkről is szívünköl küldjük, a távolból, őszinte szerencse-kívánatunkat.

— **Elemi csapás.** Szt.-Margitáról, ottani lelkésztársunk, Lénárd Sámuelből vettük a következő sorokat: „E hó 9-én érzékeny, s ön erején soha ki nem épülhető csapás érte a szt.-margitai ref. egyházat. Ezen nap reggeli 3 órakor össze zuzta a villám a ref. hitiek tornyát, alapgerendáit haszonvehetetlenné tette, a kötéseket és vaskapocokat kiverte, a torony nyugoti fedelét és deszkázatját levverte, a 12 mázsás gyönyörű hangzásu harang megtámogatva csupaszon áll, míg székét újra nem csináltatjuk, harangozni sem lehet vele, így is egy jó szél ledöntheti. Bármely időben is kiépülhetlen lett volna e csapás, most pedig annyival inkább, mert e szegény, csak 221 lelket számláló, igyekvő egyház 1865-ben végezte be papi házát; 1872-ben kirenováltatta a tornyot, új gerendákat, deszkázatot vett és újra zsendelyeztette templomát és tornyát. 1873-ban szalmával fedett kántor tanítói lakát zsendely alá vétette s mind ezt ön erején. Ennyi áldozatok után a kedvezőtlen időjárás miatt vagyonában is megfogyva, hitébe is megrendült, különben aligha mondaná levere: már látjuk, hogy az Isten sem akarja, hogy a magyarnak tornya és haragja legyen. És az ilyenforma panaszok csak az elkeseredett szívből származhattak. E tényállást azonnal feljelentettem nt. espere-sennek, kérve, hogy elcsüggedt hallgatóim kérését alamizs-na gyűjtés végett tegye át a t. szerkesztő úr becses lapjába s kérje fel közvetítését. Választ azonban még nem kapván, kérem a t. szerkesztő urat, kegyeskedjék jelen soraimat becses lapjába felvenni, hadd hassa meg a huzgó kereszténynek szívet a könyörület s segélyjék a szegény egyházat tornya helyreállításában.“ Részünkről a könyöradományok közvetítésére készséggel ajánlkozunk.

— **A siketnémák hazánkban.** Keleti K. statisztikai adatai szerint, hazánkban minden ezer emberre egy siketnéma esik, s így — kerekszámban — 15,000 van. Ezek közül a váci egyetlen ily szerű intézetbe nem vehető föl több, mint 130—140. A többi minden oktatás nélkül, többnyire küldülve, nő fel. E szám arány szerint a 3 millionyi prot. lakosságra esik legalább 3000 siketnéma.

— **Balázsfalvi egyházunk javára** újabban adakoztak: főt. Ferencz József, unitárius püspök 1 frt. A brassai ref. egyház 50 kr. A brassai ref. pap 50 kr. Brassai egyháztagok a perselybe 1 frt. Kinizsi Mihály D.-Szt.-Mártonból 3 frt.

A szerkesztő postája.

Egy kálvin istának. Anonym beküldött felszólalásokat nem közölhetünk. Ha a tordosi candidatio törvényellenesen ment végbe, foidujon ön nyiltan a főt. püspök úrhoz, jogorvoslásért s bizonnal meghalgattatik.

Jakab Mózsának, Algyógy. Tárgyhalmoz miatt csak a jövő számban közölhetem.